

ΑΙ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΚΙΝΣΤΕΡΝΑΙ ΤΟΥ ΑΕΤΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΣΠΑΡΟΣ ΚΑΙ ΑΙ ΠΕΡΙΕ ΑΥΤΩΝ ΜΟΝΑΙ¹

ὑπὸ

Ε. Α. ΣΙΔΕΡΙΔΟΥ

(Ἀνεκοινώθη ἐν συνεδρίῳ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς 5ης Φεβρουαρίου 1904)

α. Κατὰ τὴν συγκροτηθεῖσαν τῇ 9/22 Μαρτίου 1903 ἐτησίαν συνεδρίαν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρωσικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου ἀνεγνώσθησαν καὶ αἱ τοῦ ἔτους 1902 ἐργασίαι αὐτοῦ· εἰς δὲ τὴν διὰ τῶν ἐγχαρῶν ἐφημερίδων δημοσιευθεῖσαν τότε περίληψιν αὐτῶν εἶδομεν μεταξὺ ἄλλων καὶ τὴν ἐξενεχθεῖσαν γνώμην καθ' ἣν, ἐναντίον τῶν μέχρι τοῦδε κρατουσῶν τοιούτων, ἡ *κινστέρνη* τοῦ Ἀετίου, κτισθεῖσα περὶ τὸν Δ' αἰῶνα (ὡς ἔγραψεν ὁ «*Moniteur Oriental*», οὐχὶ δὲ περὶ τὸ 600 ἔτος ὡς ὁ «*Ταχυδρομος*»), εὐρίσκετο πλησίον τοῦ ναοῦ Σεργίου καὶ Βάκχου, τοῦ ἐπὶ τῆς Προποντίδος, τοῦ νῦν Κλουτζούκ Ἀγία Σόφια τζαμιῇ. Βεβαίως ἔπρεπε ν' ἀναμείνωμεν τὴν δημοσίευσιν τῶν λόγων ἐφ' ὧν ἐστηρίχθη ἡ γνώμη περὶ τῆς εἰς τὴν θέσιν ταύτην τοποθετήσεως τῆς εἰρημένης κινστέρνης ὅπως ἐκτιμήσωμεν τὸ βάσιμον ἢ ἀβασιμον αὐτῆς. Δημοσιευθέντος βραδύτερον, ἔτει 1904^ω τοῦ 3 τεύχους τοῦ IX τόμου τοῦ Δελτίου (*Известіе*) τοῦ ἐν Κων/πόλει Ρωσ. Ἀρχ. Ἰνστιτούτου, εἶδομεν ἐν σελ. 404 οὗ· πιθανοὺς λέγομεν ἐν § η' τῆς παρούσης πραγματείας λόγους τῆς τοποθετήσεως τῆς κινστέρνης τοῦ Ἀετίου πλησίον τοῦ ναοῦ Σεργίου καὶ Βάκχου, καὶ πρὸς τούτοις περιγραφὴν τῆς ἐκεῖ που παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν σωζομένης κινστέρνης, τὸ πρῶτον ἤδη γιγνομένην, καθ' ἣν αὕτη εἶναι ἐκτισμένη διὰ πελεκητῶν πετρῶν, ὁμοίων ταῖς τοῦ ὕδραγωγείου τοῦ Οὐάλεντος, καὶ καμαρῶν στηριζομένων ἐπὶ τετραγώνων λιθίνων κιόνων. (Καίπερ γνωρίζοντες ἀπὸ πολλοῦ τὴν κινστέρνην ταύτην, δὲν ἠδυνήθημεν ὁμῶς νὰ εἰσελθωμέν ποτε· ἐνθυμούμεθα δὲ ὅτι πρὸ τῆς ἐπ' αὐτῆς ἀνεγέρσεως οἰκίσκων, ἔκειντο ἐπὶ τοῦ ἔδαφους κιονόκρανα καὶ τμήματα κιόνων καὶ

πολλῶν ἐνεπιγράφων βυζαντινῶν πλίνθων, ἐξ ὧν εἶχομεν σχηματίσει γνώμην περὶ ὑπάρξεώς ποτε αὐτοῦ· μονῆς). Ἀλλ' ἐπειδὴ αὕτη ἀντίκειται εἰς ἀναμφηρίστους μαρτυρίας, αἱ δὲ τέως κρατοῦσαι περὶ τῆς ὑπερθεῖν τοῦ νῦν Φαναρίου θέσεως αὐτῆς συγκεχυμένως φέρονται, προήχθημεν εἰς τὴν μετὰ χειρὸς ἱστορικὴν καὶ τοπογραφικὴν πραγματείαν, διὰ τῆς ὁποίας ἐξετάζοντες, ὅση ἡμῖν δύναμις, τὰ περὶ αὐτῆς καὶ τὰ συμπαρομαρτοῦντα αὐτῇ, νομίζομεν ὅτι διευκρινεῖται τὸ θέμα.

β. Τὸ καὶ πρὸ Χριστοῦ ἐν χρήσει ὄνομα Ἀέμιος ἔφερεν εἰς τῶν ἐπὶ Λικινίου τῷ 320^ω ἐν Σιβαστείᾳ μαρτυρησάντων Τεσσαράκοντα, ἰορταζομένων τῇ 9^ῃ Μαρτίου κατὰ τὰ Συναξάρια, τὰ ὅποια ἐτέρου ὁμωνύμου μνήμην δὲν ἔχουσιν. Κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα μνημονεύεται ὁ ἐξ Ἀντιοχείας Ἀέμιος, αἰρεσιάρχης γενόμενος, ὃς τις μετακληθεὶς εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν ὑπὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἀπέθανεν ἔτει 366. Κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα τέσσαρες ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρονται:

1. — Ἀέμιος, ἐπαρχος Κων/πόλεως, ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Β'. Τὸ μόνον ὅπερ περὶ αὐτοῦ γνωρίζομεν εἶναι, ὅτι τῇ 23^ῃ Φεβρουαρίου τοῦ 419^{ου} ἔτους, ἐπὶ τῆς ὑπατείας Μοναξίου καὶ Πλίνθα, ὑπέστη ἐπίθεσιν δολοφόνου· τὸ γεγονός ἐχει ὡς ἐξῆς· ἀπὸ τούτων τῶν ὑπάρχοντων, ἡμέρᾳ Κυριακῇ, εἰσελθόντος Ἀετίου, ἐπάρχου πόλεως μετὰ τοῦ σχήματος ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, μηνὶ Περιτίῳ, πρὸ ζ' καλανδῶν Μαρτίου, ἐπὶ τῷ εὐξάμενον αὐτὸν ἀπελθεῖν, κληθέντα ἐν τῷ παλατίῳ, Κυριακὸς τις γέρων, βάλων μάχαιραν μεγάλην εἰς χάρτην, ὡς αὖτε λίβελλον αὐτῷ προσφέρων, ἔκρουσεν αὐτῷ κατὰ τοῦ δεξιοῦ μέρους, ὥστε τὸ πινώλιον αὐτοῦ καὶ τὴν τόγαν τραῦθῆναι.¹ Εἶπομεν ὅτι ὑπέστη ἐπίθεσιν δολο-

1. Τῆς ἐκτυπώσεως βραδυνάσης παραπομπαί τινες ἐγένοντο εἰς μεταγενέστερα ἔργα.

1. *Χρονικὸν Πασχάλιον*· σελ. 309 ἐκδ. Παρ.

φόνου. ὅχι ὅτι ἐδολοφονήθη, ὡς ἐξελάβον ἄλλοι¹. διότι τὸ ἐν τῷ κειμένῳ ἔκρουσεν ἔχει τὴν αὐτὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν ἔχει σήμερον εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν, τὸ «εἰβάρεσεν, ἐκτύπησεν». ἄλλως τε ὁ χρονογράφος μόνον τὸ τρύπημα² τοῦ φαινολίου καὶ τῆς τόγας, τῶν ἐνδυμάτων δηλαδή, τοῦ θύματος λέγει ἀποτέλεσμα τοῦ κρούσματος, οὐδ' ἤθελε σιγῇ παρέλθει τὸ θανατηφόρον αὐτοῦ, ἐὰν ἀπέβαινε τοιοῦτον. Ἀχρονολόγητος νόμος τοῦ Θεοδοσίου πρὸς Ἀέτιον ἑπαρχον τῆς πόλεως θεωρεῖται πρὸς τὸν ἱστορούμενον ἀπευθυνθεὶς κατ' αὐτὸ τὸ 419ον ἔτος³.

2. — Ἀέτιος, πατρίκιος, πρῶτος συγκλητικὸς τῆς Ρωμῆς, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Θεοδοσίου Β' ἀκμάσας. Οὗτος, αἰτήσας τοῦ ἐν Ρώμῃ βασιλεύοντος Οὐαλεντινιανοῦ τοῦ νέου ἢ Γ', ἀπεσταλὴ μετὰ τοῦ Βονιφατίου ἐν ἔτει 413 (παρὰ *Muralt*) εἰς τὴν Ρώμην ὑπὸ τοῦ Θεοδοσίου⁴ κατ' ἄλλους ὁμῶς χρονογράφους οὐδέποτε πατήσας τὸ ἔδαφος τῆς Κων/πολεως λέγεται. Ἦτο υἱὸς τοῦ κομητοῦ τῆς Ἀφρικῆς Γαυθεντίου, ἀρχηγοῦ τοῦ ρωμαϊκοῦ ἱππικοῦ, ἐκδοθεὶς περὶ τὸ 403 ἡμῶς εἰς τὸν Ἀλάριον. μετέπειτα δὲ καὶ εἰς τοὺς Οὐνους· τῷ 432 ἐγένετο πατρίκιος καὶ ἐφεξῆς ἀνεδείχθη μέγας στρατηγός *magna Occidentalis reipublicae salus et regis Attilae ter* *ror* καὶ δι' ὅλου τοῦ βίου αὐτοῦ ἦτο εἰς τὴν Δύτιν· τῷ 454φ ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ⁵.

3. — Ἀέτιος, ὕπατος χρηματίσας πεντάκις· τὸ α', ἔτει 432φ σὺν τῷ Οὐαλερίῳ⁶· τὸ β', ἔτει 437φ σὺν Σιγισβάλδῳ⁷· τὸ γ', ἔτει 445φ σὺν τῷ Οὐαλεντινιανῳ⁸· τὸ δ', ἔτει

446φ μόνος¹, ἢ σὺν Συμμάχῳ²· τὸ ε', καὶ τελευταῖον, ἔτει 454φ σὺν Στουδίῳ³.

4. — Ἀέτιος, ἀρχιδιάκονος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, παραστὰς καὶ ἐργασθεὶς εἰς τὴν Δ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον (451) τὴν ἐν Χαλκηδόνι. Τὸν δὲ κατὰ τὸ τέλος τοῦ II' αἰῶνος ἀκμάσαντα Ἀέτιον, εὐνοῦχον τὸν καὶ πατρίκιον, ὄργανον χρηματίσαντα τῆς Εἰρήνης, καὶ τὸν ἐν ἔτει 838 ξίφει τελειωθέντα Ἀέτιον ἐν Συρίᾳ, καθὼς λίαν μεταγενεστέρος καὶ ἀσχετοῦς τοῦ θέματος ἡμῶν, παραλείπομεν· ὁ *Schlumberger* (*Sigillographie Byzantine*, σελ. 724) παρατιθῇ σφραγίδα τοῦ I—IA' αἰῶνος, κοινοποιηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Μ. Λαμπροῦ φέρουσιν: Ἀετί[φ], πατρικ[ίφ] β[ασιλικῶ] ἀσπαθα[ίφ] καὶ στρατηγ[ῶ]. Καὶ οὗτος ἀσχετος ἡμῖν.

γ. Περὶ τοῦ κτίτορος καὶ τοῦ χρόνου τῆς κτίσεως τῆς κινστέρνης τοῦ Ἀετίου ἔξ μνημείων ἀπαντῶσιν εἰς τοὺς χρονογράφους, ἐν σημείοις παραλλάσσουσαι τισὶ ταυτας ἰδιαιτέρως τάσσοντες ἀνακεφαλαιοῦμεν ὡς ἐξῆς:

A. Περὶ τοῦ κτίτορος.

I α' Ἀέτιος, ἀδήλου ἀξιώματος.

β' Ἀέτιος, ἐπίσης ἀδήλου ἀξιώματος, στήσας καὶ στήλην αὐτοῦ ἐν τῇ κινστέρνῃ⁶.

II. Ἀέτιος, πατρίκιος, στήλας καὶ στήλην στήσας:

α' ἐαυτοῦ⁶.

β' τοῦ αὐτοκράτορος Οὐ[B]αλεντος⁷.

γ' τοῦ αὐτοκράτορος Οὐαλεντινιανοῦ⁸.

1 *Αὐτόθι*.

2 *Αὐτόθι* XIV. — *Corp. jur. civilis*; β.δλ. I, τίτλ. 14, 8.

3 *Χρον. Πασχ.* σελ. 320 — *Corp. jur. civilis*; β.δλ. I, τίτλ. 14, 9. — β.δλ. V, τίτλ. 5, 7. — *Selecta*. XII, ἐ.θ.α ἢ γ' ὑπατεία δὲν λογίζεται, ἢ δὲ δ' καὶ ε' ἀριθμοῦνται γ' καὶ δ'. — *Selecta*. XIV, ἐ.θ.α ἢ γ' ἐπίσης δὲν ἀριθμεῖται, ἀντὶ δὲ τοῦ Ἀετίου λέγεται Νόμος (μᾶλλον μόνος Ἀέτιος), ὡς καὶ ἐν τῷ *Χρονικῷ Πα* *σχαλίῳ*, σελ. 316.

4 *Comes Marcellinus*; ἐνθ' ἀν. στ. 924. ἔκδ. Migne, P. L. τομ. LI.

5 Ἀνώνυμος παρὰ Βανδουρίῳ *Imp. Orient.*, τ. I, σελ. 49, ἔκδ. Παρ.

6 *Κωδὸς*· παρὰ β., σελ. 29, ἔκδ. Παρ.

7 Ἀνώνυμος Λαμπροῦ ἐν σελ. 105 τοῦ *Κωδίνου*. — *Κώδιξ Κολβεργίνιος* παρὰ Βανδουρίῳ, ἐ.θ' ἀν. σελ. 106. — *Παραστ. σύντ. χρονικαί* αὐτόθι, σελ. 106.

8 *Παραστ. σύντ. χρονικαί* § 87, ἔκδ. Preger, Lipsiae 1901.

1 *E. Muralt*; *essai de chron. byz.*, I, 30: a été assassiné

2 Ἀντὶ σπρωθῆναι τοῦ ἐν τῷ κειμένῳ ἴσως σπρηθῆναι γοαπτέον.

3 *Corpus juris civilis*, β.δλ. IV, τίτλ. 63, 5 ἔκδ. *Osenbrüggen*, Lips 1844.

4 *Θεοφάνης*· ἔτ. 5931.

5 *Comes Marcellinus*; *Chr. Theod.* I, IV. — *Idatius*; *Chr. Theod.* IV—IX. — *Χρον. Πασχ* σελ. 317 84 — *Προκόπιος*· Βανδ., Α 4 — *Θεοφάνης*· 5946 *N. Κάλιστος*. Ε. I, XV.

6 *Χρον. Πασχ.* σελ. 314 — *Corp. jur. civilis*; β.δλ. XII, τίτλ. 16, 3, 17, 2.

7 *Χρον. Πασχ.* σελ. 315.

8 *Selecta ad illustr.* *Chr. Paschalis* XII, σελ. 450, ἔκδ. Παρ.

Β. Περί τοῦ χρόνου τῆς κτίσεως.

α' Ἐπὶ Οὐ[B]λέντος (364—378)¹.

β' Ἐπὶ Θεοδοσίου Β' (408—450), ὠρισμένως ἐν ἔτει 421².

γ' Ἐπὶ Οὐαλεντινιανοῦ τοῦ νέου (ἢ Γ', 425—455)³.

δ. Τῶν μαρτυριῶν τούτων μᾶλλον ἀξιόπιστον θεωροῦμεν τὴν τοῦ *Κόμης Μαρκελλίνου*, οὐ μόνον διότι οὗτος ὠρισμένως ἀναφέρει τὸ γεγονός, ἀλλὰ καὶ διότι, προγενέστερος ὢν τῶν ἄλλων χρονογράφων καὶ ἐπομένως πλησιέστερος εἰς τὸν χρόνον τῆς κτίσεως τῆς κινστέρνης, πραγματικὰς καὶ ἀκριβεῖς ἔλαβε πάντως περὶ αὐτῆς πληροφορίας, οὐδὲ λέγει σταθεῖσαν στήλην τοῦ ἱδρυτοῦ, πρᾶξιν μὴ γενομένην ὑπ' ἄλλου ἀρχαιοτέρου ἢ νεωτέρου κτίτορος κινστέρνης, ἀνακριθεὶς δέ, εἰ μὴ ἀπιθάνους, τὰς τῶν λοιπῶν συλλογῶν καὶ πατριογράφων, ὡς ἀκμασάντων μετὰ τὸν ἑνατον αἰῶνα καὶ ἐξῆς, μέχρι καὶ τοῦ ΙΕ'. Οὗτοι συνῆψαν, συγχύσαντες προφανῶς, εἰς τὰς περὶ τῆς κινστέρνης τοῦ Ἀετίου εἰδήσεις αὐτῶν τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἐν τοῖς Μαρτινακίου ἱσταμένην στήλην τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ τοῦ νεωτέρου, δορυφοροῦντος αὐτὴν τοῦ Ἀετίου, τὴν πτώσιν τῆς ὁποίας διεσκήψε, λέγουσι, φιλόσοφος τις, ὡς προελθοῦσαν ἐνεκα τοῦ ὑπὸ τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ διαπραχθέντος φόνου τοῦ Ἀετίου, δικαίου μὲν μέχρι τότε θεωρουμένου, ἀδίκου δὲ μετὰ τὴν πτώσιν αὐτῆς⁴. Διὰ ταῦτα παραδεχόμεθα ἀρχικὸν κτίτορα τῆς κινστέρνης τοῦ Ἀετίου τὴν ἐπὶ Θεοδοσίου Β' χρηματίσαντα ἑπαρχὸν τῆς πόλεως Ἀέτιον, τὸν, ὡς εἶπομεν, κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 419ου ἔτους τραυματισθέντα ὑπὸ τοῦ Κυριακοῦ, τοῦ ἀποπειραθέντος τὴν δολοφονίαν αὐτοῦ. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἴτε συνέπειά τοῦ τραύματος, εἴαν δεχθῶμεν τοιοῦτον γένόμενον, εἴτε ἐξ ἄλλης αἰτίας ὁ Ἀέτιος ἀπέθανε μετ' οὐ πολὺν χρόνον⁵, ἡ δὲ

κινστέρνη κατελείφθη ἂν ὅχι ὡς οἰκοδομὴ ἀτελής, πάντως ὅμως ἄνευ τῆς ἐν αὐτῇ διοχετεύσεως τοῦ ὕδατος, ἥ, εἰ μὴ καὶ τῆς συμπληρώσεως τῆς κτίσεως, ἐπεμελήθη ἡ φιλάνθρωπος καὶ εὐσεβὴς ἀδελφὴ τοῦ Θεοδοσίου Β', ἡ μετὰ ταῦτα βασίλισσα καὶ ἁγία, *Πουλχερία*. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἐξάγομεν ἐκ τῶν ἐπομένων.

ε. Ὁ *Κόμης Μαρκελλίνος* μνημονεύων διαφορὰ συμβάντα κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος λέγει καὶ τὰ ἐξῆς: «ἐν ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ 421, Ἰνδικτιῶνος δ'. Ἐπὶ ὑπάτων Εὐσταθίου καὶ Ἀγρικόλα... ἐκτίσθη ἡ κινστέρνη τοῦ Ἀετίου». Ἀφ' ἑτέρου τὸ *Χρονικὸν Πασχάλιον* εἰς τὸ ιγ' ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδοσίου, κοσμογονίας 5929, θεογονίας 421, ἱστορεῖ ταῦτα: «Ἰνδικτιῶνος δ', ὑπατεία Εὐσταθίου καὶ Ἀγρικόλα· ἐπὶ τούτων τῶν ὑπάτων, ἐνεβλήθη τὸ ὕδωρ τῆς κινστέρνης τῆς Δεσποίνης Πουλχερίας Αὐγούστης μηνὶ Περιτίῳ, πρὸ α' ἰδῶν Φεβρουαρίων, παρόντος τοῦ δεσπότου Θεοδοσίου Αὐγούστου». Ἀναμφιβόλως περὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ γεγονότος ὁμιλοῦσιν οἱ δύο χρονογράφοι, καὶ ἡ μία μαρτυρία συμπληροῖ τὴν ἄλλην· τῇ 13ῃ τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 421 συνεπληρώθη ἡ κινστέρνη τοῦ Ἀετίου διὰ τῆς πανηγυρικῆς ἐν αὐτῇ διοχετεύσεως ὕδατος ὑπὸ τῆς Πουλχερίας. Φρονοῦμεν δτι ἡ ἐπίκλησις Ἀετίου κινστέρνη ἐπρεπε νὰ ἐπικρατῇ κατὰ δίκαιον λόγον, ἀφοῦ αὐτὸς ἐπεχείρησε τὴν κτίσιν καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐγνωρίζετο καὶ δι' αὐτοῦ ἐπωνυμίετο ἡ οἰκοδομὴ καθ' ἣν πᾶσαν τὴν βεβήχως πολυχρόνιον διάρκειαν τῆς κτίσεως ἔτι δὲ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν σχετικῶς ὀλιγοχρόνιον ἐργασίαν τῆς ὑπὸ τῆς Πουλχερίας ἐκτελουμένης ἐμβολῆς ὕδατος πιθανὸν θεωροῦμεν δτι οἱ ἐργάται, ἐρωτώμενοι ποῦ εἰργάζοντο, ἀπήντων «εἰς διοχέτευσιν ὕδατος εἰς τὴν κινστέρνην τοῦ Ἀετίου», καθὼς ἦδη οὕτω τοῖς πᾶσι γνωστὴν οἰκοδομὴν ἄλλως τε ἐκ τῶν μνημονευόντων τὰ πολλὰ καὶ ποικίλα ἱερὰ καὶ ἀγαθοεργὰ ἱδρύματα τῆς βασιλείας Πουλχερίας μόνον ὁ τοῦ *Χρονικοῦ Πασχαλίου* συντάκτης ἀναφέρει κινστέρνην αὐτῆς, ἄνευ τῆς διασαφήσεως ἐὰν ἦτο καὶ ἴδιον αὐτῆς κτίσμα· ἀναμφιβόλως δέ, ἐπειδὴ οὐδ' ὑπῆρξεν οὐδ' ἐγνωρίζετο κινστέρνη Πουλχερίας, τὴν εἵληπιν τοῦ *Χρονικοῦ Πασχαλίου* οὐδεὶς τῶν μεταγενεστέρων χρονογράφων παρέλαβεν· ἀλλ' οὐδ' ὁ *Κόμης Μαρκελλίνος* ἤθελε παραλείψει τὸ γεγονός τῆς παρουσίας τοῦ αὐτοκράτορος, πα-

1. *Κωδ. Κολβεργίνιος*· αὐτόθι. — *Παραστ. σύντ. χρονικαί*· παρὰ Βανδουρίῳ αὐτόθι. — *Ἀνώνυμος Λαμπικίου*· αὐτόθι.

2. *Comes Marcellinus*; αὐτόθι.

3. Οὕτω γνωματεύει ὁ *Preger* ἐν σχολίῳ εἰς § 87 τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθεισῶν *Παρ. σύντ. χρονικῶν*.

4. *Ἀνώνυμος Λαμπικίου*· αὐτ. σελ. 103 — *Παραστ. σύντ. χρονικαί*· παρὰ Βανδουρίῳ, σελ. 104. — § 85, ἐκδ. *Preger*.

5. Ἐν ἔτει 420 ἑπαρχὸς πόλεως ἀναφέρεται *Μάξιμος Corp. jur. civilis*; βιβλ. VI, τίτλ. 55, 10.

νηγυρικῶς, ἐμβολῆς ὕδατος ἐν κινστέρνῃ τῆς Πουλχερίας, ἂν αὕτη ἦτο ἀλλοία, τῆς τοῦ Ἀετίου, τῆς ὁποίας τὴν μνείαν ἐθεώρησεν ἀναγραφῆς ἀξίαν. Κατὰ ταῦτα κρίνομεν ὅτι ὀρθῶς ἐταύτισαν τὴν κινστέρνῃν τοῦ Ἀετίου καὶ τὴν τῆς Πουλχερίας ὃ τε *Doukánggios*¹ καὶ ὁ *Banhdourios*², καὶ ὅτι ἐσφαλμένως ὁ *Strzygowski* ἐθεώρησε τὴν ταυτότητα τῶν δυο κινστερνῶν βεβιασμένον συμπέρασμα, ἐπὶ λόγῳ ὁτιᾶνθεβαια εἶναι παρόμοια συμπεράσματα· διότι, ἄλλως, δύναται ἐπίσης καλῶς νὰ ταυτισθῇ ἡ Ἀετίου καὶ ἡ Μοδέστου κινστέρνῃ, ἐπεὶδὴ ἀμφότεραι ἐκτίσθησαν ἐπὶ Οὐάλεντος τῷ 368³, σφαλεῖς καὶ ἐν τούτῳ, ὡς δεξάμενος τὴν κτίσιν τῆς κινστέρνῃς τοῦ Ἀετίου ἐπὶ τοῦ Οὐάλεντος (364—387), καὶ ἐπισκευὴν μᾶλλον αὐτῆς ἐν ἔτει 421⁴, παθούσης ἐκ τῶν κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν δεκαετίαν γενομένων σεισμῶν⁵. Αἱ σκέψεις αὗται τοῦ *Strzygowski* ἐκ τῶν εἰρημένων ἡμῖν ἐλέγχονται, νομίζομεν, ἀβάσιμοι· ἡδύνατο δὲ ἡ Ἀετίου κινστέρνῃ νὰ λάβῃ τὸ τῆς Πουλχερίας ὄνομα, ἀφοῦ συγχρόνως τότε ἐπισημότερον οἰκοδομημα, τὸ δημόσιον λουτρόν, αἱ Κωνσταντινιαναὶ Θέρμαι, οὕτως ἐπωνυμούμεναι ἀπὸ τοῦ κτίσαντος αὐτὰς Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἐκλήθησαν Θεοδοσιαναί, ἐπεὶδὴ ἐνεκίνισεν αὐτὰς ἐν ἔτει 427⁶ ὁ Θεοδόσιος⁷. Διὰ τοὺς λόγους τούτους δεχόμεθα καὶ ἡμεῖς τὴν ταυτότητα τῶν κινστερνῶν Ἀετίου καὶ Πουλχερίας, καὶ λέγομεν τὸν μὲν Ἀέτιον, τὸν ἐπὶ Θεοδοσίου Β' χρηματίσαντα, ἔτει 419, ἐπαρχὸν τῆς πόλεως, ἀρχικὸν ἰδρυτὴν, κτίτορα, τὴν δὲ Πουλχερίαν συμπληρώσαντα αὐτὴν διὰ τῆς ἐμβολῆς ὕδατος τῇ 13ῃ Φεβρουαρίου τοῦ 421 ἔτους.

5. Ὡς πολλῶν ἄλλων βυζαντινῶν οἰκοδομῶν τῆς Κων/πόλεως αἱ θέσεις ματαίως ἐζητήθησαν νὰ ὀρισθῶσιν ἀπὸ τὰ καταλειφθέντα ἡμῖν ποικίλα ἱστορικὰ ἢ ἀγιολογικὰ κείμενα, οὕτω καὶ ἡ θέσις τῆς κινστέρνῃς τοῦ Ἀετίου ἀπροσδιόριστος εἶναι ἀπ' αὐτῶν. Ἐν τοῖς μετὰ τὴν ἄλωσιν (1453) χρόνοις ὁ ἀπὸ τοῦ 1573

ἕως τοῦ 1578 δικτρίψας ἐν Κων/πόλει Σιέφανος Γέρλαχ, ὀδηγηθεὶς ἐκ τινος σημειώματος ἐπὶ χειρογράφου, ὑπέδειξεν ὡς τοιαύτην θέσιν τινά. Ἐργασθεὶς οὗτος ἀπὸ τῆς κ' τοῦ Μαρτίου ἕως τῆς η' Ἀπριλίου 1577 ἀντέγραψε τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν τοῦ ἁγίου Γερμανοῦ, πατριάρχου Κων/πολεως, ἐορταζομένου τῇ 12ῃ Μαΐου, ἐκ μεμβρανίνου χειρογράφου συναξαριστοῦ τῶν μηνῶν Μαρτίου, Ἀπριλίου καὶ Μαΐου, ἔκτοτε εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Τυβίγγης κατατεθέντος· εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τοῦ χειρογράφου ὑπῆρχε τὸ ἐξῆς σημείωμα εἰς τρεῖς στίχους:

Ἡ βίβλος αὕτη τῆς Μονῆς τοῦ Προδρόμου
τῆς κειμένης ἔγγιστα τῆς Ἀετίου
ἀρχαῖκή δὲ τῇ μονῇ κλήσις Πέτρα¹.

1 *M. Crusius; Turcograeciae* σελ. 190—191, 275 276. Τὸ σημείωμα τοῦτο ἔχουσι μετὰ διαφορῶν παραλλαγῶν τὰ ἐπόμενα χειρόγραφα:

1. Τῆς βιβλιοθήκης Τυβίγγης, τὸ ἄνω.

2. Τῆς βιβλιοθήκης Βιέννης, Χρυσοστομικόν, ὑπ' ἀριθ. 129, κατὰ *Σακελλίωνα*, Πατρ. Βιβλ., σ. 15·16 καὶ *Strzygowski*, ἔνθ' ἄν., σ. 154 κατὰ *Λαμπέμιον*, *Comment etc.* τ. IV, σελ. 188, ἔνθα γράφεται ἐτοῦ Ἀετίου, καὶ ἔπεται τέταρτος στίχος

Ἰωάννης γέγραφε νῦν Μαγκλαβίτης,
καὶ ὑπ' ἀριθ. 130 κατὰ *Δουκάγγιον*, CP. Chr., IV, τμ. VIII, IV, ἔνθα γράφεται ἐτῆς Ἀετίου.

3. Τῆς ἱερᾶς Μονῆς τοῦ ὄρους Σινᾶ (*Gardthausen* παρὰ *Σακελλίονι*, ἔνθ' ἄν.)

4. Τῆς Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης Παρισίων, Κωδ. Reg. 618 Νεοφύτου χυμικοῦ, ἔνθα ὑπάρχει ὡς ἐξῆς:

Θεοῦ τὸ δῶρον καὶ πόνος Νεοφύτου
τῆς Προδρομικῆς μάνδρας περιωνόμενον
τῆς κειμένης ἔγγιστα τῇ Ἀετίου,
ἡ βίβλος ἥδε τῆς φιλανθρώπου τέχνης.

(*Ducangius; Glos.... Graecitatis, Index auctorum*, σελ. 30)

5. Τῆς Βασ. βιβλιοθήκης Μονάχου, *Συναξαριστῆς* τοῦ Γ' αἰῶνος. ἔνθα γράφεται ἐτοῦ Ἀετίου (*Ign. Hardt; Catal cod Mss.*, τ. 1, σελ. 14).

6. Τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἐν Λέσβῳ ἱερᾶς μονῆς τοῦ Λεωμῶνος, Πατερικὸν τοῦ ΙΑ' αἰῶνος. ἔνθα γράφεται ἐτῆς Ἀετίου (*Ἑλλ. Φιλ. Σύλλογος* Μαυρογ. Βιβλιοθ. ὑπὸ *A. Π. Κεραμέως*, τ. Α, σελ. 32, ἀριθ. 37)

7. Τῆς ἐν Ρώμῃ βιβλιοθήκης Κίζιου (*Clizii*) Κωδ. ξ R. VII, 50 τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, ἔνθα ὑπάρχουσιν αἱ παραλλαγαι: εἰς βίβλος αὕτη· κειμένη· ἀρχαῖκή δὲ τῇ κλήσει πέτρας (*Anal. Bollandiana*, τ. XVI 1897, σελ. 306)

8. Τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἱερᾶς μονῆς Πάτμου, Λόγοι Μεγάλου Βασιλείου τοῦ ΙΑ' αἰῶνος (*Σακελλίων* αὐτόθι).

9. Τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθ. Κωδ. Ce. VII, 25 τοῦ

1. CP. Chr. βιβλ. 1, τμ. 28, ἀριθ. 5.—*Notae ad Buondelmonti delin.* CPoleos ἀριθ. 59, ἐν τέλει τῆς Ἀννης Κομνηνῆς.

2. *Imp Orient.*; σελ. 106, ἔκδ. Παρ.

3. *Strzygowski; die Byzantinischen Wasserbehälter in Konstantinopel.* Wien 1893, σελ. 176.

4. *Αὐτ.* αὐτόθι, σελ. 155—157.

5. *Χρον. Πασχάλιον* σελ. 314.—*Comes Marcellinus;* αὐτόθι.

Ὁ Γέρλαχ ἐξέλαβεν ὅτι τὸ ὑπονοούμενον εἰς τὸν δεύτερον στίχον οὐσιαστικὸν ἦτο ἡ λέξις «μονῆς» καὶ ἔγραψεν, ἀποστείλας τὸ ἀντίγραφον, εἰς τὸν Κρούσιον, ὅτι ἡ μονὴ τῆς Πέτρας ἔκειτο ἔγγιστα τῆς μονῆς τοῦ Ἀετίου· δι' ὃ καὶ αὗτος παρατιθεῖς τὸ σημείωμα προσέθηκεν, ἡ Ἀετίου scilicet μονή¹. Ἐνδεκα μῆνας μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἀντιγραφῆς, τῇ 11ῃ Φεβρουαρίου 1578, ὁ Γέρλαχ ἐν συνοδίᾳ τοῦ ἀχωρίστου ἀπ' αὐτοῦ Ζυγομαλᾶ ἦλθεν εἰς ἐπίσκεψιν τῆς περιωνύμου βυζαντινῆς μονῆς τοῦ Προδρόμου τῆς Πέτρας· φθάσαντες εἰς αὐτὴν ἀνεμνήσθησαν τοῦ σημειώματος τοῦ χειρογράφου καὶ ἀνεζήτησαν μονὴν Ἀετίου ἔγγιστα πού, ἐπιλαθόμενοι ὅτι οὐδεὶς τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων ἢ ἀγιογράφων ἀναφέρει ὑπαρξίν μονῆς Ἀετίου, ἀλλὰ μόνον κινστέρνης Ἀετίου καὶ λοιπὸν,

ΙΑ' αἰῶνος (*Pargoire, Vie de s. Auxence, Paris 1904, 2.*)

10. Τῆς Ἑθν. βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν, Εὐαγγέλιον τοῦ ΙΑ' ἢ ΙΒ' αἰῶνος, ἀνήκον τῇ ἱερᾷ μονῇ τῶν Νοσσιῶν (*Σακελλίων. Κατάλ. τῶν χειρ. τῆς Ἑθν. βιβλ. τῆς Ἑλ. Λόδος, ἐν Αθ 1892, ἀριθ. 57*).

11. Τῆς Ἑθν. βιβλιοθήκης Παρισίων, Κατηχήσεις Θεοδώρου Στουδίτου, τοῦ ἔτους 1136, χειρ. ἀριθ. 891. (*Auvray; Theodori parva catech. σ. LXXII, ἐνθα γράφεται «τῆς ἀετίου... τῆς μονῆς»*).

12. Τῆς βιβλιοθήκης Ἑσκουριάλ, ἀγίου Ἀθανασίου διάφορα, χειρ. φθίνοντος ΙΒ' αἰῶνος, ἐπ' ἀριθ. 544, ἐνθα ἀπαντᾷ καταλογάδην ὡς ἐξῆς: ἡ βιβλος ἦδε τῆς μονῆς τοῦ Προδρόμου τῆς κειμένης ἔγγιστα τοῦ Ἀετίου ἀρχαῖ· ἡ δὲ τῆς μονῆς κλήσιν Πέτρας (*E. Miller; Catalogue des manuscrits grecs de l'Escurial, σελ. 483*).

13. Κατὰ πρόσφατον δημοσίευσιν τοῦ Ἀ. Π. Κεραμέως προστεθεῖσθαι τοῖς σημειούμενοις ἀνωτέρω καὶ ὁ ἐπ' ἀριθ. 265 κώδιξ τῆς ἐν Πάτρῳ ἱερᾷ μονῇ τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἐν ἀρχῇ τοῦ ὁποίου φέρεται τὸ αὐτὸ τρίστιχον, ἔχον ὅμως ἀκακοδουλίαν τινὸς ἀπεξοσμένα τὰ δηλοῦντα τὴν κεκτημένην αὐτὴν μονὴν ὀνόματα, ὡς ἐξῆς:

ἡ βιβλος αὕτη τῆς μονῆς... (ἀνάγν. τοῦ Προδρόμου)

τῆς κειμένης ἔγγιστα... (τῆς Ἀετίου)

ἀρχαῖ· ἡ δὲ τῆς μονῆς κλήσις... (Πέτρα)

(*Νέα Σιών ἐν Ἱεροσολύμοις, 1905, πραγματεία Ἀ. Π. Κεραμέως: Ἀντώνιος Στουδίτης καὶ τινὰ σύμμικτα. Ε'*). Κατὰ μίμησιν τοῦ τύπου τούτου τοῦ σημειώματος ἔγραψεν ἐν εὐαγγελισταρίῳ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος:

† Ἡ βιβλος ἦδε τῆς μονῆς Χουσοστόμου,

τῆς κειμένης ἔγγιστα τοῦ Ἰσοδάνου.

(*Mingarelli; Graeci cod. apud Nanios..., Bononiae 1784, cod. VII*).

1. *Turcograeciae* σελ. 190.

ἐρείπια ἐκκλησίας, τὰ ὅποια εὑρον οὐχὶ μακρὰν τῆς Μονῆς τῆς Πέτρας, ἀπέδωκαν εἰς τὴν κατ' αὐτοὺς ὑπονοουμένην ἐν τῷ σημειώματι μονὴν Ἀετίου· τὰ ἐρείπια ταῦτα περιέγραψεν ὁ Γέρλαχ ἐκτενέστερον τῶν τῆς μονῆς τῆς Πέτρας, μνημονεύσας ἄμα καὶ τῆς ὑπάρξεως κινστέρνης, ξηρᾶς, χρησιμευούσης τότε εἰς μετάξης κατεργασίαν, ἐκτελουμένην ὑπὸ Ἰουδαίων¹. Τῆς πρὸς τὸν Κρούσιον γενομένης ἀνακοινώσεως ὑπὸ τοῦ Γέρλαχ ἢ διὰ τῆς Τουρκελλάδος ἐκείνου δημοσίευστις ἐχρησίμειυσεν εἰς τὸν Δουκάγγιον² ἡ μόνη μαρτυρία περὶ τῆς ὑπάρξεως μονῆς Ἀετίου, αὐτῷ δ' ἐτονται καὶ πάντες μέχρι τοῦδε, καίτοι ἐν τῷ μεταξὺ ὁ *Auvray* καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ὑπέδειξαν ὑπονοουμένην, «κινστέρνην», Ἀετίου [ἐνθ' ἀν.]· τούτοις προσθετέον καὶ τὸν *Δρα Μόριμαν*. ὅστις ἐν πραγματείᾳ περὶ τῆς μονῆς τοῦ Προδρόμου τῆς Πέτρας ὁμιλῶν περὶ τῶν ἐρείπιων τῆς ἐκκλησίας καὶ περὶ τῆς κινστέρνης κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Γέρλαχ, καὶ λέγων ὅτι αὐδὲν κωλύει τὸ νὰ θεωρῶμεν τὸ ὄνομα τοῦ Μχνουήλ διὰ τὴν ἐκκλησίαν ταύτην καὶ ν' ἀποδώσωμεν τὸ ὄνομα τοῦ Ἀετίου κυρίως εἰς τὴν κινστέρνην³, φαίνεται πως μὴ ἀποδεχόμενος ὁριστικῶς ὑπαρξίν μονῆς Ἀετίου, ἀν καὶ ἀναφέρει εἰς νεώτερα ἔργα καὶ μονὴν καὶ κινστέρνην⁴, ἀλλὰ πάντοτε κατὰ τὸν Δουκάγγιον, ἦτοι κατὰ τὴν ἀνακοινωτὴν τοῦ Γέρλαχ πληροφάρειν, ἥς ξένος δὲν ἦτο ὁ ἡμέτερος Ζυγομαλᾶς. Ἀετίου λοιπὸν μονὴ οὐδέποτε φαίνεται ὑπάρξασα.

ζ. Ἡ μαρτυρία τῶν ἐν τοῖς χειρογράφοις σημειωμάτων, τῶν ἀνωτέρω πρκατεθέντων, ὀδηγεῖ καὶ ὑποχρεοῖ μάλιστα ἡμᾶς εἰς ἀναζήτησιν τῆς θέσεως τῆς κινστέρνης τοῦ Ἀετίου πλησίον τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Προδρόμου τῆς Πέτρας. Αὕτη ἐτοποθετήθη ἤδη ὑπὸ τοῦ *Δρα Μόριμαν*, ὀδηγὸν λαβόντος τὸν Γέρλαχ, εἰς τὸ ποτὲ Βιγδὲν Σεράϊ· ὀρισταμένη καὶ λειτουργοῦσα κατὰ τὸ 1631ον ἔτος, καθὼς διελαβομεν εἰς τὰς σημειώσεις ἡμῶν ἐπὶ τῆς πραγματείας τοῦ Ἀ. Π. Κεραμέως «περὶ τῶν ναῶν Κων/πόλεως ἐν ἔτει 1593 καὶ 1604», (τὰς ἤδη δημοσιευθείσας εἰς τὸν ΚΗ'

1. *Steph. Gerlach; Tagebuch, σελ. 455—456.*

2. *GP. Chr., β.δ., IV, τμ. VIII, § IV, σελ. 152* ἐκδ. Παρ.

3. *Ἑλλ. Φιλ. Σύλλογος· λογ. παρ. 19' τόμου, σελ. 9.*

4. *Mitt. des Deuth. Excursion Club in C/pel, III, 1891, σελ. 6 — Mordtmann; esq. topogr. de C/pel, Lille, 1892, § 132.*

τόμον τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Ἑλλ. Φιλολ. Συλλόγου), ἐκὰν πιθανῶς τῷ 1640ω, καὶ μετὰ ταῦτα, ἐρείπιον, περιελήφθη ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Βογδάν σεραίου. Τοῦτου πλησίον ὑπάρχει τὸ ἀπ' ἐκκλησίας μετατραπέν Κεφελῇ μεστζίτ (ὄχι τζαμί), εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ὁποίου σφάζεται θολοσκεπῆς κινστέρνη, τρεῖς μόνον ἔχουσα κίονας, ὅλως ἀβελήν ἐνεκα τῆς ἐν αὐτῇ ἐναποθέσεως ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις χωμάτων, καὶ σήμερον ἐτι χρησιμεύουσα εἰς κατεργασίαν μετάξης. Τὸ τέμενος τοῦτο περιέγραψεν ὁ Πασπάτης καὶ ἠκολούθησε τοὺς πρὸ αὐτοῦ, εἰπόντας ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ ἱερὰ μονὴ τοῦ Μανουήλ¹. ὁ Δρ Μόρτμαν ὁμοῦς, τῷ Γέρλαχ ἐπόμενος, πιθανώτερον νομίζει ὅτι ἡ βυζαντινὴ αὕτη ἐκκλησία εἶναι ἡ μονὴ Ἀετίου καὶ ἡ παρακειμένη κινστέρνη ἡ τοῦ Ἀετίου κινστέρνη², περὶ ἧς γράφει ἀλλαχοῦ ὅτι εἶναι μεγαλοπρεπῆς, ἔχουσα 36 κίονας μετὰ ὠραίων κορινθιακῶν κιονοκράνων, ὁμοίων τοῖς κοσμοῦσι τοὺς κίονας τῆς Γερεμπατάν σεραὶ λεγομένης κινστέρνης καὶ τοὺς τῆς παρὰ τὸ Σουλτάν Σελίμ τζαμιῇ, ἣν καλεῖ τῆς Πουλχερίας³. Οἱ γνωρίζοντες τὰς μελέτας τοῦ ἀκαμάτου βυζαντινολόγου εὐκόλως ἐννοοῦσιν ὅτι σύγχυσις τις ἐγένετο εἰς τὰς σημειώσεις αὐτοῦ· διότι οὔτε ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ οὔτε ἀλλαχοῦ τῆς Κων/πόλεως περιεσώθη κινστέρνη τριάκοντα ἔξ ἔχουσα κίονας· ἡ κινστέρνη τοῦ Κεφελῇ μεστζίτιου, ἐπὶ τριῶν μόνον, ὡς εἶπομεν, κιόνων στηριζομένην ἔχουσα τὴν θολωτὴν αὐτῆς στέγην, εἶναι ἐπιμήκης καὶ ἔχει ἐμβυδὸν τριάκοντα τεσσάρων περίπου τετραγωνικῶν μέτρων· κατ' ἀκολουθίαν ἡ μικρὰ αὕτη κινστέρνη δὲν φαίνεται ἡμῖν ἀξία ἰδιαιτέρας μνήμης περὶ τῆς οἰκοδομῆς αὐτῆς, ἐτι δ' ὀλιγώτερον πανηγυρικῆς ἐν αὐτῇ διοχετεύσεως ὕδατος, καὶ ἐπὶ πᾶσι χρησιμοποίησεως αὐτῆς ὡς τοπικοῦ σημείου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου νὰ γνωρίζωνται καὶ νὰ παρωνυμῶνται γειτνιαζούσαι αὐτῇ οἰκοδομαί, καὶ μάλιστα μοναί· διότι πλὴν τῆς μονῆς τοῦ Προδρόμου τῆς Πέτρας, ἀναφέρονται καὶ ἄλλαι δύο μοναί, αὗται δ' ὠρισμένως ἀπλησίον τῆς κινστέρνης τοῦ Ἀετίου, περὶ ὧν ἔφεξης. Τῆς κινστέρνης τοῦ Κεφελῇ μεστζίτ εἰκόνα καὶ τεχνικὴν περιγραφὴν ἐδημοσίευσεν ὁ For-

chheimer, τζαμίον καὶ αὐτὸς καλῶν τὸ τέμενος, καὶ τῆς Ἀετίου κινστέρνης μακρὸν ἱστορικὸν λόγον ποιεῖται ὁ Strzygowski, ἀντικρούων τὸν Δρ Μόρτμαν¹. Ὁ Γέρλαχ περὶ μὲν τῆς κινστέρνης παρέχει τὴν μόνην πληροφορίαν ὅτι ἦτο ξηρὰ καὶ ὅτι εἰργάζοντο ἐν αὐτῇ Ἰουδαῖοι μεταξουργοί, περὶ δὲ τοῦ οἰκοδομήματος τοῦ κληθέντος ὑπ' αὐτοῦ μονῆ τοῦ Ἀετίου ἔχει ἐκτενὴ περιγραφὴν, ἥτις ὁμοῦς ἐντελῶς ἀντίκειται πρὸς τὸ σύνολον τοῦ νῦν ὁρωμένου οἰκοδομήματος τοῦ Κεφελῇ μεστζίτ· ἀλλ' εἴτε θεωρηθῇ τοῦτο ἡ μονὴ τοῦ Μανουήλ, διότι, ἐπαναλαμβάνομεν, Ἀετίου οὐδέποτε ὑπῆρξεν, εἴτε ὄχι, ἀδιάφορον· ἡ παρ' αὐτὸ ὁμοῦς κινστέρνη οὐδαμῶς πρέπει νὰ θεωρηθῇ, δι' οὓς εἶπομεν λόγους, ὡς ἡ τοῦ Ἀετίου. Δέον λοιπὸν νὰ ζητήσωμεν καὶ εὐρωμεν αὐτὴν ἀλλαχόθι, οὐ μακρὰν ὁμοῦς τῆς θέσεως τῆς Μονῆς τοῦ Προδρόμου τῆς Πέτρας.

η. Λέγοντες δὲ οὐ μακρὰν τῆς μονῆς τοῦ Προδρόμου τῆς Πέτρας ζητητέον τὴν κινστέρνην τοῦ Ἀετίου, στηριζόμεθα εἰς τὰς ἐν τοῖς ἄνω παρατεθειμένας ἀπολύτου κύρους δεκατρεῖς μαρτυρίας περὶ τῆς γειτνιασεως τῶν δύο τούτων οἰκοδομῶν· φρονοῦμεν δ' ὅτι ἡ ἐν τῇ συνεδρίᾳ τοῦ ρωτικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου ἐξενεχθεῖσα γνώμη, ἐνεκα τῆς ὁποίας ἀφωρμήθημεν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς παρούσης πραγματείας, καὶ καθ' ἣν, ἡ ἐν λόγῳ κινστέρνη ζητητέα πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ Σεργίου καὶ Βάκχου, ἐν τοῖς Ὁρμίσδου, ἐπὶ τῆς Προποντίδος, ἔχει ἀρχὴν ἐκ τῆς ἀπαντώσεως εἰς Τυπικὰ καὶ Συναξάρια μνήμης τῇ ΚΘ' Νοεμβρίου τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Σεργίου καὶ Βάκχου πλησίον τῆς Ἀετίου κινστέρνης², ἢ, κατ' ἄλλην πηγὴν, «πλησίον τοῦ Ἀετοῦ γιστέρνη»³. Ἐντεῦθεν

1. Die Byzant. Wasser=behälter, σελ. 103, ἀριθ. 31.—σελ. 154—158.

2. *Analecta Bollandiana*; τόμ. XIV, ἐν περιλήψει τοῦ Συμεωνιδανῶ Συναξαρίου τῆς ἐκκλησίας Κων/πόλεως, τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, ἐκδοθέντος ὑπὸ τοῦ Hyp. Delahaye τῷ 1902, ἐν τούτῳ ὑπὸ τίτλῳ Propylaeum ad Acta Sanctorum mensis Novembris. Ἡ μνήμη αὕτη εὐρεῖται ἐν σελ. 266, Νοεμβρίου κθ', ἀριθ. 5.

3. Μὴ σημειώσαντες ἐκ παραδρομῆς τὴν πηγὴν τῆς μνείας ταύτης ᾗρωτήσαμεν τὸν πάντοτε προθυμὸν ὄντα ἡμῖν Α. Π. Κεραμέα, ἀπαντήσαντα τὰ ἑξῆς: «Ἐν τῷ Τυπικῷ καὶ Συναξαρίῳ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ὅπερ συνετάχθη ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου μετὰ τῷ 950—956, σημειοῦται ὅτι τῇ 29 Νοεμβρίου τιλοῦνται καὶ τὰ ἐγκαινία τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Σεργίου

1. Α. Πασπάτης· Βυζ. Μελ., σελ. 304.—Σκαρλάτος· Κ/Π, Α', 369.

2. *Esq. topogr. de C/ple*, § 132.

3. *Mitt.* αὐτόθι.

προήλθεν ἡ γνώμη αὕτη, τὸ ἡμαρτημένον τῆς ὁποίας ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν Τυπικῶν καὶ Συναξαρίων νομίζομεν ὅτι δυνάμεθα νὰ ἐξελέγξωμεν· διότι αὐτὰ διακρίνουσι δύο ναοὺς ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων τούτων· ἓνα ἐν ταῖς Σοφίαις, καὶ ἄλλον πλησίον τῆς 'Αετίου κινστέρνης· τὸ Σιρμονδιανὸν Συναξάριον λέγει εἰς τὴν ζ' Ὀκτωβρίου: «μνήμη Σεργίου καὶ Βάχχου· τελεῖται δὲ ἡ αὐτῶν σύναξις ἐν τῷ ναῷ αὐτῶν τῷ ὄντι ἐν ταῖς Σοφίαις» (σελ. 116)· συνήθως διακρίνεται ὁ ναὸς οὗτος ὡς «παρακείμενος τῷ παλατίῳ»¹, «ἐν τοῖς Ὀρμίσδου». Ἐπομένως ὀρθότερον εἶναι καθ' ἡμᾶς τὸ νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ὑπαρξιν, ἐκτὸς τοῦ ἐν Σοφίαις, καὶ ἐτέρου πλησίον τῆς κινστέρνης τοῦ 'Αετίου ναοῦ τῶν ἁγίων τούτων, οὗ μνήμη τῶν ἐγκαινίων ἐτελεῖτο τῇ κθ' Νοεμβρίου, παρὰ τὸ ν' ἀπομακρύνωμεν τὴν ἐν λόγῳ κινστέρνην ἀπὸ τῆς γειτονίας τῆς μονῆς τοῦ Προδρόμου τῆς Πέτρας, ἐναντίον τῶν περὶ τῆς γειτνιασέως τῶν δύο οἰκοδομῶν περιωθεισῶν δεκατριῶν μαρτυριῶν διαφορῶν ἐποχῶν, καὶ μετατοπίσωμεν αὐτὴν ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν τοῦ Φαναρίου εἰς τὸ περίξ τοῦ Κιουτζούκ 'Αγία Σοφία τζαμιῇ. [Τὸ Σιρμονδιανὸν Συναξάριον σημειοῖ καὶ ἐν ταῖς Ρουφινιαναῖς ἐκκλησίαις Σεργίου καὶ Βάχχου, πανηγυρίζουσιν τῇ κθ' Μαΐου].

θ. Πλησίον τῆς κινστέρνης τοῦ 'Αετίου καὶ οὕτω διακρινόμεναι, ἀναφέρονται αἱ ἐπόμεναι μοναί.

1. *Ἡ μονὴ τοῦ Προδρόμου τῆς Πέτρας*
Τὰ ἐκ χειρογράφων παρατεθέντα ἐν τοῖς ἄνω σημειώματι ἀναμφισβήτητοι εἶναι μαρτυρίαι περὶ τῆς γειτνιασέως τῶν δύο οἰκοδομημάτων.

2. *Ἡ μονὴ τοῦ 'Αστερίου*. Ὁ ἡγούμενος αὐτῆς Ἀνατολιος, ἀρχιμανδρίτης, εὐρίσκεται

ὑπογεγραμμένος εἰς τὸν λιβελλὸν τῶν μοναχῶν Κων/πόλεως πρὸς τὸν πάπαν Ὀρμίσδαν, ἐν ἔτει 518φ. Εἰς τὰς τέσσαρας πράξεις, ἀπὸ τῆς Θ' καὶ ἐξῆς, τῆς ἐπὶ Μηνᾶ, πατριάρχου Κων/πόλεως συνόδου, τῷ 538φ ἐπίσης ὑπογράφεται· ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν δευτέραν πράξιν μετὰ τοπικῆς ἐνδείξεως: «Τιμόθεος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῆς μονῆς 'Αστερίου, πλησίον τῆς 'Αετίου κινστέρνης»¹. Εἰς τὰ Μηναιᾶ δύο μαρτύρων 'Αστερίων μνημαὶ ὑπάρχουσι, τῇ λ' Ὀκτωβρίου καὶ τῇ κ' Μαΐου, καὶ ἐνὸς ὁσιομάρτυρος, τῇ ζ' Αὐγούστου. Ἀδελον, εἰς τὴν μνήμην τίνος ἦτο καθιερωμένη.

3. *Ἡ μονὴ τοῦ Μαῤᾰ*. Καὶ εἰς τὰς πέντε πράξεις τῆς εἰρημένης ἐπὶ Μηνᾶ συνόδου, ἐν 536φ ἔτει, ὑπογεγραμμένος εὐρίσκεται Ἰωάννης, ποὺ μὲν ἡγούμενος, ποὺ δὲ πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος τῆς μονῆς Μάρκα, καὶ Μαῤᾰ, καὶ Μιχρὼν πλησίον τῆς 'Αετίου κινστέρνης. Ὁ *Binius* παρατιθητὶν ὡς διαφορῶν γραφάς: *Mariae prope Aetiam cisternam*.² Ὁ *abbé Marin* φαίνεται θεωρῶν τὴν ἐπωνυμίαν ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἱδρυτοῦ³. Ἀλλὰ μνηστὴν τῆς μονῆς ἀγνοοῦμεν.

4. *Ἡ μονὴ τῶν Ρωμαίων*. «Ἀνδρέας ἡγούμενος τῆς μονῆς τῶν Ρωμαίων πλησίον τῆς κινστέρνης» ὑπογράφεται εἰς τὴν τρίτην καὶ τετάρτην πράξιν τῆς αὐτῆς ἐπὶ Μηνᾶ συνόδου, ἐνῷ εἰς τὴν πρώτην «Ἀνδρέας ἐλέφ Θεοῦ πρεσβύτερος καὶ ἀρχιμανδρίτης τῆς μονῆς τῶν Ρωμαίων», εἰς τὴν πέμπτην παραλείπεται ὁ τοπικὸς ὀρισμὸς τῆς μονῆς, καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ δὲν μνημονεύεται⁴. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ 'Αετίου κινστέρνη πρέπει νὰ ὑπονοηθῇ ἐνταῦθα. Εἰς τὰς πράξεις τῆς Συνόδου ταύτης συνυπογράφονται τριῶν ἑτι μονῶν Ρωμαίων ἡγούμενοι· μία ἐξ αὐτῶν ὀρίζεται εἰς τὸ Πετρίον κειμένη, καὶ ἄλλη εἰς

καὶ Βάχχου πλησίον τῆς 'Αετίου κινστέρνης» (Κωδ. μονῆς Σκαυροῦ ἐν τῇ β.βλ. πατριαρχ. Ἱερουσαλὴμ, ἀριθ. 40, φ. 53). Ἐν ὁμοίῳ Τυπικῷ καὶ Συναξαρίῳ Θ' αἰῶνος, ἐκδοθέντος ὑπὸ Α. Δημητριάδου (Τυπικά, Κίεβον, 1895, σ. 27) λέγεται: «καὶ τὰ ἐγκαινία τῶν ἁγίων Σεργίου καὶ Βάχχου πλησίον τῆς αἰετοῦ κινστέρνης». Τὸ αἰετοῦ διορθωτέον εἰς 'Αετίου· ὁ ἐκδότης δὲν ἠδυνήθη ν' ἀναγνώσῃ τὴν ἐν τῷ χειρογράφῳ abbreviata ἔν τῷ ὁμοίῳ Τυπικῷ καὶ Συναξαρίῳ, ὅπερ λέγεται *Synax Sirmondianum*... [ὡς παρετίθη ἐν τῇ προηγούμενῃ ἡμῶν σημειώσει]... Ταῦτα ἐκ τοῦ προχείρου ἀνέβητε νὰ συμβουλευθῶ καὶ ἄλλα ὅμοια συναξάρια εἶμαι πρόθυμος· ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς τὰ αὐτὰ λέγονται. Ἐκφράζομεν ἀπείρους εὐχαριστίας τῷ ἐπιστελλάντι.

1. *Μηναιῶν* Μαρτίου 16', συναξάριον ἁγίου Θεοφάνους.

1. *Binius*; conc. generalia, τ. II μέρ. Α', σελ. 673, 683, 689, 693, 697, 709, 715, 729.—*Ducangius*; CP. Chr., β.βλ. IV, τμ. VIII, § XI, ἐκ τῶν πρακτικῶν τῶν συνόδων.

2. *Binius*; ἐνθ' ἄν., φ. 51. 673, 683 ἐνθα σημειοῖ διάφορον γραφὴν ὀνόματος: *Ipatius*, σ. 689, 693, 697, 709, 116.—*Ducangius*; CP. Chr., β.βλ. IB, τμ. VIII, § LV.—*Mansi*; VIII, στή. 882, 910, 951, 990, 1011.

3. *Abbé Marin*; les moines de CPlé, 25, 40, 75.

4. *Binius*; ἐνθ' ἄν., σελ. 673, 683, 693, 699, 709, 716.—*Mansi*; τ. VIII, στή. 882, 910, 939, 951, 991.

τὸ ἡμῖν γε ἀκκτάληπτον prope Proinum¹.

5. *Ἡ μοιή Σεργίου καὶ Βάκχου*. Ἡ περὶ ἧς εἵπομεν ἀνωτέρω, ὅτι τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς ἐτελοῦντο τῇ κθ' τοῦ Μαΐου, κατὰ τὸ Συρμονδιανὸν Συναξάριον.

Ἀφοῦ λοιπὸν αἱ πλησίον τῆς κινστέρνης τοῦ Ἀετίου κείμεναι τέσσαρες ἢ πέντε μοναὶ πρὸς διάκρισιν ἀπ' ἄλλων ὁμωνύμων μετεχειρίζοντο ταύτης τὸ ὄνομα, εὐλόγως, νομίζομεν, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι αὕτη ἦτο μεγάλη τις καὶ περιώνυμος καὶ πασίγνωστος ἀνά τὴν μεγαλόπολιν, καὶ διὰ τοῦτο ἠξιώθη καὶ πανηγυρικῶν τελετῶν καὶ ἰδιαιτέρας ἐν τῇ ἱστορίᾳ μνείας. Καὶ ἤδη ὡς ἐξετάσωμεν ποῦ ἔκειτο αὕτη.

1. Πρὸς βορρᾶν τῆς βορειοανατολικῆς γωνίας τῆς ἐν τῇ συνοικίᾳ Καρα-γκιομερὺκ ἀστέγου δεξαμενῆς Τσουκουρ μποστάν, ὑπάρχει, ἡμίπτωτον νῦν, μουσουλμανικὸν ἱερὸν Κασίμ ἀγᾶ μεστζίτι καλούμενον, ἔχον μίαν μὲν πλευρὰν ἐπὶ τῆς ἀνωφεροῦς ὁδοῦ Ζινά γιοκουσου, ἑτέραν δὲ γειτόνουσαν ὑπογεῖω θολοσκεπεὶ κινστέρνη, καλουμένη τόγε νῦν Ζινά γιοκουσου μπουτρουμή, ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς ὁδοῦ, καίπερ μὴ ἐχούσῃ ἐπ' αὐτῆς πρόσψιν, ἐν μέσῳ δὲ ἰδιωτικῶν κτήσεων εὐρισκομένη. Πρῶτον ἐπισκεφθέντα καὶ περιγράψαντα αὐτὴν γνωρίζομεν τὸν Andreossy (1812—1814, 1826), ὀνομάσαντα αὐτὴν Τζιν-Ἀλῆ-κιοσκῆ, ἥτοι, καθὰ ὑπεσημείωσε, κιόσκιον = περίπτερον τοῦ ἀρχαίου μεγάλου βεζίρου Τζιν Ἀλῆ πασᾶ, οὕτως ἐπωνυμηθέντος ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων δι' οὗς παρέθηκε λόγους². Οἱ ἀνατολικοὶ συγγραφεῖς ἀγνοοῦσι τὴν τοιαύτην ἐπωνυμίαν τοῦ ἀπὸ τοῦ 1713 ἕως τοῦ 1716 βεζιρεύσαντος Δαμάτ Ἀλῆ πασᾶ, καλοῦσι δ' αὐτὸν ἰδίᾳ Μαρά φατιχί, ὡς ἀνακτήσαντα τὴν Πελοπόννησον³. Ἀλλ' ἀφοῦ ἡ ἐπωνυμία Τζιν ἦτο παρ' Εὐρωπαίοις ἐν χρήσει, τοῖς δὲ Τούρκοις ἀγνώστος, πῶς συνέβη νὰ ὀνομάζεται δι' αὐτῆς ἡ κινστέρνη

ὡς ὁ Andreossy παραδίδωσιν ἡμῖν; καὶ πῶς παρελείφθη ἐκ τῆς ὀνομασίας ὁ τίτλος πασᾶ; καὶ διατί ἐλέγετο Τζιν Ἀλῆ κιοσκῆ; ἐπίστευεν ἄρα γε ὁ ὑδρογράφος οὗτος τῆς Κωνσταν/πόλεως ὅτι τὸ βυζαντινὸν τοῦτο λείψανον ἠδύνατο νὰ ἦναι περίπτερον, belvedere, ὡς ἐξηγεῖ, τοῦ διασῆμου ἐκείνου βεζίρου; ἂν αὐτὸς ἐπίστευσεν εἰς τοῦτο, ἡμεῖς ὁμῶς οὐδαμῶς δεχόμεθα, καθὼς τελείως ἀπίθανον ἔχομεν δ' ἐκτὸς ἀμφιβολίας ὅτι ὁ Andreossy, ἀγνοῖα τῆς τουρκικῆς γλώσσης καὶ τῶν κρατουσῶν παρὰ τοῖς λαοῖς τῆς Ἀνατολῆς προλήψεων, παρηρμήνευσε τὴν ἐπωνυμίαν Τζινλῆ κιόσκ δηλαδὴ κιοσκι, περίπτερον τῶν πνευμάτων, δαιμόνων· ἐπὶ φρεάτων, κινστερνῶν, ὑπογείων ἔχομεν ποικίλας προλήψεις καὶ φαντασιοπληξίας· ὡς δὲ τὴν πλησίον τῆς ἁγίας Σοφίας κινστέρνην ἐφαντάσθησαν οἱ πρὸ ἡμῶν οὕταν σεράγιοι καταχωσθὲν (Γερὲ μπατάν σεράγι), ἐκ τῶν μαρμαρίνων κιόνων καὶ τῶν τετορνευμένων κιονοκράνων πιθανῶς λαβόντες τὸ ἐνδόσιμον, οὕτω καὶ ταύτην ἐπλασαν δαιμονώντων κιόσκιον (Τζινλῆ κιόσκι کچن کوسک).

Ὁ Stolpe σημειοῖ αὐτὴν ἐν τῷ τῆς Κ/πόλεως χαρτῇ αὐτοῦ (1863), λέγων εἰς τὰς ἐπεξηγηματικὰς παρατηρήσεις ὅτι εἶναι ἀπρόσιτος, ὡς εὐρισκομένη ἐντὸς ἰδιωτικοῦ κτήματος. Ὁ Forchheimer περιέγραψε καὶ ἀπεικόνισε καὶ ταύτην· κατ' αὐτὸν ἔχει μῆκος 29 μ. γαλ. καὶ πλάτος 17. 2, ἐμβαδόν, ἐπομένως τετραγωνικῶν μέτρων 498. 80· οἱ σφαιρικοὶ αὐτῆς θόλοι στηρίζονται ἐπὶ 28 κιόνων ἐκ λευκοῦ, στικτοῦ καὶ πορφυροῦ μαρμάρου, ἀνίσου πάχους καὶ ὕψους, ὧν τινες πρὸς ἐξίσωσιν ἔχουσι διπλᾶ βάθρα ἢ κινόκρανα ἐπ' ἀλλήλα διαφόρων ρυθμῶν· ἐκ τῆς ποικιλίας δὲ ταύτης μαρτυρεῖται ἡ ἐξ ἄλλων ἀρχαιότερων οἰκοδομῶν προέλευσις αὐτῶν· οἱ κιόνες ἀποτελοῦσι τέσσαρας στοίχους, ἀνά ἐπτὰ εἰς ἕκαστον. Εἰς τινὰ μέρη τῆς στέγης ὑπάρχουσι ρήγματα καὶ φαίνονται πτώσεις πλίνθων, μεγάλη δ' ὀπή, ἀνοιχθεῖσα ἐπὶ τῆς πρὸς τὸν περίβολον τοῦ Κασήμ ἀγᾶ μεστζίτι πλευρᾶς, εἰς τὴν τῆς στέγης γωνίαν, χρησιμεύει ὡς θύρα πρὸς κάθιστον καὶ ἀνοδὸν τῶν ἐν αὐτῇ ἐργαζομένων μεταξοπλόκων¹. Οἱ τοπογράφοι τῆς Κ/πόλεως λέγουσιν αὐτὴν οὕταν τὴν τοῦ Ἀτπαρος² δι'

1. Binius; ἐνθ' ἀν., in Petrio, τῷ 518φ, σελ. 729.—τῷ 536φ, σελ. 709. prope Proinum, τῷ 536φ, σελ. 708.—Ducangius; GP Chr., βιβλ. IV, τμ. VIII § LXXXIII.—Mansi; VIII.

2. Andreossy; le Bosphore et C'ple, Paris, 1844, σελ. 454.

3. Dalaway; Const. anc. and mod. tran. par Morellet, Paris an VIII, τ. Α σελ. 211.—Ἀθ. Ὑψηλάντης· τα μετὰ τὴν ἀλ. σελ. 285.—7.—Ἀλῆ Σατῆ· χατίκατ ἐλ τζεβερμή, τ. Β', σελ. 51.—Σκαρίλατος Κ/π., Β', σ. 453/4.

1. Ηρόδ., καὶ Forchheimer, παρὰ Strzygowski Byz. Wasser=behälter ἀριθ. 10, σελ. 64—65.

2. Κωνσταντινίς· σελ. 54.—Σκαρίλατος· Κ/π., τ. Α, 369.—Πασάτης· Βυζ. μελ., σελ. 363.—Mordtmann; Esq. Top. de C'ple, § 113.

οὗς ὁμοῦς λόγους ἐπάγομεν ὁμιλοῦντες ἐφεξῆς (§ 1) περὶ τῆς κινστέρνης τούτου, προτιμότερον νομίζομεν νὰ θεωρηθῇ ἡ κινστέρνη αὕτη ὡς ἡ τοῦ Ἀετίου, ἅτε μὴ ἀπέχουσα πολὺ τῆς ποτε μονῆς τοῦ Προδρόμου τῆς Πέτρας, τῆς ἐφεξῆς περιληφθείσης ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Βουδάν σεραγίου· ἐπομένως τὸ πεντήκοντα περίπου βήματα ἀπὸ τῆς κινστέρνης ἀφιστάμενοι καὶ ἀπ' ἐκκλησίας μετατραπέν Ὁταλάρ μετζίτι ἦτο μία τῶν πλησίον τῆς Ἀετίου κινστέρνης μνημονευθεισῶν ἄνωτέρω μονῶν· ἄτορουμέν δὲ διὰ τὴν ὁ Πασπάτης, ἀφοῦ θεωρεῖ τὴν κινστέρνην ταύτην ὡς τὴν τοῦ Ἀσπαρος, δὲν ἐκλαμβάνει τὸ πλησιέστατον αὐτῆς κείμενον Ὁταλάρ μετζίτι ὡς τὴν μονὴν τοῦ Μανουήλ, τὴν ὁποίαν οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς λέγουσι κειμένην σύνεγγυς τῇ κινστέρνῃ τοῦ Ἀσπαρος, ἀλλ' ἀκολουθεῖ τοὺς πρὸ αὐτοῦ, ἀγνοοῦντας τὸ ἀπ' ἐκκλησίας μετατραπέν Ὁταλάρ μετζίτι καὶ εἰπόντας τὸ ἐπίσης ἀπ' ἐκκλησίας μετατραπέν, πολὺ ὁμοῦς ἄνωτέρω κείμενον, Κεφελῇ μετζίτι ὡς μονὴν τοῦ Μανουήλ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ λόγος περὶ τοῦ Ὁταλάρ μετζίτι, παρατηροῦμεν ὅτι ὁ Πασπάτης παρηρμήνευσε τὰ περὶ αὐτοῦ ἱστορούμενα ὑπὸ τοῦ ὀθωμανοῦ τζαμιογράφου. Κατ' αὐτὸν ὁ Κεμανκὲς Μουσταφᾶ πασᾶς μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1635—1643 μετέτρεψεν εἰς μετζίτιον ἐκκλησίαν ὑπάρχουσαν ἐν μέσῳ οἰκίσκων, ἥτοι δωματίων οἰκουμένων ὑπὸ ἐγγάμων *جدا جدا* (κατ' ἀντιδιαστολὴν τῶν ἀγάμων *جدا جدا*), ὁρίτας αὐτοὺς βεκούφιον τοῦ μετζίτιου, ἀφ' οὗ ὠνομάσθη καὶ ἡ συνοικία¹. Κεῖται μεταξὺ δύο ὁδῶν· παθὼν δ' ἐκ σεισμοῦ τῷ 1894 ἐπισκιάσθη καὶ ἐσχάθησαν ὅσα λείψανα χριστιανικὰ εἶδεν ὁ Πασπάτης, ἐκλείσθη δὲ καὶ τὸ ὑπόγειον αὐτοῦ.

ια. Φέρομεν ἤδη τὸν λόγον περὶ τῆς ἀλλῆς κινστέρνης τῆς θεωρηθείσης ὡς τῆς Πουλχερίας. Αὕτη κεῖται ἐπὶ τῆς κατωφεροῦς ὁδοῦ Μπουτρούμ, νοτιοδυτικῶς τῆς ἀστέγου δεξαμενῆς, τῆς ἐπὶ τοῦ Ε' λόφου, ἥτοι τοῦ παρὰ τὸ Σουλτάν Σελλιμ τζαμιῇ Τσουκούρ μποστάν· μέχρις ἐσχάτων ἔμεινεν ἀπαρχατῆρος ὑπὸ τῶν τοπογράφων τῆς Κ/πόλεως, καίπερ σημειουμένη ἐν τῷ μνημονευθέντι χάρτι τοῦ *Stolpe* (1863) καὶ περιγραφομένη συντόμως μετὰ τὸν *Δρα Μόρτιμαν* ἡ κινστέρνη περιεγράφη καὶ ἐξαικονίσθη ὑπὸ τοῦ *Forchhei-*

mer, ἐξιστορήθη δὲ ὑπὸ τοῦ *Strzygowski*¹. Τοὺς τετραγώνους θόλους τῆς στεγῆς ὑποστηρίζουσιν εἴκοσι καὶ ὀκτὼ ἰσόμετροι μαρμαρίνοι κίονες, ἀνὰ ἐπτὰ τεταγμένοι εἰς τέσσαρας στοίχους, φέροντας κινόκρανα κορινθιακοῦ ρυθμοῦ· ἐπ' ἐνὸς μόνον κίονος παρετηρήσαμεν σταυρὸν ἐν ἀναγλύφῳ· εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μπουδρούμ πλευράν, ὑπερέχουσιν κατωφεροῦς ἐδάφους μέτρα τινά, ὑπάρχουσι τέσσαρα παράθυρα· ὑπερθεὶν τοῦ πρώτου τῷ κατιόντι διεκρίναμεν μικρὸν ἐκ λευκοῦ μαρμαρίου θυρεὸν, φέροντα ἐν ἀναγλύφῳ σταυρὸν καὶ περίξ πλάσιον, εἰς τὸ σχῆμα τοῦτο· ὑπὸ τὸ τρίτον παράθυρον, ἠνωμένη αὐτῷ, ὠρύχθη ἐν τῷ παλαιῷ τοίχῳ θύρα, ἔσθην τῆς ὁποίας λιθίνη κλίμαξ φέρει τοὺς καὶ ἐν ταύτῃ ἐργαζομένους μεταξοπλόκους· τὸ μήκος αὐτῆς εἶναι γαλ. μ. 29.10 καὶ τὸ πλάτος 18.7· ἐπομένως τὸ ἐμβαδὸν αὐτῆς μέτρα τετραγωνικὰ 544.17. Ἡ κινστέρνη αὕτη ἄλλοτε περιελαμβάνετο εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ μέχρις ἐδάφους νῦν κατεστραμμένου τζαμίου ἡ κατ' ἄλλους μετζίτιου τοῦ τεκέ Σιθασῆ, κειμένου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σακῆζ ἀγάτζ, τῆς ὁποίας ἡ ἐτέρα πλευρὰ εἶναι καὶ τῆς ἀστέγου κινστέρνης (Τσουκούρ μποστάν) πλευρὰ· ὁ τεκές αὗτος μετετράπη ἀπ' ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μπαγιαζήτ Β', χάριν τοῦ προσφιλοῦς αὐτῷ σείχ Μουχιετ-τὴν Μεχμέτ, τοῦ πατρὸς τοῦ δικαστοῦ μουφτῆ Ἐμπου-σουούτ· ἡ μετατροπὴ ἐγένετο πρὸ τοῦ 1514^{ου} (χιτζρέ 920), ἀφοῦ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο εἶχεν ἀποθάνει ὁ σείχ ἐπιστρέφων ἐκ Μένκας ἐν Καϊσαρείᾳ, ἡ ἐν τῇ γενεθλίῳ αὐτοῦ Ἰσκιλίπ, κατὰ τὸν *Σεατ-ετ-τὴν*, ὅστις ἐξαίρει τὰς γνώσεις τοῦ ἀνδρός καὶ ἀναφέρει κομψοῦ τεκέ οἰκοδομὴν πρὸς χάριν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ εἰρημένου Σουλτάνου². Ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου Μεχμέτ Γ' (1595-1603) ὁ τεκές ἐδόθη τῷ περιωνύμῳ σείχῃ Ἀπτ-ουλ-μετζίτ Σιθασῇ (ἐκ Σεβαστείας), ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἐπεκλήθη, σφζόμενος μέχρι τοῦ 1837-1838 (χιτζρέ 1253), ὅτε ὁ Ἀλῆ Σατῇ ἐγράφη τὸ ἔργον αὐτοῦ³. Ὁ τεκές ἀνῆκεν εἰς τὸ τάγμα Χελβετῆ ἡ

1. Ἀλῆ Σατῇ· Χατίκατ ἔλ-τζεδαμί, Α', σελ. 40, 182.

1. *Strzygowski*; Byz. Wasserbeh., ἀριθ. 9, σελ. 62—63, 175—176.

2. *Σεατ-ετ-τὴν*· τσιζ-ου-τεδαμίχ, τ. Β' σελ. 576—578.

3. Ἀλῆ Σατῇ· χατίκατ ἔλ-τζεδαμί, τ. Α', σελ. 121, ἀριθ. 5.—Ὁ *Περιοβῆ* βιογραφεῖ τὸν Σιθασῇ· τσιζ, τ. Β', σελ. 357—358.

Τζελβειή¹, ἢ κατ' ἄλλους Σουμπουλή². Ὁ Ἑβλιά τσελεμπή (1620-1621), ὀνομάζων, ἀντὶ μεστζίτιου, τζαμίον τοῦ τεκέ Σιθασή, μνημονεύει τὴν ὑπ' αὐτὸ κινστέρνην καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ ἐργαζομένους εἰς πλοκὴν μετὰξης (=Ιπρισίμ)³. Ὁ Πασπάτης ἐπεσκέφθη τὸν χώρον τοῦ τεκέ, εὔρε δὲ μόλις σφζόμενον τὸν μιναρέν, οὐδὲν δὲ χριστιανικὸν ἔχνος εἰς τὸ περιτετοιχισμένον νεκροταφεῖον αὐτοῦ, γνωρίσας τὴν ἀπ' ἐκκλησίας μετατροπὴν ἀπὸ τοῦ Ἀλῆ Σατῆ, μὴ μνημονεύοντος ὁμῶς τὴν κινστέρνην⁴. Σήμερον (1903) σφίζεται τὸ μέχρι τοῦ περιφῆ (ἐξώστου) μέρος τοῦ μιναρέ, ἐν μέρος τοῦ νεκροταφείου μεταξὺ δύο οἰκιῶν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σακῆζ ἀγάτς, ἕτερον παρὰ τὰ λείψανα κρήνης πεπτωκυίας, ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ ἐγειρομένης ἄλλοτε. Ἡ ἐπιστέγασις τῆς κινστέρνης συνετέλεσεν εἰς τὴν ἰσοπέδωσιν τοῦ φύσει ἐπικλινούς ἐδάφους, καὶ οὕτω παρήχθη εὐρεῖα ἐπίπεδος ἑκτασις ἀπὸ τῆς ὁδοῦ Σακῆζ ἀγάτς. Σήμερον τὸ ὑπὲρ τὴν κινστέρνην γήπεδον περιορισθὲν διὰ τοίχου, περιλήφθη ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ Μουσουλμανικοῦ ὀρφανοτροφείου (Δαρους-σεφακᾶ). Ἐπειδὴ εἰς τὴν τοῦ Ἀλῆ Σατῆ μαρτυρίαν περὶ τῆς ἀπ' ἐκκλησίας μετατροπῆς τοῦ Σιθασή τεκεσῆ ἀντιτάσσεται ἡ τοῦ Σεατ-ετ-τὶν λέγοντος τὸν τεκὲν οἰκοδομηθέντα, καὶ ἐπειδὴ ἐπὶ κινστερνῶν συνηθῶς δὲν ἐγείρονται ἐκκλησίαι οὐδ' ἄλλαι οἰκοδομαί, ὅσαι δ' ἐξ ἐκείνων εἶχον κινστέρνας εἶχον αὐτάς ἐν τοῖς περιβόλοις αὐτῶν, ἔπεται ὅτι δὲν ὑπῆρξεν ἐκκλησία ἐπὶ τῆς κινστέρνης, ἢ ἔαν ὑπῆρξεν εἶχε τὴν κινστέρνην ἐν τῷ περιβόλῳ αὐτῆς· ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔπρεπε καὶ ἡ ἐκκλησία νὰ ἐσφίζετο, διότι θα ἦτο ἐκτισμένη μετ' ἱσῆς πρὸς τὴν κινστέρνην στερεότητος καὶ εὐρύτητος, καὶ θα διετηρεῖτο, ὡς τόσαι ἄλλαι, ἐνῶ οὐδ' ἐλάχιστον ἔχνος βυζαντινῆς οἰκοδομῆς περιεσώθη ἐν τῷ γηπέδῳ, ἐφ' οὗ ἠγείρετο ὁ τεκές, ὁ ὁποῖος πιθανῶς ἦτο ξυλινὴ οἰκοδομὴ καὶ εὐχερῶς κατεστράφη. Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐξάγομεν ὅτι ἡ κινστέρνη αὕτη ἦτο αὐτοτελὲς οἰκοδόμημα οὐδὲ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ τῆς Πουλχερίας, ἡ ἀναφερομένη εἰς

τὸ χρονικόν. Πασχάλιον, ἡ ὁποία ἄλλως τε καθ' εἶπομεν, εἶναι ἡ Ἀετίου λεγομένη. Αὕτη δὲ ποία εἶναι; φέρε ἴδωμεν.

ιβ. Ἐπὶ Θεοδοσίου Β' (408—450). Μαρκιανοῦ (450—457) καὶ Λέοντος τοῦ Θρακῆς (457—474) ἠκμασαν ἀπὸ τοῦ 421—471 καὶ μνημονεύονται εἰς τὴν ἱστορίαν ὁ Ἀρδαβούριος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀσπαρ καὶ ἐκ πέντε τούτου τέκνων οἱ υἱοὶ Ἀρδαβούριος, ὁμῶνυμος τῷ πάππῳ, καὶ Παιρίκιος, τὸ μὲν γένος κατὰ τινὰς Ἀλανοί, κατ' ἄλλους Γότθοι ἢ Δᾶκες, τὴν δὲ θρησκευτικὴν δοξάν καθ' ἅπαντας ἄρειανοί· οἱ δύο πρῶτοι προήχθησαν εἰς ὑπάτους, καὶ μετὰ τοῦ δευτέρου Ἀρδαβούριου εἰς διάφορα στρατιωτικὰ ἀξιώματα, μετασχόντες πολλῶν μαχῶν ἐν τε τῇ Ἀσίᾳ, τῇ Εὐρώπῃ καὶ τῇ Ἀφρικῇ· καίπερ δὲ ὑποστάντες καί τινας ἥττας, ἐν τοσοῦτῳ μεγίστων ἀπῆλαυον τιμῶν, μάλιστα δ' ὁ Ἀσπαρ διὸ θ-ήτικων ὁ Θεοδοσιος ἐκάλεσε μετὰ τῆς συγκλήτου καὶ τὸν Ἀσπαρ, καὶ παρουσίᾳ αὐτοῦ ὑπέδειξε διάδοχον τῆς βασιλείας τὸν Μαρκιανόν, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀσπαρος ὑπουργήσαντα πρότερον· ὅτε δὲ καὶ ὁ Μαρκιανὸς ἀπέθανεν ἄνευ διαδόχου, αἱ συγκλήτος καὶ ὁ δῆμος ἅπας τῷ Ἀσπαρι πατρικίῳ δεδώκασιν ἐξουσίαν ἐπιλέξασθαι τὸν ὀφείλοντα βασιλεῦσαι, αὐτὸν γὰρ ὡς ἄρειανόν οὐκ ἐνεχώρει γενέσθαι· ὁ δὲ τὸν προνοητὴν τῶν ἑαυτοῦ ἀγαθῶν κτήσεων Λέοντα τὸν Μέγαν καὶ ὑποσχόμενον ποιῆσαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ Καίσαρα, ἅμα τῇ συγκλήτῳ ἐποίησε βασιλέα. Οὕτω πολιτευθεὶς ὁ Ἀσπαρ ἤλπισεν ὅτι ἤθελεν εἶχει τὸν Λέοντα, χιλιάρχον τότε ὄντα, ὑποχείριον εἰς τὰς βουλὰς αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ Λέων τάναντία ὁλῶς ἐφρόνει· ἐνεργήσας τὴν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἀνατολίου στέψιν αὐτοῦ, ἐνομιμοποίησε καὶ ἐστερέωσεν εἰς ἑκυτόν τὴν βασιλείαν, καὶ οὕτω κατέστη ἀνεξάρτητος· ὅτε δὲ μετὰ μικρὸν εἶδεν ὁ Ἀσπαρ ἀποκρουσμένας τὰς ἀξιώσεις αὐτοῦ καὶ τὰς ἐλπίδας ἀποτυγχανούσας, μετέστρεψεν αὐτάς εἰς πολιτικὰς ραδιουργίας καὶ πλεκτάνας, τὰς ὁποίας, ἐμπρόνως πολιτευόμενος ὁ Λέων, ἐματαίου καὶ ἐστὶν ὅτε προυλάμβανεν· ὁ ἰσχυρὸς Ἀσπαρ ἐν τούτοις ἀπῆτει τὴν ὑπετχημένην προαγωγὴν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ τοῦ Καίσαρος ἀξίωμα· εἴπετο γὰρ τῆς βασιλικῆς πορφύρας καὶ ἔλεγε· τὸν ταύτη ἐνδεδυμένον οὐ χρὴ ψευδεσθαι· ἐκεῖνος ἀνθυπέφερεν· ἀλλ' οὐδὲ παρὰ τινος ἄγεσθαι ὡς δούλον, καὶ οὕτως ἀπεκρούετο τούτον ἐπὶ πολὺ, ἐπινοῶν τὸ τοῦ πράγματος ἄτοπον.

1. *Ἰσμαῖλ-μπεγ-Ζατέ· Οσμάν* μετζμουά-ἱ-τζεδαμί, 1304, σ. 54. ἀριθ. 80.

2. *Ἀχμέτ Μουνιά*. μετζμουά-ἱ-τουκεγιά, 1307, σ. 14.

3. *Ἑβλιά τσελεμπή* μουντεχευπάτ, σελ. 82 *القصر*. Ὁ Hammer, *CPolis und der Bosphoros*, Pesth, 1822, τ. I, σελ. 441, φαίνεται παρανοήσας τὸν Ἑβλιά, διότι κατ' αὐτὸν λέγει τὴν κινστέρνην ἐπὶ ἐξκλινῶν (ἀλτή;)

4. *Ἀλ. Πασπάτης*. Βυζ. μελ., σελ. 396.

Ἐπὶ τέλους, μετὰ δωδεκαετίαν, ἐχειροτόνησε Καίσαρα τὸν δεύτερον υἱὸν τοῦ Ἀσπαρος, τὸν Πατρίκιον· εὐθὺς ὁμοῦς ἡ σύγκλητος κατεταράχθη, φοβουμένη ἀμὴ πρὸς τὸν τοῦ Ἀσπαρος μεταβιβασθῆ ἡ βασιλεία· ὅθεν «συνιόντες ἅπαντες, κληρικοί, μονάζοντες, λαϊκοὶ μετὰ τοῦ πατριάρχου ἐδέοντο περὶ Καίσαρος ὀρθοδόξου· ὁ δὲ βασιλεὺς εἰρηνεύσας τὸν λαὸν ἀπέλυσε, καὶ μετὰ ταῦτα αὐτόν τε Ἀσπαρα καὶ τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ ἀπέκτεινε, καὶ κατὰ τῶν εὐρίσκομένων ἐν τῇ πόλει ἀρειανῶν διωγμὸν ἐκίνησε καὶ πάντας ἐξώρισεν». Ὁ φόνος τοῦ Ἀσπαρος καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ Ἀρδαβουρίου καὶ Πατρίκιου ἐγένετο τῷ 471^ω· ἀγγείλας δ' αὐτὸν ὁ Λέων τῷ ἐν Ρώμῃ βασιλεύοντι Ἀνθεμίῳ ἔγραψεν ὅτι ἐξετέλεσεν αὐτὸν «ἵνα μηδεὶς μοι ἐναντιοῦται κελεύοντι». Τοιοῦτος ὁ βίος τοῦ Ἀσπαρος, τοῦ κτίσαντος κινστέρνην.

ιγ. Κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Λέοντος, τὸ 459, ὁ Ἀσπαρ ἰδίαις δαπάναις ἤρχισε τὴν κτίσιν μιᾶς κινστέρνης· ἡ κτίσις διήρκεσε δωδεκαετίαν, ἀφοῦ ὁ φόνος τοῦ κτίτορος, ὡς προείπομεν, ἐξετελέσθη ἐν ἔτει 471^ω ὅτε ἡ κινστέρνη ἐπληρώθη. κατὰ τοὺς *Πατριολογούς*¹, οἵτινες καὶ τὸν Ἀρδαβούριον σὺν τῷ Ἀσπαρι κτίτορα λέγουσιν, αἱ καὶ παῖται αἱ ἐφεξῆς μνεῖται τῆς κινστέρνης ὀνομάζουσιν αὐτὴν τοῦ Ἀσπαρος μόνον. [Τοῦ πλούτου αὐτοῦ τε καὶ τοῦ υἱοῦ Ἀρδαβουρίου δείγμα γνωρίζομεν καὶ τὴν προσφορὰν πλείστων καὶ ἀξιολόγων πολυτελῶν σκευῶν εἰς τὸ μαρτύριον τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας, ὅπερ ἀνήγειρεν εἰς τοὺς Δομνίνου Ἐμβόλους Μαρκιανὸς ὁ πρεσβύτερος καὶ οἰκονόμος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας· διὰ τὴν δωρεὰν ταύτην ὁ Μαρκιανὸς διετύπωσε ν' ἀναγινώσκωνται εἰς τὴν πατρίαν αὐτῶν γοτθικὴν γλῶσσαν αἱ εὐχαὶ κατὰ τὰς ἐπισήμους ἑορτάς, αἱ καὶ διάφοροι πρὸς ἡμᾶς περὶ τὴν ὀρθὴν ἐτύγχανον πίστιν», ὡς ὁ βιογράφος τοῦ Μαρκιανοῦ λέγει². ταύτην δὲ τὴν δαπάνην προφανῶς αἰνίσσεται ὁ παρὰ *Βανδουρίῳ* ἀνώνυμος λέγων, ὅτι ἀπὸ τῆς περιουσίας καὶ τοῦ

πλούτου Ἀσπαρος τοῦ ἀναιρεθέντος παρὰ Λέοντος τοῦ Μακέλου» ἐκτίσεν ὁ Μαρκιανὸς τὸν ναόν, ἐνῷ πάντες οἱ ἄλλοι χρονογράφοι καὶ συναξαριογράφοι λέγουσιν ὅτι ἰδίαν περιουσίαν ἐδαπάνησεν οὗτος]. Τὸ *Χρονικὸν Πασχάλιον* ἐν ἔτει 459^ω λέγει: «τούτῳ τῷ ἐνιαυτῷ ἤρξατο Ἀσπαρ ὁ στρατηλάτης κτίζειν τὴν μεγίστην κινστέρνην πλησίον τοῦ παλαιοῦ τείχους»· ὁ χρονογράφος καταλείπει μὲν ἡμᾶς εἰς ἄγνοιαν περὶ τοῦ εἵδους τῆς κινστέρνης ἀστέγου ἢ ἐπιστέγου, καὶ τῶν λόγων ὧν ἐνεκα μεγίστην καλεῖ αὐτήν, ὀρίζει ὁμοῦς εὐτυχῶς τὴν θέσιν αὐτῆς «πλησίον τοῦ παλαιοῦ τείχους» ἥτοι τοῦ Κωνσταντινιανοῦ. Λαμβάνοντες λοιπὸν τὴν γραμμὴν αὐτῶν, οἷαν διέγραψεν ὁ *Δε Μόρτμαν* εἰς τὸν ἐπισυναφθέντα τῷ τοπογραφικῷ περὶ τῆς Κ/πόλεως ἔργῳ αὐτοῦ χάρτην, εὐρίσκομεν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς κλιτύος τοῦ Ε' λόφου τὴν θολοσκεπὴ κινστέρνην τοῦ Σίβχοῦ τεκὲ μεστζίτι, τὴν ὑπ' αὐτοῦ κληθεῖσαν καὶ θεωρηθεῖσαν τῆς Πουλχερίας, περὶ ἧς διελάβομεν ἀνωτέρω.

ιδ. Ἰδωμεν τί φρονοῦσιν οἱ τοπογράφοι τῆς Κ/πόλεως περὶ τῆς θέσεως τῆς κινστέρνης τοῦ Ἀσπαρος. Ὁ *Βανδούριος* ἐν τῷ προτασσομένῳ τοπογραφικῷ χάρτι τῆς Κ/πόλεως εἰς τὸν Β' τόμον τοῦ *Imp. Orient.*, σημειοῖ τὸν εἰκὸν καὶ τὴν κινστέρνην τοῦ Ἀσπαρος ἐν τῇ ΙΔ' ρεγεῶνι, νοτῶν ἰσως τὴν ἐντεῦθεν τοῦ νῦν Σχλμαῦ τομρούκ, δεξιὰ τῆς εἰς Ἐτιρνὲ καπῆ ὁδοῦ, ἄστεγον κινστέρνην, τὴν ἐν τῇ συνοικίᾳ Καρα-γιομρούκ. Ὁ *Κωνσταντίνος* ἐπίσης ἐνταῦθα τίθησι τὴν κινστέρνην, συγχέει ὁμοῦς τὰς παραπλεύρως κειμένας κινστέρναις, τὴν ἄστεγον δηλαδὴ Τσικούρ μποστὰν καὶ τὴν σκεπαστὴν Τζινλῆ κιόσκ· διότι λέγει: ἀπλησίον τοῦ Ξηρολόφου, κατὰ τὸ Σχλμαῦ τομπρούκι, κοινῶς Τζικούρ μποστὰν καλουμένη, ἐφεδραζομένη ἐπὶ εἰκοσι καὶ ὀκτὼ κίονας ἐκ μαρμάρου· καὶ ἐν αὐτῇ ὡσαύτως διατρίβουσιν οἱ τὰ μέταξά νήθοντες³. Ὁ *Σκαρλάτος* ταλαντεύεται μεταξὺ τῶν αὐτῶν δύο κινστερνῶν²· ὁ *Πασπάτης* ὑπονοεῖ τὴν ἐν Ζινὰ γιοκουσοῦ θολοσκεπῇ, τὴν Τζινλῆ κιόσκ τουτέστι³. Ὁ *Δε Μόρτμαν*, θεωρῶν τὴν ἐν τῷ Ε' λόφῳ πλησίον τοῦ τζαμίου τοῦ Σουλτὰν Σελίμ, ἀνοικτὴν κινστέρνην ὡς τὴν τοῦ Βῶνου, δέχεται τὴν ἐν τῇ συνοικίᾳ *Καραγιουμρούκ*

1. *Bandurius*; *Imp. Or.*, *Anon. ant. CP.* III, σελ. 49, ἑκδ. Παρ.—*Κωδινός*, σελ. 29, ἑκδ. Παρ.—*Anon. Lambecii*; σελ. 105, ἑκδ. Παρ.—

2. *Ἑλλ. Φιλ. Σύλλογος*· ἀρχ. παρ. ΚΔ—ΚΓ', βίος Μαρκιανοῦ ὑπὸ *Μ. Γεδεών*, § 18^ο σελ. 69· ὁ Ἀνώνυμος παρὰ *Βανδουρίῳ* σ. 31 *E. R.* λέγει ὅτι τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας τῆς Ρωμικῆς τὸν ὄντα εἰς τὰ Μαυριανοῦ, Μαρκιανὸς ὁ ὁσιος ἐκτίσεν.

1. Κ/πολις παλ. καὶ νέα· ἑκδ. 1824 σελ. 54 ἑκδ. 1844· σελ. 63.

2. Κ/πολις· τόμ. Α'. σελ. 369.

3. Βυζ. μελ., σελ. 304.

άνοικτήν ὡς τὴν τοῦ Ἀσπάρους, σκεπτόμενος ὅτι ἐπόμενον ἦτο νὰ προνεῇσῃ ὑπὲρ ὑδρεύσεως τῶν ἐν τῷ Ἐξωκιονίῳ διαιτωμένων Γότθων ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν, ἀφοῦ ἡ πόλις εἶχεν ἐντὸς ἄφθονον ὕδωρ¹. Ὁ *Strzygowski* δέχεται ὡσαύτως τὴν ἄσπεγον κινστέρνην τῆς συνοικίας Καραγκιουμουρούκ ὡς τὴν τοῦ Ἀσπάρους². Ἄλλ' ἀφ' ἐτέρου ὁ *Chevalier*³, ὁ *Hammer*⁴, ὁ *Andreossy*⁵, ὁ *Dethier*⁶ δέχονται τὴν σκεπαστὴν κινστέρνην, τὴν πλησίον τοῦ Μπουτρούμ τζαμιῇ (θεωρουμένου Μονῆς Μυρελαίου) καὶ τοῦ λουτρῶνος Λαλελῆ χαμάμ σφζομένην (περιγραφεῖσιν ὑπὸ *Forchheimer* ἐν σελ. 58-59, ἀριθ. 7.) ὡς τὴν τοῦ Ἀσπάρους. Πάντες στηρίζονται εἰς τὸν ἐν τῷ *Χρονικῷ Πασχάλιῳ* ὀρισμὸν, καθ' ὃν ἔκειτο ἀπλησίον τοῦ παλαιοῦ τείχους· καὶ ὁ μὲν *Chevalier* ἀντὶ νὰ ὀρίσῃ τὴν θέσιν τῆς κινστέρνης ἐκ τοῦ παλαιοῦ τείχους, ὀρίζει τὴν γραμμὴν τούτου ἐκ τῆς κινστέρνης, λέγων ὅτι ἐπειδὴ τὰ ἄκρα τοῦ Κωνσταντινιανοῦ τείχους ἦσαν ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ ἐπὶ τῆς Προποντίδος πύλη τοῦ νῦν Δαούτ πασσᾶ καὶ ἀφ' ἐτέρου ὁ λιμὴν, ἐπεταὶ ὅτι τοῦτο ἐπλησίαζε τὴν κινστέρνην τοῦ Μπουτρούμ τζαμιῇ· ἄρα αὕτη εἶναι ἡ τοῦ Ἀσπάρους· οἱ δ' ἄλλοι σκέπτονται, ὅτι, ἐπειδὴ ἡ παρὰ τὴν πύλην Ἀδριανουπόλεως, ἐν τῇ συνοικίᾳ Καραγκιουμουρούκ, ἄσπεγος κινστέρνη, κεῖται σχεδὸν ἀκριβῶς ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο τειχῶν, τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου, τοῦ Θεοδοσιανοῦ, αὕτη δύναται νὰ ἦναι ἡ τοῦ Ἀσπάρους κινστέρνη. Ἐν τούτοις ἡ κυρία πηγὴ περὶ τῆς θέσεως αὐτῆς, τὸ *Χρονικὸν Πασχάλιον*, λέγει ἀπλησίον τοῦ παλαιοῦ τείχους, ὅπερ σημαίνει μακρὰν τοῦ νέου, οὐχὶ ἐν μέσῳ τῶν δύο τειχῶν· ἐπομένως ἡ πλησίον τοῦ παλαιοῦ τείχους κινστέρνη τοῦ Σιβασῆ τεκὲ μεστζίτι, ἡ τῆς Πευλχερίας θεωρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Δ^εο^ς Μόρτιμαν, εἶναι ἡ τοῦ Ἀσπάρους, ἀναλογουσα καὶ ἐκ τοῦ πλουσίου αὐτῆς ὕλικου, τοῦ ἰσομέτρου τουτέστι τῶν μαρμαρίων κιόνων ὡς ἐπὶ τούτῳ παρασκευασθέντων, εἰς τὸν περιχόμενον πλούτον τῆς γοτθικῆς ταύτης οἰκογενείας. Ἄλλως τε αἱ τοπογραφικαὶ εἰ-

ρήσεις τῶν συναξαρίων τῆς ἁγίας Θεοδοσίας καὶ τῆς ἐκ Καππαδοκῶν ὁσίας Εἰρήνης, καθὼς καὶ ὁ *Σκυλίτζης*¹ ἐναντιοῦνται εἰς τὴν τοποθέτησιν τῆς κινστέρνης τοῦ Ἀσπάρους πλησίον τοῦ Μπουτρούμ τζαμιῇ, δταν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ θέσις τοῦ Λεωμακελλείου, πρὸς ὃ λέγονται πόρευόμεναι αἱ ἀπὸ τῶν πλησίον τῆς Ἀσπάρους κινστέρνης μονῶν ἄγιοι, εἴτε θεωρηθῇ τοῦτο εἰς τὸ νῦν Ἐτ-μεϊτάν, κατὰ τὸν Δ^εο^ς Μόρτιμαν, εἴτε κατ' ἄλλους εἰς τὸ Μπατ-παζάρ, οἷς συντασσόμεθα.

ιε. Εὐλόγως ἐπόμενον ἦτο ἀπὸ τοῦ κτίτορος, τοῦ Ἀσπάρους, νὰ λάβῃ τὴν ἐπωνυμίαν ἡ κινστέρνη· τοῦτο καὶ οἱ πατριογράφοι ὑπέδειξαν εὐκρινῶς, καθ' ἡμᾶς. Ἄλλ' οὗτοι καὶ ἐκ ταύτης καὶ ἐξ ἄλλης ἀφορμῆς τῆς μνείας τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀσπάρους, προσέθηκάν καὶ τὴν τύχην τοῦ οἴκου αὐτοῦ· ἐντεῦθεν, φαίνεται, προήχθη ὁ Βανδούριος εἰς τὴν τοποθέτησιν ἐν τῷ προμνημονευθέντι χάρτῃ αὐτοῦ πλησίον τῆς κινστέρνης τοῦ Ἀσπάρους καὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ. Τοῦτο παρεπλάγησε τὸν Σκαρλάτιον εἰπόντα τὴν κινστέρνην ἀπαρνομασθεῖσιν ἀπὸ τοῦ πλησίον αὐτῆς οἴκου τοῦ μαγίστρου καὶ πατρικίου Ἀσπάρους, ὡς εἰ μὴ ἦτο οὗτος ὁ κτίσας τὴν κινστέρνην· ὁ δὲ ἐκ τῶν παραδεξαμένων τὴν παρὰ τὴν ὁδὸν Ζινὰ γιοκουσοῦ κινστέρνην ὡς τὴν τοῦ Ἀσπάρους *M. Γεδεών* ὥρισεν εἰδικώτερον τὴν θέσιν τοῦ οἴκου τούτου ἐν τῇ σημερινῇ συνοικίᾳ Σαλμᾶ-Τομπρούκ, προσθεὶς ὅτι ἴσως εἶναι ὁ κατόπιν γενόμενος κτῆμα τοῦ ἐπὶ Σουλτάν Ἀχμέτ Γ' μεγάλου βεζίρου Δαμάτ ἡ Τζιν Ἀλῆ-πασᾶ². Ἡ εἰκασία αὕτη στερεῖται ὑποστάσεως, οὐ μόνον διότι, ὡς ἐν τοῖς ἄνω εἵπομεν, παρηρμήνευσεν ὁ *Andreossy* τὸ ἐπώνυμον τῆς κινστέρνης Τζινλῆ-κιοσκ, νομίσας ἀναφερόμενον εἰς τὸν εἰρημένον μέγαν βεζίρην, ἐνῷ ἄσχετον πρὸς αὐτὸν εἶναι, ἀλλὰ καὶ διότι δὲν ἠθέλε διαλάβει τὴν προσοχὴν τινος τῶν ἀπὸ τοῦ *Γυλλίου* καὶ *Γέρολαχ* πολλῶν περιγησαμένων καὶ περιεργασαμένων τὴν Κωνσταντινούπολιν οἰκοδομὴν ὑπάρχουσα ἐπὶ δέκα καὶ τρεῖς περίπου ἑκατονταετηρίδας (430 ἢ 450—1720 ἢ 1730), καὶ προσέτι, ὅπερ καὶ τὸ κυριώτατον, ὁ οἶκος οὗτος τοῦ Ἀσπάρους ἦτο ἀπρὸς ἄρκτον τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Ἀναστασίας, τοῦ ἀνεγερθέντος ὑπὸ τοῦ ὁσίου Μαρκιανοῦ ἐν τοῖς Δομνίνου Ἐμβόλοις, καθὰ

1. *Mordtmann*; esq. top. de CPlé § 130

2. *Strzygowski*; die Byz. Wasser-beh., σελ. 150 151.

3. *Chevalier*; voyage dans la Propontide., σ. 107.

4. *Hammer*; C/polis und der Bosporos; Pesth, 1822, I. σελ. 557.

5. *Andreossy*; Le Bosp. et CPlé, σελ. 454.

6. *Dethier*; Constantinople, Wien 18 σελ. 37.

1. Σελ. 792, ἐκδ. Παρισίων.

2. *Βουτροῦς*. Λεξικὸν Ἱστορ. καὶ γεωγρ., τ. Γ', σελ. 1024, ἀρθ. 7.

ἐν § ιδ' τοῦ μνημονευθέντος ἀνωτέρω συναξαρίου αὐτοῦ λέγεται. Ἦτο λοιπὸν πρὸς βορρᾶν τοῦ τεμένου Μεχμέτ πασᾶ τζαμιῇ. Ἀναφέρεται δὲ ὑφιστάμενος ὑπερμεσοῦντος τοῦ δεκάτου αἰῶνος· διότι ἀναγινώσκουμεν εἰς τοὺς πατριογράφους αὐτὸν οἶκος τοῦ Ἀσπαρος ἦν ὅνπερ εἶχε Βασιλείος ὁ Παρακοιμώμενος¹, καὶ ἀλλὰχοῦ αὐτὸν οἶκον τοῦ Ἀσπαρος εἶχε Βασιλείος ὁ Παρακοιμώμενος². Ὁ οἶκος οὗτος ἐπωνυμείτο καὶ «οἶκος τοῦ Βαρβάρου», ἀναφερόμενος ἐπὶ Θεοφίλου (829—842) καὶ τοποθετούμενος εἰς τὰ Μαυριανοῦ³, ὅπου ἀνηγείρετο ὁ ναὸς τῆς ἁγίας Ἀναστασίας (νῦν Μεχμέτ πασᾶ τζαμιῇ, ἐν Κάτεργα λιμάν), (ἔτι δὲ καὶ ἐπὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (886—912), ὅτε εἰς τὸν ἄρχοντα τοῦ Ταρῶν Κρικορίκιον, ἐλθόντα ἐν Κων/πόλει καὶ τιμηθέντα τοῖς ἀξιώμασι μαγίστρου καὶ στρατηγοῦ Ταρῶν, ἐδόθη αὐτῷ οἶκος εἰς κατοικίαν ὁ τοῦ Βαρβάρου λεγόμενος, ὁ νῦν Βασιλείου τοῦ Παρακοιμώμενου⁴. Ἐπιστρέψαντος δ' αὐτοῦ εἰς τὰ ἴδια μετὰ χρόνον, ὁ οἶκος ἐπανήλθεν εἰς τὴν κυριότητα τοῦ βασιλέως. Βραδύτερον ὁ Ἀπογάνεμ, ἀδελφὸς τοῦ Κρικορίκιου, ἐλθὼν ἐν Κων/πόλει καὶ τιμηθεὶς πατρίκιος, ἔλαβε καὶ αὐτὸς παρὰ τοῦ ἰδίου βασιλέως, ἄνευ ὁμοῦ χρυσοβούλλου, αὐτὸν οἶκον τοῦ Βαρβάρου εἰς κατοικίαν καὶ ἀπελθὼν προσωρινῶς εἰς τὰ ἴδια ἀπεβίωσε, καταλιπὼν ἀνήλικον υἱὸν Τορνίκιον καλούμενον. Ὁ Κρικορίκιος τότε διὰ γραμμάτων ἡξίου ἐν ἄλλοις καὶ αὐτὸν τῷ οἰκίῳ ἀδελφῷ προχωρισθέντα οἶκον εἰς κατοικίαν λαβεῖν, ἀφοῦ δ' ἔλαβεν αὐτὸν παρὰ τοῦ Λέοντος ἐπίσης ἄνευ χρυσοβούλλου, μετὰ θάνατον τούτου, ἐπὶ Ρωμανοῦ, ἀγνοοῦντος τὴν μὴ ἐκδοσιν χρυσοβούλλου, προὔτεινε καὶ ἔλαβεν ἀντὶ τοῦ οἴκου τούτου προάστιον εἰς Κελτζηνήν. Ἀνδρωθεὶς ὁ Τορνίκιος καὶ ἐλθὼν ἐν Κων/πόλει, ἀπῆτει παρὰ τοῦ Ρωμανοῦ ὡς πατρικὴν περιουσίαν ἢ τὸν ὑπὸ τοῦ Λέοντος δοθέντα τῷ πατρὶ αὐτοῦ οἶκον τοῦ Βαρβάρου, ἢ τὸ παρανόμως ὑπὸ τοῦ θεοῦ αὐτοῦ ἀνταλλαγὲν προάστιον ἐν Κελτζηνῇ. Θανόντος ἐν τῷ μεταξύ τοῦ Κρικορίκιου ὁ βασιλεὺς Ρωμανὸς ἀνελάβετο μὲν τὸ προά-

στιον, δὲν ἀπέδωκεν ὁμοῦ εἰς τὸν Τορνίκιον τὸν οἶκον τοῦ Βαρβάρου, ἐπὶ λόγῳ ὅτι εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ Ἀπογάνεμ ἐδόθη ἄνευ χρυσοβούλλου¹.

15. Πλησίον τῆς κινστέρνης τοῦ Ἀσπαρος μνημονεύονται κείμενα αἱ ἀκόλουθοι μνηαί:

1. Ἡ μονὴ τοῦ Σκοτεινοῦ Φρέατος. Μνηα αὐτῆς, ἄνευ τοῦ ὀνόματος τοῦ εἰς ὃν ἁγίου ἡ ἁγίας ἐτιμᾶτο, ἀπαντᾷ εἰς τὴν βιογραφίαν τῆς ὁσιομάρτυρος Θεοδοσίας, ἀθλησάσης περὶ τὸ 730^{ον}-740^{ον} ἔτος, συγκεχυμένως πως· διότι λέγεται ὃν γονικὸν αὐτῆς μοναστήριον «πλησίον τῆς λεγομένης Ἀσπάρου στέρνης», ἐνῷ ἐφεξῆς γράφει «μονὴν τὴν λεγομένην τοῦ Σκοτεινοῦ Φρέατος καὶ τῆς προρρηθείσης Ἀσπάρου στέρνης». Ἐκ τῆς μονῆς ταύτης ἀπαχθεῖσαν «φθάνει τὴν ἁγίαν ἐν τόπῳ Λεωμακέλλου, λεγομένῳ» ὁ δῆμιος καὶ φονεύει· αὐτὸ δὲ ἅγιον σῶμα κατελήφθη ἐν τῷ προρρηθέντι τοῦ Λεωμακέλλου τόπῳ, πλησίον τοῦ περιωνύμου ναοῦ τοῦ παμμάκαρος Ἀκακίου καὶ τοῦ Ἑπτασκάλου². Τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων τὸ πλησίον λίαν ἀόριστον εἶναι· ἐνταῦθα, μεταξύ τοῦ Ἑπτασκάλου καὶ τοῦ Λεωμακέλλου, τιθεμένου ἐν μὲν τῷ νῦν Μπάτ παζάρ, μεταξύ τοῦ Τσαρσίου καὶ τοῦ τζαμίου Σουλτὰν Μπαγιαζήτ, ἀριθμεῖ χιλιάδας βημάτων ἢ ἀπόστασις, ἐν δὲ τῷ Ἐτ μεϊδάν, ὥρας ὅλης πορείαν. Ἡ μονὴ φαίνεται γυναικεία οὗτα. Ἡ ἐπωνυμία αὐτοῦ Σκοτεινοῦ Φρέατος ὑπομιμνήσκει ἡμῖν τὸ ἐπὶ τῆς αὐτῆς πρὸς τὸν λιμένα κλιτύος τοῦ Ε' λόφου, ἐφ' οὗ ἡ ἱστορηθεῖσα κινστέρνη, μεστζίτιον Ποῦρ κουγιού, τοῦ πεπληρωμένου φρέατος, ἐξεικονισθὲν ὑπὸ τοῦ Πασπάτη³, νῦν δ' ἀπολέσαν ἐν ἐπισκευῇ πᾶν ἄρχαιον ἔχον· κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦ Μετζμουνα-ι-τζεβαμί καλεῖται καὶ Καντιλῆ γκιουζέλ μεστζίτι= οὔτινος ὠραία ἢ κανδηλα.

1. Αὐτόθι, κεφ. μγ'. Ἐνθα Ἀσπαρος ἀντὶ Βαρβάρου γραπτὸν λέγει ὁ Λαμπέκιος εἰς σημ. 59 εἰς Κωδιν. παρεμβολᾷ. Καίτοι δὲ τοῦ Βανδουρίου βεβαιοῦντος ὅτι εἰς δύο κώδικας τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὧν εἰς τοῦ IB' αἰῶνος, ἀπαντᾷ Βαρβάρου (Imp. Or. σελ. 692, ἀριθ. 137), ἐν τούτοις ἢ παρὰ τοῖς πατριογράφοις μνηαί ὅτι ὁ τοῦ Ἀσπαρος οἶκος ἦτο ἐπ' αὐτῶν ὁ τοῦ Παρακοιμώμενου Βασιλείου, ὅπερ καὶ ὁ Πορφυρογεννήτος λέγει, ἐπιτρέπει ἡμῖν νὰ δεχθῶμεν ἢ τοῦ Λαμπέκιου τὴν γνώμην, ἢ τὴν χρῆσιν διπλῆς ἐπωνυμίας τοῦ οἴκου τούτου, Ἀσπαρος καὶ Βαρβάρος.

2. Μ. Γεδεών. ἐν σελ. 227 τοῦ ΚΖ' τ. τοῦ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου.

3. Πασπάτης. Βοζ. μελ., σελ. 381.

1 Bandurius; Imp. Orient. Anon. β.βλ. III, σελ. 49, ἐκδ. Παρ.

2 Κωδινός παρ.β. σελ. 29, ἐκδ. Παρ.

3 Bandurius; αὐτόθι, σελ. 32.

4 Ἐπὶ Κωνσταντίνου (Πορφυρογεννήτου) τὸ δεύτερον (βασιλεύοντος) γέγονε (παρακοιμώμενος) Βασιλεὺς ὁ πατρίκιος (Κωνσ. Πορφυρογέν. de adm. imp., κεφ. ν').

2. Ἡ μονὴ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος. Αὕτη ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν πατριογράφων εἰς τὴν ἀφήγησιν περὶ τῆς Μονῆς Χρυσοβαλάντου, ἥτις ἦτο.

3. Ἡ μονὴ τοῦ Ἀρχιστρατήγου. Οἱ πατριογράφοι λέγουσιν ὅτι ὁ πατρικίος καὶ δομέστικος τῆς Ἀνατολῆς Νικόλαος, ἡ κατ' ἄλλον κώδικα Νικήτας, πρὸς ἀποφυγὴν ποι- νικῆς καταδιώξεως ἐπὶ τῷ διαπραχθέντι ὑπ' αὐτοῦ φόνῳ τῆς συζύγου καὶ τοῦ ἐραστοῦ αὐ- τῆς, ἀνήγειρεν, ἥτοι μετεσκεύασε τὸν οἶκον αὐτοῦ εἰς δύο ναοὺς, ἓνα τοῦ ἁγίου Παντε- λεήμονος ἐπώνυμον, καὶ ἄλλον τοῦ Ἀρχιστρα- τήγου ἢ Ἀρχαγγέλου· ἐπειδὴ δὲ τὸ πρὸς συμπλήρωσιν ἐλλείψαν χρῆμα εὔρε θεῖα ὀπτα- σία εἰς τόνδε τὸν τόπον, πλησίον τῆς τοῦ Ἀσπαρος κινστέρνης, ὠνόμασε τὰ κτίσματα τοῦ Χρυσοβαλάντου¹. Περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἀνεγέρσεως σιωπῶσιν οἱ τ' ἄνω γράψαντες· ἐκ δὲ τοῦ συναξαρίου τῆς ἁγίας Εἰρήνης τῆς ἐκ Καππαδοκῶν ἐξάγεται ὅτι περὶ τὸ 820^{ον} ἔτος ἦτο ἡ μονὴ γνωστὴ εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ Βιθυνικοῦ Ὀλύμπου μέγαν Ἰωαννίκιον (754-846), καὶ ὅτι ἦτο γυναικεῖα. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ συναξαρίου σταχυολογοῦμεν καὶ τὰς ἐπομένας εἰδήσεις περὶ τῆς μονῆς. Ἡ Εἰρήνη ἀναζητοῦσα τὴν μονὴν τοῦ Χρυσοβαλάντου ἔμαθεν «ὡς ἐν καλῷ εἶη διακειμένη τῆς πόλεως μέρει, εὐ- κρατῶς μὲν ἀέρος ἔχουσα ἀγορῶν τε πόρρω καὶ τῶν ἄλλων ὀχλήσεων ὠκισμένη, ἀρτι δὲ σεμνεῖον εἰς γυναικεῖον μεταμειφθεῖσα» (§ 9). «ἔγγιστά που τῆς Ἀσπαρος τῶν γλυκῶν ὑδάτων δεξαμενῆς» (§ 85)· τὸ εὐκτήριον τῆς μονῆς ἦτο ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀρχαγγέλου Γα- βριήλ (§ 15, 19, 85)· τὴν καθηγουμένην θα- νοῦσαν διεδέξατο, ψήφῳ τῶν μοναχῶν, ἡ Εἰρήνη (§ 19, 22)· ἡ μονὴ εἶχεν καὶ ἄμπε- λῶνα (§ 53), καὶ ἐπὶ θάτερα μέρη τοῦ προ- αυλίου δύο κυπαρίσσους ἐστηκυίας» (§ 62). Τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἀρχαγγέλου τῆς μονῆς Χρυ- σοβαλάντου ἐτελοῦντο τῇ κς' Ἰουλίου (§ 85)². τῆς δὲ Εἰρήνης ἡ μνήμη τῇ κη' τοῦ αὐτοῦ μηνός³.

1. Κωδινός· σελ. 48. — Ἀνώνυμος παρὰ Βανδου- ρίῳ Imp. Orient., σελ. 39, ἐκδ. Παρ.

2. Τα μηναιᾶ ἔχουσι τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἀρχ. Γαβριήλ πέραν ἐν Χάλδαις, τὸ Σιρμονδιανὸν Συναξάριον ἐν Χάλλαις.

3. Acta Sanctorum; Iulii τ. VI, σελ. 600-630. — M. Γεδεών. ἐν σελ. 133. τοῦ ΚΔ' τόμου, καὶ σελ. 236, 237 τοῦ ΚΖ' τόμου τοῦ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου. — Du- cangius; CP. Chr., βιβλ. IV, τμ. III., § VIII.

4. Τὸ εὐκτήριον τοῦ Χραιομαρίνου Θεο- δώρου. Τοῦτο λέγεται, ἐν τῷ αὐτῷ Συναξαρίῳ τῆς ἁγίας Εἰρήνης, συνημμένον τῷ ναῷ τῆς μονῆς τοῦ ἀρχαγγέλου τοῦ Χρυσοβαλάντου· ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τούτῳ ἀτάφον καινὸν εὐπρε- πίσαντες. . . ἐντίμως κατέθεντο τὰ λείψανα τῆς Εἰρήνης, τὰ ὅποια προηγουμένως ἐν γλωσ- σοκόμῳ συνέστειλαν (§ 90). Τὸ Σιρμονδιανὸν Συναξάριον (Ἰουλίου κη') λέγει τὴν Εἰρήνην κειμένην ἐν τῇ μονῇ τοῦ Χρυσοβαλάντου. Ὁ Γεδεών ἀγνοεῖ εἴπερ ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τῆς μονῆς Χρυσοβαλάντου ἔκειτο τὸ εὐκτήριον τοῦ Θεο- δώρου¹, ἀλλ' ὡς ἐλέχθη, ἦτο συνημμένον τῷ τῆς μονῆς ναῷ.

Ὁ Βανδούριος ἐτοποθέτησεν εἰς τὸν προ- μνημονευθέντα χάρτην τὸ Χρυσοβάλαντον εἰς τὸ νῦν Σαλμᾶ Τομπρούκ, ἐνθα ἐσημείωσεν, ὡς εἴπομεν, καὶ τὸν οἶκον καὶ τὴν κινστέρνην τοῦ Ἀσπαρος. Ὁ Σκαρλάτιος (Α'. 370) θεωρεῖ τασσόμενον ὑπὸ τῶν πατριογράφων πρὸς τὸν Κεράτιον κόλπον, καὶ ὁ Δε Μόριμαν (§ 137) πλησίον τῆς πύλης Ρωμανοῦ (Τὸπ Καπισῆ). Ἡμεῖς, ἀφοῦ τὴν κινστέρνην τοῦ Ἀσπαρος τοποθετοῦμεν ἐπὶ τῆς πρὸς ἀνατολὰς κλιτύος τοῦ Ε' λόφου, περὶ αὐτὴν τάσσομεν καὶ τὴν μονὴν Χρυσοβαλάντου καὶ τοὺς αὐτόθι ναοὺς· οἱ μοναχοὶ δ' αὐτῆς ἐπωνυμοῦντο Χρυσοβα- λαντίται· ἐν τῇ 64ῃ ἐπιστολῇ τοῦ Μιχ Ψελ- λοῦ «τῷ Κορίνθου» ἀναφέρεται τις Χρυσο- βαλαντίτης².

5. Ἡ Μονὴ τοῦ Μανουήλ. Ἐν ἔτει 860^ο ὁ μάχιστρος Μανουήλ, διακριθεὶς καὶ ἀνδρα- γαθῆσας ἐν πολέμοις, ἀνήγειρεν, ἥτοι μετε- σκεύασε τὸν οἶκον αὐτοῦ, κείμενον ἀσυνέγγυς τῆς κινστέρνης τοῦ Ἀσπαρος — εἰς μονὴν, εἰς τὴν ὁποίαν βραδύτερον καὶ ἐτάφη³. ὅσα περὶ τοῦ Μανουήλ ἔγραψεν ὁ Πασπάτης πα- ρέλαβεν ὁ Abbé Marin⁴. Ὁ πατριάρχης Κων/πόλεως Φώτιος «τὴν τοῦ Μανουήλ μο- νὴν ἐκ κρηπίδων αὐτῶν σχεδὸν εἰς ὁ νῦν (1193) κάλλος καὶ μέγεθος ὁρᾶται, κατέ- στησεν⁵, προδήλως μετὰ θάνατον τοῦ Μα-

1. M. Γεδεών· σελ. 237 τοῦ ΚΖ' τόμου τοῦ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου.

2. Σάθας· Μεσ. Βιβλ., τ. Ε', σελ. 296.

3. Κεδρηνός· σελ. 542. — Συνεχιστὴς Θεοφάνους IV, § ιη'. — Συμ. Λογοθέτης· σελ. 422. — Γεώργ. Μοραχός· σελ. 522. — Γενέσιος. IB — Λέων Γρομνα- τικός· σ. 454. — Γ. Ἀμαρτωλός· σ. 710 (ἐκδ. Muralt).

4. Πασπάτης· Βαζ. μελ., σελ. 346-347. — Abbé Marin; les moines de C/ple, σελ. 30.

5. Βαλοσμών· εἰς καν. Ζ' τῆς πρωτοδευτέραις συνόδου.

νουήλ, ὀρίζομενον τῷ 860^ω κατὰ τινας. Ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Φωτίου Σέργιος, ὁ ἐν ἔτει 999^ω πατριαρχεύσας, ἐχρημάτισεν ἡγούμενος τῆς μονῆς ταύτης· ὁ δὲ στενὸς φίλος αὐτοῦ ὁ Ρωμανὸς Α' ὁ Λακαπηνός, βραβιεύσας ἀπὸ τοῦ 920 ἕως τοῦ 944, ἀνεκαίνισε τὴν μονὴν τοῦ Μανουήλου¹. Ὁ μάλιστα Προυσιανὸς ἐτέθη ὑπὸ φρουρὰν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Μανουήλ κατὰ τὸ 1029 ἔτος, καὶ καταδικασθεὶς ἐτυφλώθη, καρεὶς τῇ ιδ' ἰνδικτιῶνι (1031—1032) ἐκουσίως μοναχός, ἐν τῇ αὐτῇ μονῇ². Μιχαὴλ Ζ' ὁ Δούκας, ὁ καὶ Παραπινάκης, καρεὶς καὶ Ἐρέτου μητροπολίτης ψηφισθεὶς τῷ 1078^ω, μίαν καὶ μόνην ἐπίσκεψιν ποιησάμενος εἰς τὴν μητρόπολιν αὐτοῦ, ἐπανῆλθε τῷ 1081^ω εἰς Κων/πολιν, καὶ μέχρι θανάτου κατῴκησεν ἐν τῇ μονῇ Μανουήλ³. Οὐδεμία τῶν ὑπ' ὄψιν ἡμῶν πηγῶν ἀναφέρει εἰς ὄνομα τίνος ἁγίου ἢ ἁγίας ἢ το προσανατεθειμένη ἢ μονή· μνεῖα τοῦ τυπικοῦ αὐτῆς εὐρηται εἰς τὸ τυπικὸν τῆς μονῆς τῆς Εὐεργέτιδος (1049) ἐν τῇ ἐπομένῃ διατάξει: «ὁμοίως οὐδὲ ἐξέρχεσθαι δεῖ τοῦ ναοῦ, ἕως πληρώσεως ἀμφοτέρων τῶν χορῶν εἴτε ὧδης τῆς οἰκιστοῦν εἴτε στίχου, εἰ τάχα γὰρ καὶ τὸ τῆς εὐαγγελιστῆς μονῆς τοῦ Μανουήλ τυπικὸν ἀπαγορεύει ὁλως εἰσέρχεσθαι τινὰ ἀπὸ τῶν ἐξω καὶ ἰστασθαι εἰς τοὺς χοροὺς ἕως δοξάσης, ἀλλ' οὐκ ἔδοξεν εἶναι καλόν»⁴. Καίτοι δ' ὠρισμένως καὶ ὁμοφώνως μαρτυρεῖται ὅτι οἶκος τοῦ μαγίστρου Μανουήλ ἦτο τὸ κτίριον καὶ ὑπ' αὐτοῦ τούτου μετεσκευάσθη εἰς μονήν, καὶ εὐλόγως ὀρίζεται ἡ μετασκευὴ εἰς τὸ 860^{ον} ἔτος, ἐν τούτοις τῶν νεωτέρων ἐνιοὶ περιέπεσον εἰς τινὰς ἀνακριθείας· ὁ Ἀλέξιος Δημητρίεβσκι ἐνόμισε κτίτορα τὸν αὐτοκράτορα Μανουήλ Κομνηνόν, 1143—1179, παριδὼν ὅτι τὸ μνημονεῦον τὴν μονὴν Μανουήλ τυπικὸν τῆς μονῆς τῆς Εὐεργέτιδος εἶναι προγενέστερον τοῦ αὐτοκράτορος τούτου κατὰ ἓνα ὁλόκληρον αἰῶνα, ἅτε ἔχον χρονολογίαν τὸ ἔτος 1049^{ον}, ὡς καὶ ὅσα ἀκριβῆ περὶ τοῦ κτίτορος, τῷ Πασπάτῃ ἐπόμενος, ἱστορεῖ ὁ Κοντακῶφ ἐν σελ. 164-165, παρ' οὗ ἔλαβε μόνον τὴν ἐν σελ.

73 σύντομον κρίσιν περὶ τῶν οἰκοδομῶν τοῦ εἰρημένου αὐτοκράτορος¹. Ὁ Δουκάγγιος ταυτίζει τὴν μονὴν τοῦ μαγίστρου Μανουήλ καὶ τὴν κατὰ τὸν 5 αἰῶνα ὑφισταμένην μονὴν Μανουηλίου· δὲν λέγει μὲν ρητῶς τοῦτο, ἐπισυνάπτων ὅμως ταῖς περὶ ἐκείνης εἰδήτεσι τὰς περὶ ταύτης μαρτυρίας, μηδὲ μνημονεύων αὐτῆς ἰδιαιτέρως, ἔπεται ὅτι θεωρεῖ αὐτὰς ὡς μονὴν μίαν². ἀκολουθοῦσι δὲ τὸν Δουκάγγιον ἐν ἄλλοις καὶ οἱ ἐκτενέστερον περὶ τῆς μονῆς γράψαντες Πασπάτης, Γεδεών καὶ Marin. Εἰς τὴν συνταύτισιν αὐτῶν ἔχομεν ἀντιτασσομένης τὰς μαρτυρίας καθ' ἃς ὁ μάλιστα Μανουήλ τὸν ἴδιον αὐτοῦ οἶκον μετεσκευάσεν εἰς μονήν· ἐὰν ἀνφοδοῦμαι ἀρχαιοτέραν, τότε ἡδύνατο νὰ ὑποτεθῇ τοιαύτη ἡ τοῦ ὁσίου Μανουηλίου, καὶ σύμπτωσις ὀνόματος πατρωνος ἁγίου καὶ νέου κτίτορος· μνήμην δὲ «ὁσίου Μανουήλ» ἔχει ὁ τοῦ Νικοδήμου συναξαριστῆς τῇ κζ' Ἰουλίῳ. Ἡ μονὴ Μανουηλίου φέρεται δις ἐν ὑπογραφαῖς: 1) ἐν τῷ πρὸς τὸν πάπαν Ὁρμισδαν λιβέλλῳ τοῦ 518^{ου} ἔτους ὑπογράφεται· α' Ἰωάννης πρεσβύτερος καὶ ἀρχιμανδρίτης τοῦ τῆς ὁσίας μνήμης Μανουηλίου³. ἐν τῷ πρὸς τὸν πατριάρχην Κων/πόλεως Μηνᾶν λιβέλλῳ τοῦ 536^{ου} ἔτους· α' Τρύφων ἐλέφ Θεοῦ πρεσβύτερος Μονῆς τῶν Μανουηλίου⁴. Πιθανὸν ἡ μονὴ αὕτη ἦτο κτίσμα καὶ κτῆμα τοῦ εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Δ' οἰκ. συνόδου (451) μνημονευομένου πρεσβυτέρου καὶ ἀρχιμανδρίτου Μανουηλίου, ἀπαντῶντος καὶ ἁπαξ κατὰ τὸν τύπον Μανουήλ-ἡλος⁵, τῆς μονῆς

1. Ν. Κοντακῶφ· Βυζαντίσκει τσέρκβι ἡ παμνιάτνικι Κ/Πόλσκι, Ὁδησσῷ 1886. Ὁ Βυζαντινολόγος οὗτος σφάλλαται λέγων τὸν αὐτοκράτορα Μαρκιανὸν ἐγείραντα τὴν ἐκκλησίαν τῆς ἁγίας Εἰρήνης τῆς πρὸς θάλασσαν, (ἀνοικοδομηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Μανουήλ Κομνηνοῦ), ἀντὶ τοῦ οἰκονόμου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Μαρκιανοῦ, οὗ ἐμνήσθημεν ἐν § ιγ', παραπλανηθεὶς, φαίνεται, ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Βολφίου ἐσφαλμένης λατινικῆς μεταφράσεως τοῦ σχετικοῦ χωρίου ἐν § 3 τοῦ εἰς Μανουήλ Κομνηνόν τοῦ Νικήτα Χωριάτου, ἐνθα ἡ ἐλληνικὴ φράσις ἀπάλαι Μαρκιανός ὁ πάνυ ἀνήγειρεν μεθρημενέθη καὶ Martiano imperatore condidum». Ὁ Κοντακῶφ δὲν ἔδωκε προσοχὴν φαίνεται εἰς τὸ ἐλληνικὸν κείμενον.

2. Ducangius; CP Chr., βιβλ. IV, τόμ. VIII, no LIV, σ. 158 E.R.

3. Binius· Concilia Generalia τ. II, μέρος Α', σελ. 729=Mansi, VIII, στ. 1054.

4. Binius· αὐτ., σελ. 716=Mansi, VIII, στ. 1011.

5. Labbeus; Acta concil., τόμ. IV, σελ. 817: ἐπιστολὴ Λέοντος τοῖς πρεσβυτέροις καὶ ἀρχιμανδρίταις Κων/πόλεως, ἐν οἷς καὶ αὐτῶν... Μανουηλίου». — σελ.

1. Ζωναράς· XVI, η'.—Κεδρηνός· σελ. 702.—Ἰωήλ· σελ. 182.—Συνεχ. Θεοφ. Ρωμ. § ν'.

2. Κεδρηνός· σελ. 723, 729.

3. Ζωναράς· XVIII, θ'.—Γ. Ἀμαρτωλός· σ. 897 (ἐκδ. Muralt).

4. Ἀλέξιος Δημητρίεβσκι τυπικά, Κίεβον, 1895, I, σελ. 614.

τοῦ ὁποίου τὸ ἐπώνυμον δὲν ἀναφέρεται. Ἐὰν ἐν ταῖς ὑπογραφαῖς τῶν ἡγουμένων μὴ ἔχα-
ρακτηρίζετο ἡ μονὴ τοῦ δοίου Μανουηλίου,
ἡδυνάμεθα νὰ νομίσωμεν ὅτι πρόκειται «περὶ
τοῦ ἁγίου Μανουήλ», κατὰ τὸν τίτλον τοῦ
Κολθερτείου κώδικος, ἥτοι περὶ τοῦ ναοῦ τῶν
ἁγίων μαρτύρων Μανουήλ, Σαβὲλ καὶ Ἰσμαήλ,
μαρτυρησάντων ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβά-
του, κατὰ μὲν τὸ ρωμαϊκὸν Μαρτυρολόγιον, ἐν
Χαλκηδόνι, κατὰ δὲ τοὺς πατριογράφους, ἐν
Κων/πόλει ἐπὶ τοῦ χερσαίου τείχους, καὶ κατὰ
τὸν Συναξαριστὴν τοῦ Νικοδήμου, εἰς τὸ τεῖ-
χος τοῦ Κωνσταντίνου, τὸ κείμενον πρὸς τὸ
μέρος τῆς Θράκης, εἰς τόπον κρημνώδη· τὸν
ναόν, θησαυρίσαντα καὶ τὰ σώματα αὐτῶν,
ἡγείρεν ὁ μέγας Θεοδοσίος ἐν ᾧ τόπῳ ἀνηρέ-
θησαν ἢ ἐκαύθησαν, ἐπὶ τοῦ χερσαίου τεί-
χους· ἡ ἐορτὴ αὐτῶν ἄγεται τῇ ἱζ' Ἰουνίου·
ἡ σύναξις δ' ἐτελεῖτο κατὰ μὲν τὸ Σιμον-
διανὸν Συναξάριον «πλησίον τοῦ ἁγίου προ-
φήτου Ἐλισσαίου», οὗ τὸ προφητεῖον τάσσει
ἐν τοῖς Ἀντιόχου (Ἰουνίου ἱδ'), ἥτοι Ν.Α.
τοῦ Ἱπποδρόμου· κατὰ δὲ τὸν Νικόδημον,
πλησίον τοῦ προφήτου Ἠλίου, ἐφ' ᾧ ὁ Μ. Γε-
δεὼν φρονεῖ ὅτι ὁ τῶν τριῶν τούτων μαρτύρων
ναὸς ἔκειτο ἐν τῷ Πετρίῳ, διότι αὐτὸν θεωρεῖ
τὸν ἀρχαιότερον τῶν ἐπ' ὀνόματι τοῦ προφήτου
Ἠλίου ναῶν¹. Τὴν γνώμην τοῦ Μ. Γεδεὼν βε-
βαιῶσι μὲν τὸ Σιμονδιανὸν Συναξάριον ρητῶς
ὀρίζον τὴν ἐορτὴν τοῦ προφήτου Ἠλίου πανη-
γυριζομένην εἰς τὸ ἐν τῷ Πετρίῳ προφητεῖον αὐ-
τοῦ· ἐπειδὴ δὲ προστίθουσιν ὅτι τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ
κ' Ἰουλίου «συνεορτάζεται καὶ ἡ μνήμη τῶν
ἁγίων προφητῶν καὶ ἱερέων Μωσέως, Ἀαρὼν
καὶ Ἐλισσαίου», καὶ ἄλλα δὲ ἀρχαῖα κεί-
μενα ἔχουσιν αὐθημερόν μνήμην Ἠλίου καὶ

981, ἐπιστ. τῆς Συνόδου τῷ Εὐτυχεῖ... Μανουήλιος ὁ
πρ. καὶ ἀρχιμ. ἀπέστειλέ με... Ἐπειδὴ οὐκ ἔχει τοῦ
μοναστηρίου Μανουηλίου τοῦ πρεσβυτέρου τοῦτο (τὸ
πέμψαι τὸν Εὐτυχεῖ τόμον) ἂν ἐτόλμησε ποιῆσαι...»
(παρὰ Βινίφ αὐτ. σελ. 81.)—αὐτ. σελ. 94: Μανουή-
λιος πρεσβύτερος καὶ ἀρχιμανδρίτης ὑπέγραψα τῇ καθαι-
ρέσει Εὐτυχούς.—σελ. 236: Μανουήλιος ἀρχιμανδρί-
της.—σελ. 240 πρὸς Μαρκιανόν δέσεις τοῦ ε.. Μα-
νουήλος. Ἐκ τῶν παρατιθεμένων χωρίων δὲν ἐξάγωμεν
τὰ γραφέντα ὑπὸ Μ. Γεδεὼν ὅτι εἰπὶ τῆς Δ' Οἴκ. Συνό-
δου ἀναφέρεται μονὴ τις τοῦ Μανουηλίου συγχρόνου
τινός, ὡς ἔοικεν, ἀρχιμανδρίτου [Ἑλλ. Φιλ. Σύλ. τόμ.
ΚΓ', σ. 187].

1. Κωδινός, παρ. εἰς σελ. 61.—Ἀγών. παρὰ Βαν-
δουρίφ, Imp. Or., σελ. 2, 46, 457, 713.—Νικόδη-
μος συναξαρ., ἱζ' Ἰουνίου.—Μ. Γεδεὼν ἐν σελ. 187,
210, 230 τοῦ ΚΓ' Τόμου τοῦ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου.

Ἐλισσαίου¹, ἐπιτρέπεται νὰ συμπεράνωμεν
ὅτι εἰς τὸν ἐν Πετρίῳ ναόν τοῦ προφήτου
Ἠλίου ἦτο καὶ προφητεῖον τοῦ Ἐλισσαίου,—
διάφορον τοῦ ἐν τοῖς Ἀντιόχου, καὶ ὅτι πλη-
σίον αὐτοῦ ἦτο ὁ ναὸς τῶν ἁγίων μαρτύρων
Μανουήλ, Σαβὲλ καὶ Ἰσμαήλ, ἐκτισμένος
εἰς τόπον κρημνώδη ἐπὶ τοῦ χερσαίου Κων-
σταντινιανοῦ τείχους· οὕτω δὲ συμπεραίνον-
τες πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸν ὑπὸ τοῦ Θεο-
δοσίου τοῦ μεγάλου κτισθέντα ναόν, κατα-
στραφέντα ὑπὸ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου,
ἀνέκτισεν ὁ Μανουήλ ὁ μάλιστα, τῷ 860,
ἀφιερῶσας καὶ τὸν ἴδιον οἶκον, πάντως ἐγ-
γειτονοῦντα, καὶ ὅτι ἡ κλήσις, μονὴ τοῦ Μ-
ανουήλ» περιλαμβάνει τὴν ἐπωνυμίαν πάτρω-
νος ἁγίου καὶ νέου κτίτορος· διὰ τοῦτο οἱ τὴν
ὑπὸ τοῦ μαγίστρου Μανουήλ μετασκευὴν
ἱστοροῦντες καὶ ἐφεξῆς τὴν μονὴν μνημονεύ-
σαντες ἁγίου ὄνομα δὲν λέγουσιν, ὁ δὲ ἀνώ-
νυμος πατριόγραφος τοῦ Βανδουρίφ, ζῶν
κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος
ἔθετο τίτλον εἰς τὴν περὶ τοῦ ναοῦ τῶν τριῶν
μαρτύρων παράγραφον μόνον ἀπερὶ τοῦ ἁγίου
Μανουήλ. Φρονοῦμεν λοιπὸν ὅτι ἡ μονὴ τοῦ
Μανουήλ, ἡ πλησίον τῆς κινστέρνης τοῦ
Ἀσπαρος, εἶναι ἡ τῶν τριῶν μαρτύρων Μ-
ανουήλ, Σαβὲλ καὶ Ἰσμαήλ².

6. Ἡ μονὴ τῆς Θεοτόκου τὰ Κορώνης. Εἰς
τὸ συναξάριον Μαρίας τῆς Νέας, ἀκματάσης
εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Ι' αἰῶνος, ὅπερ ἀπὸ χειρο-
γράφου τοῦ αὐτοῦ ἢ τοῦ ἐπομένου ΙΑ' αἰῶ-
νος ἐδημοσίευσεν ὁ Μ. Γεδεὼν, τάσσεται ἡ
μονὴ αὕτη ἀπλησίον τῆς Ἀσπάρου κινστέρ-
νης», καὶ λέγεται ἐν αὐτῇ κατατεθὲν τὸ λεί-
ψκνον τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Βαάνου³. Ἐν φ. 3^a
κώδικος τοῦ ΙΒ' αἰῶνος τῆς ἐν Ἀθῶ ἱερᾶς
μονῆς τοῦ Παντοκράτορος ἀναγινώσκεται:
«Κύριε βοήθει τῷ δούλῳ σου Λέοντι πρωτο-
σβέστη καὶ πραιποσίτῳ καὶ ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος
τῷ Κορώνῃ» ἐν δὲ φ. 399^b: «Ἐγράφη ἡ
παροῦσα βίβλος ὑπὲρ μνήμης σωτηρίας τε καὶ
ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν Λέοντος τοῦ χριστιαν-

1. Μ. Γεδεὼν ἐν σελ. 237 τοῦ ΚΓ' τόμου τοῦ Ἑλλ.
Φιλ. Συλλόγου.

2. Νομίζομεν ὅτι τὰ κείμενα Λέοντος τοῦ Γραμμα-
τικοῦ καὶ Γ. Ἀμορτωλοῦ καθ' ἃ τὸ σῶμα τοῦ Μ-
ανουήλ εἰτίθη ἐν τῇ ἐπ' αὐτοῦ κτισθείσῃ μονῇ, τῇ τοῦ
Μανουήλ, ἐνισχύουσι τὸ φρόνημα ἡμῶν· διότι περιττὴ
ὄλως ἦτο ἡ διασάφισις, τῇ τοῦ Μανουήλ, ἂν μὴ εἶχε
τὸν ἅγιον Μανουήλ πάτριον.

3. Ἑλλ. Φιλ. Σύλ. ἀρχ. παρ. τόμ. ΚΔ—ΚΓ',
σελ. 93.

νικωτάτου πρωτοσδέστου πραιποσίτου και ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος τοῦ Κορώνης· ὁ κῶδιξ ἀφιερῶθη ὑπὸ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Νήφωνος, ἄγνωστον τοῦ Α' ἢ Β' ¹ 'Αναφέρεται Ἐένος ὁ Κορώνης πρωτοψάλτης τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐν χειρογράφῳ τοῦ ἔτους 1440 και ἄλλῳ τοῦ 12 αἰῶνος ². Ἄν τὸ ἐπώνυμον τούτων ἔχει τινὰ σχέσιν πρὸς αὐτὰ Κορώνης, ἐνθα ἡγείρετο ἡ μονὴ τῆς Θεοτόκου, ἡμῖν ἄγνωστον.

ιζ. Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐξάγομεν τὰ ἐπόμενα συμπεράσματα:

1. Ἀετίου κινστέρνη μόνον ὑπῆρξεν, οὐχὶ και μονή.

2. Πουλχερίας και Ἀετίου κινστέρνη ἦτο ἡ αὐτή.

3. Ἡ Ἀετίου κινστέρνη εἶναι τὸ Ζινά-γιοκουσοῦ μποτρουμή, πλησίον τοῦ τεμένους Κασίμ ἀγὰ μαστζιτί, ἐν τῇ περιφερείᾳ Καραγκιομουκ, ἡ ὑπὸ τοῦ *Andréossy* ἐσφαλμένως καλουμένη Τζιν Ἀλῆ Κιοσκῇ κινστέρνη, οὐχὶ δὲ ἡ παρὰ τὸ τέμενος Κιουτζούκ Ἀγία-

1. Σ. Π. Λάμπρος· κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθ. τοῦ ἀγ. ὄρους μονῶν, Ὁξωνία 1895 τ. Α' σ. 96 ἀριθ. 31 (1066).

2. Κοιτυλίδης· κατάλοιπα χειρογρ. Ἱεροσ. βιβλ., ἐν Ἱεροσολ. 1899, σελ. 69, 70, 145.

Σόφια τζαμιῇ (ἐκκλ. Σεργίου και Βάκχου).

Πλησίον τῆς κινστέρνης τοῦ Ἀετίου ὑπῆρχον αἱ μοναί:

1. Τῆς Πέτρας.

2. Τοῦ Ἀστερίου.

3. Τοῦ Μαρκᾶ.

- 4. Τῶν Ρωμαίων, πιθανῶς.

5. Τῶν Σεργίου και Βάκχου, διάφορος τῆς παρὰ τὴν Προποντίδα κτισθείσης ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ.

Ἡ Ἀσπαρος κινστέρνη εἶναι ἡ ἐν Σουλτὰν Σελίμ σφζομένη ἡ τοῦ Σιδασῆ τεκεσῆ· ὁ οἶκος δ' αὐτοῦ ἔκειτο πρὸς βορρᾶν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας, εἰς τὰ Μαυριανοῦ, πρὸς τὴν Προποντίδα, ὁ και τοῦ Βαρθάρου λεγόμενος.

Παρὰ τὴν κινστέρνην Ἀσπαρος ὑπῆρχον αἱ μοναί:

1. Τοῦ Σκοτεινοῦ Φρέατος.

2. Τοῦ ἀγίου Παντελεήμονος.

3. Τοῦ ἀρχιστρατήγου Χρυσόβαλάντου.

4. Τοῦ Χριστομάρτυρος Θεοδώρου (εὐκτήριον).

5. Τοῦ Μανουὴλ μαγίστρου, ἡ τοῦ Μανουήλου, ἡ τῶν μαρτύρων Μανουήλ, Σαβέλ και Ἰσμαήλ.

6. Τῆς Θεοτόκου «τὰ Κορώνης».

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΜΟΝΗΣ ΤΗΣ ΠΑΜΜΑΚΑΡΙΣΤΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΤΙΤΟΡΩΝ ΑΥΤΗΣ

(ΔΕΥΤΕΡΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ)

ὑπὸ

Ε. Α. ΣΙΔΕΡΙΔΟΥ

(Ἀνεκοινώθη ἐν συνεδρίᾳ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐπιτροπῆς κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1905).

α. Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον πραγματείας ἡμῶν ἐν τῷ Παραρτήματι τοῦ Κ'—ΚΒ' τόμου τοῦ Περιοδικοῦ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου (1892), μελετώντες τὸν βίον τοῦ πρωτοστράτορος Γλαβᾶ, ἐνοήσαμεν τὴν πλάνην ἡμῶν ταυτισάντων τὸν Μιχαὴλ Ταρχανειώτην και τὸν Μιχαὴλ Γλαβᾶν Ταρχανειώτην ἐν οἷς ἐγράψαμεν περὶ τῶν κτιτόρων τῆς μονῆς τῆς Παμμακαρίστου. Κατὰ τὸν Παχυμέρη, ὁ πρωτοστράτωρ Ἀλέξιος ὁ Φιλανθρωπηνός εἶχε γαμβρόν ἐπὶ θυγα-

τρὶ τὸν υἱὸν τῆς ἀδελφῆς τοῦ Μιχαὴλ Η' τοῦ Παλαιολόγου Μαρίας, τῆς ἐν τέλει Μάρθας, και τοῦ Νικηφόρου Ταρχανειώτου, τὸν Μιχαὴλ Ταρχανειώτην (εἰς Μιχ. β. III, κ. XVI, σελ. 137) «τὸν μέγαν δομέστικον... ὃς δὲ και Παλαιολόγον ἔγραφον μητρωνυμικῶς και ἐς » πρωτοβεττιαρίου ἀνῆγον τιμὴν ἐξύστερον» (αὐτ. β. VI, κ. XX σ. 321)· τούτου, «τοῦ » προρρηθέντος πρωτοβεττιαρίου τοῦ Ταρχανειώτου δεύτερος παῖς ὁ Φιλανθρωπηνός, ἐκ » τοῦ πρὸς μητρός πάππου, Ἀλέξιος... » Πιγκέρνης τῷ βασιλεῖ τιμηθεὶς» (εἰς Ἀνδρ.

β. III, κ. 9, σ. 143) ἦν· ἐν ἔτει 1284 ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ὁ Γέρων «συνέ-» τатτε... δυνάμεις... ἀφιζομένας συνάμα » τῷ πρωτοβεστιάριῳ Ταρχανειώτῃ πρὸς δύ-» σιν πεζῇ καὶ τῇ Δημητριάδι ἀφιζομένας» (αὐτ. β. I, κ. XXV, σ. 42)· ἀφικόμενος καὶ πολιορκῶν τὴν πόλιν λοιμοῦ ἐνσκήψαντος «καὶ αὐτὸς ὁ στρατηγὸς πρωτοβεστιάριος» εὔρε τοῦ βίου τέλος (αὐτ. κ. XXVII, σ. 45). Οὐδὲν λοιπὸν αὐτὸς κοινὸν ἔχει πρὸς τὴν κτί-» σιν τῆς μονῆς τῆς Παμμακαρίστου καὶ τὸν κτίτορα αὐτῆς πρωτοστράτορα Μιχαὴλ Γλα-» βᾶν Δούκαν Ταρχανειώτην, δεκάδας ὄλας ἐτῶν ὕστερον δρᾶσαντα. Ἐκτοτε ἐκαιροφυ-» λακτοῦμεν ὅπως ἐπανορθώσωμεν τὰ προηγου-» μένως ἀνακριβῶς ἐκτεθειμένα διὰ θετικωτέρων εἰδήσεων· μαθόντες δὲ τὴν ἐν Νεαπόλει τῆς Ἰταλίας ἐκδοσιν ἐτέρων ποιημάτων τοῦ Μα-» νουὴλ Φιλῆ, ἐφροντίσαμεν, κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1903 ἐν Γενούῃ τυχόντες, καὶ ἐλάβομεν ἀντίτυπον αὐτῆς, ἐπὶ ὑποθέσει ἀνευρέσεως εἰ-» δήσεων. Πράγματι δ' εὑρομεν τοιαύτας.

β. Ὁ κ. Αἰμ. Martini, ἐταῖρος τῆς ἐν Νεαπόλει Βασιλικῆς Ἀκαδημείας τῆς ἀρχαιο-» λογίας, φιλολογίας καὶ καλλιτεχνίας, δημο-» σιεύσας Καταλόγους ἐλληνικῶν κωδίκων τῆς Ἰταλίας, ἐξέδωκεν, ἀγαθῇ τύχῃ, ἔτει 1900, τὰ ἐν τῷ Κώδικι Τουρίνου C. VII. 7 (Gr. chart. CCCXIV τοῦ καταλόγου Pasini) καὶ Κρεμώνης ἀριθ. 160 ἀποκείμενα ποιή-» ματα τοῦ Μανουὴλ Φιλῆ. Ἐγράψαμεν ἀγαθῇ τύχῃ, διότι ἡ τῇ 26 Ἰανουαρίου τοῦ 1904 ἐκραγεῖσα πυρκαῖα ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Πανεπιστημίου Τουρίνου ἐκ τῶν 245 φύλλων τοῦ κώδικος ἐκείνου ἐξηφάνισε τὰ 142, τῶν δὲ περισωθέντων 100 ἓν μὲν εἰσιν εὐδιά-» κριτα, τὰ δ' ἄλλα ἐν κακίστῃ καταστάσει, πυρίφλεκτα ὄντα (Gaetano de Sanctis, ἐν Rivista di Antologia, τ. XXXII, σ. 425, ἀριθ. 243). Τὸ ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ ὑπ' ἀριθ. 54 ποίημα ἔχει τίτλον: «Ἐπιτάφιοι τῇ γυ-» ναικί τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ αὐτοκράτορος κυροῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου» καὶ ἀριθμεῖ ἑκατὸν ἀκριβῶς στίχους· τῆς θανούσης πατέ-» ρα μὲν λέγει (στ. 26—27):

Γλαβᾶν Μιχαὴλ

πρωτοστράτορα Δούκαν, ἄνδρα γενναῖον,

περὶ δὲ τῆς μητρὸς λέγει ὅτι ἦτο (στ. 32—33):

Κομνηνοφύης, κλησὶν αὐτῇ, (ἴσως, κλησὶς αὐτῇ) Μαρία Βράναινα καὶ Δούκαινα, τῆς γῆς τὰ κλέα.

καὶ περὶ τοῦ χηρεύσαντος γαμβροῦ αὐτῶν (στ. 34—37) τὰ ἐξῆς:

ταύτην φανείσαν τῶν τεκόντων ἀξίαν,
ἀδελφιδοῦς ἄνακτος αὐτὴν λαμβάνει
Κομνηνὸς Ἀνδρόνικος Ἀγγελος Δούκας
Παλαιολόγος, ρηγικῆς παῖς δαφνός.

Ἐντεῦθεν ἀφορμώμενος ὁ ἐκδότης τοῦ τίως ἀνεκδότου τούτου ποιήματος κ. Martini, πρῶτον μὲν προβαίνει εἰς τὴν διόρθωσιν τοῦ φερομένου ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Κρουσίου δημοσιευ-» θείσῃ ἐπιγραφῇ τῶν εἰκόνων τῶν κτιτόρων τῆς μονῆς τῆς Παμμακαρίστου ἐπωνύμου τῆς πρωτοστρατορίσσης «Βλάκενα» εἰς «Βράνενα» ἀντὶ τοῦ «Βλάχαινα» τοῦ Δουκαγγίου, καὶ «Κλάβενα» = Γλάβαινα, τῆς ἡμετέρας γνώ-» μης· εἶτα δὲ ὑποδεικνύει τὸ παρ' ἡμῖν ἀνα-» κριβῶς ἐνιαῖον τοῦ πρωτοβεστιάριου Μιχαὴλ Ταρχανειώτου καὶ τοῦ πρωτοστράτορος Μι-» χαὴλ Γλαβᾶ Δούκα Ταρχανειώτου, τοῦθ' ὅπερ μετὰ καθὰ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἐνοήσαμεν καὶ ἡμεῖς, τὴν δημοσίευσιν τῆς πραγματείας ἡμῶν ἐκείνης.

γ. Διακρίνας ὁ κ. Martini τὸν πρωτοβε-» στιάριον Μιχαὴλ τὸν Ταρχανειώτην τοῦ πρω-» τοστράτορος Μιχαὴλ Γλαβᾶ Ταρχανειώτου, παρέθηκε τὰς ἀπαντῶσας σαφεῖς μαρτυρίας περὶ τῆς γενεαλογίας τοῦ πρώτου, ἠρκέσθη δὲ εἰς εἰκασίας περὶ τῆς τοῦ δευτέρου· ἀμήτοι, λέγει, νὰ ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Γλαβᾶ, τοῦ ἐν ἔτει 1252 προσφυγόντος ἐκ Καστορίας τῷ Ἰωάννῃ Βατάτζῃ, εἶτε, πιθανῶς, ἀνεψιὸς αὐτοῦ ἐξ ἀδελφοῦ; ἢ Ἐλλείψει μαρτυριῶν οὐδὲν θετικὸν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν· ἀλλ' εἶναι με-» μαρτυρημένον ὅτι ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Γλαβᾶ προὔπῃρχεν οἰκογένεια· ἐσημειώσαμεν προλα-» βόντως μνείαν τινὸς Γλαβᾶ ἐν ἔτει 997· μνη-» μονεύονται καὶ ἐν ἔτει 1048/9 ἐπὶ Κωνσταντί-» νου Θ' τοῦ Μονομάχου «οἱ ἐκ τοῦ γένους τοῦ Γλαβᾶ» (Κεδρηνός· σ. 766), καὶ τῷ 1050 «Γλαβᾶς Νικήτας ὁ πρωτοσπαθᾶριος» (αὐτ. σ. 786)· ἴσως ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης ἦτο καὶ ὁ τῷ 1261 κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κων-» σταντινουπόλεως ἐκ τῶν πρώτων ὑπαναβάν-» των τὸ τεῖχος Γλαβᾶτος (Παχ. εἰς Μιχ., β. II, κ. 27, σ. 92). Ἐὰν δὲ ἐν τῇ προη-» γουμένη πραγματείᾳ ἡμῶν ἐλέχθη ὅτι ὁ Μι-» χαὴλ Γλαβᾶς Ταρχανειώτης οὐδεμίαν εἶχε συγγενικὴν σχέσιν πρὸς τοὺς πρὸ αὐτοῦ οὕτως ἐπωνυμουμένους, τοῦτο προῆλθεν ἐκ δύο λό-» γων· πρῶτον, διότι, ἐκλαβόντες αὐτὸν υἱὸν τοῦ Νικηφόρου Ταρχανειώτου, δὲν εὑρομέν-» που οὐδὲ τὸν πατέρα οὐδὲ τοὺς ἄλλους δύο υἱοὺς αὐτοῦ φέροντας τὸ τοῦ Γλαβᾶ ἐπωνυ-» μον· δεύτερον, διότι ἐπιστεύσαμεν ὅτι ὁ στί-» χος τοῦ Μανουὴλ Φιλῆ «τίς, ὦ στρατηγέ,

καὶ Γλαβᾶν κέκληκέ σε» ἐδικαιολόγει τὴν ὑπόθεσιν ὅτι τὸ ἐπώνυμον τοῦτο ἦτο πρόσθετον, ὑπὸ τῶν Βουλγάρων δοθὲν αὐτῷ νομίσαντες· ἀλλ' ἤδη γενομένου καταφανοῦς ὅτι ὁ πρωτοστράτωρ Μιχαὴλ Γλαβᾶς Ταρχανειώτης δὲν ἦτο υἱὸς τοῦ Νικηφόρου Ταρχανειώτου, δεχόμεθα αὐτὸν ὡς συγγενῇ τινα τῶν προγενεστέρων οἰκογενειῶν Γλαβᾶ. Αὗται δὲ ἐτυγγένευσαν ἐν τῷ μεταξὺ ταῖς οἰκογενείαις τῶν Κομνηνῶν, τῶν Δουκῶν καὶ τῶν Ταρχανειωτῶν, ἀφοῦ διὰ τῶν ἐπωνύμων τούτων προσεπωυμείτο ὁ τε πρωτοστράτωρ Μιχαὴλ καὶ τις ἕτερος Κωνσταντῖνος ἐν ἐπιγράμματι τοῦ Φιλῆ εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον (τ. I, σ. 37, ἐκδ. Miller):

*Κωνσταντῖνός σοι Ταρχανειώτης Δούκας
Κομνηνοφύης καὶ Γλαβᾶς ἰάδε γράφει.*

Ἄξιον σημειώσεως ὅτι ἐν ᾧ ὁ Φιλῆς μνημονεύει τὸν Μιχαὴλ μόνον ὑπὸ τὸ τοῦ πρωτοστράτορος ἀξίωμα καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα καὶ ἐπώνυμον Γλαβᾶ καὶ Δούκα, ὁ Παχυμέρης καὶ ὑπὸ τὰ ἄλλα αὐτοῦ ἀξιώματα καὶ ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον Ταρχανειώτου Γλαβᾶ (εἰς Ἀνδρ., β. I, κ. 1, σ. 4) ἢ Γλαβᾶς ἐκ Ταρχανειωτῶν (αὐτ. β. V, κ. 28, σ. 308). Τὸ βαπτιστικὸν ὄνομα τῆς συζύγου τοῦ πρωτοστράτορος ἐγνωρίζομεν τέως ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ Φιλῆ, καὶ μετὰ τῶν οἰκογενειακῶν ἐπωνύμων αὐτῆς ἐκ τῆς ἐν τῇ Μονῇ τῆς Πάμμακαριςτου ἐπιγραφῆς, τῆς παρὰ τῷ Κρουσίῳ διασωθείσης· ἡδὴ δὲ καὶ ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 54 παρὰ Martini ποιήματος τοῦ Φιλῆ· κατ' αὐτὸ ἦτο αὕτη ἐκ γένους Βρανᾶ, ἀρχαίας καὶ ταύτης οἰκογενείας, συγγενευσάσης ταῖς οἰκογενείαις τῶν Κομνηνῶν, τῶν Δουκῶν καὶ τῶν Παλαιολόγων· ἐντεῦθεν ἀφορμηθεὶς ὁ ἐκδότης ὑπεσημείωσεν εἰς τὸν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 18 ποιήματος τίτλον «τῇ πρωτοστρατορίσσει» ὅτι ἀπευθύνεται τοῦτο τῇ συζύγῳ τοῦ Μιχαὴλ Γλαβᾶ, ἣτις ἐκαλεῖτο Μαρία Δούκαινα Κομνηνὴ Παλαιολογίνα Βράναινα (σελ. 29).

δ. Ἐκ προσφάτου δημοσιεύσεως ἐγνωρίσαμεν τὴν οἰκογένειαν καὶ τοὺς γεννήτορας αὐτῆς· ἐν τῷ XVII τόμῳ, Juillet-Octobre 1904 τῆς ἐν Παρισίοις ἐκδιδομένης «Revue des études grecques» (σελ. 361—373) ὁ κ. H. Omont ἰδημοσίευσεν ἐκ χειρογράφου σημειώματα ὑπὸ τίτλον «Εἰκόνας διαφόρων μελῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Κομνηνῶν, ἐξωγραφημέναι ἐν τῷ Τυπικῷ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Βεβαίας Ἑλπίδος τῶν Χριστιανῶν»· τὸ χειρόγραφον

τοῦ ΙΔ' αἰῶνος εὑρίσκεται ἐν Ὁξφόρδῃ, ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Κολλεγίου Lincoln. Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τοῦ περιορισμοῦ τῆς μονῆς ταύτης ἀναφέρει ἡ κτιτόριστα περίορον «ἀπὸ τῆς μονῆς τῆς κυρίας καὶ ἀδελφῆς μου τῆς πρωτοστρατορίσσης Γλαβαίνης», καὶ αὖθις «ἀμπέλιον τῆς κυρίας καὶ ἀδελφῆς μου τῆς πρωτοστρατορίσσης». Ἦτο λοιπὸν αὕτη ἀδελφὴ τῆς κτιτορίσσης τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Ἑλπίδος· τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐν τῷ χειρογράφῳ λέγεται Θεοδώρα· ἐν φ. 1 τοῦ χειρογράφου ἀναγράφονται οἱ γονεῖς αὐτῆς ὡς ἑξῆς:

† *Κωνσταντῖνος Κομνηνὸς Παλαιολόγος ὁ παν(ευ)τυχέστατος σεβαστοκράτωρ καὶ πατὴρ τῆς ἐκτετορίσσης.*

† *Εὐφροσύνη Κομνηνὴ Βράναινα Παλαιολογίνα ἡ σεβαστοκρατόριστα καὶ μήτηρ τῆς ἐκτετορίσσης.*

Ἐν δὲ φ. 2 οἱ κτίτορες τῆς μονῆς οὕτω:

† *Ἰωάννης Κομνηνὸς Δούκας Συναδηνὸς καὶ μέγας στρατοπεδάρχης καὶ κτήτωρ.*

† *Θεοδώρα...*

Τὸ μέρος τοῦ χειρογράφου φαίνεται ἢ κενὸν ἢ ἐξίτηλον· ἐφεξῆς ὀρίζονται ὑπὸ τῆς κτιτορίσσης μνημόσυνα τῶν ἀδελφῶν καὶ ἐκγόνων αὐτῆς, ἐξ ὧν σημειούμεθα:

τοῦ αὐταδέλφου μου Μιχαὴλ Κομνηνοῦ Βρανᾶ Παλαιολόγου, τοῦ μετονομασθέντος Μακαρίου μοναχοῦ.

τοῦ ἑτέρου... μου αὐταδέλφου Ἀνδρονίκου Κομνηνοῦ Βρανᾶ Δούκα Ἀγγέλου τοῦ Παλαιολόγου, τοῦ μετονομασθέντος Ἀρσενίου μοναχοῦ.

τῆς... αὐταδέλφης μου Μαρίας Κομνηνῆς Βραναινῆς Λασκαρίνης Δουκαίνης Τορνικίνης τῆς Παλαιολογίνης, τῆς μετονομασθείσης Μαριάννης μοναχῆς.

Περὶ δὲ τῆς δις προμνημονευθείσης ἀδελφῆς, τῆς πρωτοστρατορίσσης Γλαβαίνης, οὐδεμίαν ὀρίζεται διάταξις μνημόσυνου· καὶ ἡ μὲν σιωπὴ αὕτη ἀποδοτέα ἴσως εἰς τὸ ὅτι καὶ αὕτη λέγεται εἰς τὸ τυπικὸν τοῦτο κτιτόριστα ἰδίως μονῆς· τὸ δ' ὁμώνυμον τοῦ βαπτιστικοῦ ἀμφοτέρων πῶς ἐξηγητέον; Μονασκῶν τούτων ἡ μὲν, Μαριάννα μετωνομάσθη, κατὰ τὸ τυπικόν, ἡ δὲ Μάρθα, ὡς ἀναντιρρήτως μαρτυροῦσι καὶ τοῦ Φιλῆ τὰ σχετικὰ ποιήματα καὶ ἡ ἐν τῷ ζώστῃ τῆς μονῆς τῆς Πάμμακαριςτου κεχαραγμένη καὶ ἔτι καὶ νῦν σφζομένη ἐπιγραφὴ, ἥς ἐκτυπὸν ἐπισυνήψαμεν εἰς τὴν προηγουμένην πραγματείαν ἡμῶν· ὥστε περὶ δύο προσ-

ώπων πρόκειται, διὰ τοῦ αὐτοῦ κυρίου ὀνόματος ἐπικεκλημένων.

ε. Πατήρ λοιπὸν τῆς πρωτοστρατορίας Μαρίας Γλαβᾶ ὑπῆρξεν ὁ σεβαστοκράτωρ *Κωνσταντῖνος*, ἀδελφὸς τοῦ Μιχαὴλ Η' τοῦ Παλαιολόγου, καὶ μήτηρ ἡ ἐκ τοῦ γένους τῶν Βρανάδων καταγομένη Εἰρήνη· ἀφ' οὗ δὲ ταύτην καὶ τὴν ἑτέραν θυγατέρα αὐτῆς, τὴν Τορνικίαν Μαρίαν, εὐρίσκομεν, ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον «Βράναινα», ἐπιτρέπεται νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ ἡ πρωτοστρατορίσσα Γλάβαινα, θυγάτηρ τῆς αὐτῆς σεβαστοκρατορίας, ἐπίσης ἔφερε τὸ αὐτὸ ἐπώνυμον, καὶ ὁρθῶς ὁ κ. Martini διορθοῖ τὸ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῆς μονῆς τῆς Παμμακαρίστου «Βλάκενα» διὰ τοῦ «Βράνενα», οὕτω δ' ἀπορριπτέον τὴν ὑφ' ἡμῶν ὑποδειχθεῖσαν διόρθωσιν διὰ τοῦ «Κλάβενα = Γλάβενα». Πῶς ὁμως νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν παράλειψιν μὲν τῆς ἀπὸ τοῦ συζύγου ἐπωνυμίας Γλαβαίνης τῆς ἀπαντώσης καὶ ἐν τῷ Τυπικῷ, τὴν προτίμησιν δὲ τῆς ἀπὸ τῆς μητρός, ὑπὸ τὴν ὁποίαν καὶ ὁ Μ. Φιλῆς μνημονεύει αὐτῆς, ἐν τῷ ποιήματι τούτῳ (54 Martini), ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου ὑπάρχουσιν ἀναμφήριστα δείγματα τῆς πρὸς τὸν σύζυγον Γλαβᾶν ἀφοσιώσεως, στοργῆς καὶ τιμῆς αὐτῆς; Ἀπορίᾳ ἐξηγήσεως ὠρισμένης, εἰκάζομεν τό γε νῦν, ὅτι ἴσως ἀμφοτέραι αἱ ἐπωνυμίαι «Βράνενα, Γλάβενα» ἐγράφοντο ἐν τῇ ἐπιγραφῇ, ἐκ παραδρομῆς δὲ καὶ συγχύσεως τοῦ ἀντιγραφέως παρεδόθη μία μόνον «Βλάκενα». Ὁ Δουκάγιος οὕτε τὸ ὄνομα τῆς συζύγου τοῦ σεβαστοκράτορος Κωνσταντίνου, ἥς τὸ γένος λέγει ὅν τοῦ Βρανᾶ, οὕτε τὸ τῆς θυγατρὸς, τῆς συζευχθείσης τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Σμυλτζῆν, εὐρέ που μνημονευόμενα· ἀνέγραψε δὲ μόνον τὸ τοῦ υἱοῦ Μιχαὴλ (Fam. Byz., σελ. 216, 232, 322 ER.). Ἐκ τοῦ Τυπικοῦ τῆς Θεοτόκου τῆς Βεθαίας Ἐλπίδος τῶν Χριστιανῶν μανθάνομεν καὶ ἕτερον υἱὸν αὐτοῦ Ἀνδρόνικον Κομνηνὸν Βρανᾶν Δούκαν Ἀγγελον Παλαιολόγον, ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ κ. Martini ὡς γαμβρὸν ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ Γλαβᾶ, κατὰ τὸ ὑπ' ἀριθ. 54 τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ ποίημα τοῦ Φιλῆ, οὗ τοὺς σχετικούς στίχους παρεθέμεθα ἐν ἀρχῇ. Ἀλλ' ἐπλανήθη οὗτος ἐκλαβὼν τὸν γαμβρὸν τοῦ Μιχ. Γλαβᾶ ὡς τὸν υἱὸν τοῦ σεβαστοκράτορος Κωνσταντίνου, ὡς ἀμέσως δειχθήσεται.

ς. Ἀριαδνεῖου μέτου ἔχει ἀνάγκην ὁ θελήσων νὰ ἐξακριβώσῃ τὰ ὀνόματα πρόσωπα τὰ φέροντα ἐπωνυμίας Κομνηνοῦ, Δούκα,

Παλαιολόγου, Ἀγγέλου κτλ. Εἶδομεν ἤδη εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 54 ποίημα παρὰ Martini ὅτι

ἀδελφιδοῦς ἀνακτος . . .

Ἀνδρόνικος Κομνηνὸς Ἀγγελος Δούκας

Παλαιολόγος, ρηγικῆς πατρὸς ὀφύος

ἦτο γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ πρωτοστράτορος Μιχαὴλ Γλαβᾶ· ὁ ἐκδότης δ' ἐν ὑποσημειώσει λέγει αὐτὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Μιχαὴλ Η' τοῦ Παλαιολόγου, τοῦ σεβαστοκράτορος Κωνσταντίνου, οὗ ἡ σύζυγος ἦν τὸ γένος Βρανᾶ, καὶ συγγραφέα τοῦ *Διαλόγου κατὰ Ἰουδαίων* τοῦ ἐσφαλμένως ἐκδιδομένου ἐπ' ὀνόματι τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Α' Κομνηνοῦ (1185), περὶ οὗ ὁ Κρουμπάχερ εἶπεν ἤδη ὅτι δὲν εἶναι αὐτοῦ ἔργον, ἀλλ' ἄλλου ζήσαντος πρὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 13 αἰῶνος, ἢ κατ' ἄλλους, ἐν ἔτει 1310 (Βυζ. λογοτ. § 26, η', σελ. 175 τόμ. Α' τῆς ἐλληνικῆς μεταφράσεως)· ὁ Martini ἰσχυρίζεται τὸ μὲν εἰς τοὺς προτασσομένους τῇ πραγματείᾳ στίχους, ἀποδιδόμενους τῷ Φιλῆ:

ἔγραψε δ' αὐτὴν Ἀνδρόνικος ἐκ πόθου

ἀδελφόπαις ἀνακτος Ἀυσονίων γένους

Κομνηνοφύης ἐκ σεβαστοκράτορος.

[Migne P. G. τόμ. 133, στ. 796]. τὸ δὲ εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 65 (τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ) ποίημα τοῦ αὐτοῦ Φιλῆ, ὑπὸ τίτλον αἰς τὸ βιβλίον τὸ παρὰ τοῦ ἑξαδελφου τοῦ αὐτοκράτορος συντεθὲν κατὰ Ἰουδαίων, καθ' ὃ λέγεται ὅτι τὸ βιβλίον

στ. 9 ὁ λαμπρὸς Ἀνδρόνικος ἐξεῦρε . . .

» 10 ὅς γίνεται μὲν ἐκ σεβαστοκράτορος . . .

» 49 Εἴ τίς γε μὴν ἔροιστο καὶ τίτος τάδε

» 50 «Κομνηνοφύης Ἀγγελωνύμου», φράσον,

» 51 «Παλαιολόγου Δούκα . . .»

Ὅρθως ὁ Martini ἀπέδωκε τὸ ἔργον εἰς τὸν Ἀνδρόνικον, τοῦ Σεβαστοκράτορος Κωνσταντίνου Παλαιολόγου τὸν υἱόν, ἑξαδελφον μὲν, ὡς ἐν τῷ τίτλῳ τοῦ Φιλῆ, ἐπακριβῶς λεγόμενον τοῦ Ἀνδρονίκου Β' Παλαιολόγου, ἀδελφόπαιδ' δὲ τοῦ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου· ἀνακριβῶς ὁμως ἐξέλαβεν αὐτὸν γαμβρὸν τοῦ Μιχαὴλ Γλαβᾶ τοῦ πρωτοστράτορος, διότι τὸ Τυπικὸν τῆς μονῆς τῆς Ἐλπίδος μαρτυρεῖ ὅτι ἡ πρωτοστρατορίσσα Γλάβαινα ἦτο θυγάτηρ τοῦ Σεβαστοκράτορος Κωνσταντίνου, ἀδελφὴ ἐπομένως τοῦ Ἀνδρονίκου, οὗτινος ἀνεψιὰ ἦτο ἡ θυγάτηρ τοῦ Γλαβᾶ· ὁ Φιλῆς λέγει αὐτὸν ἀπλῶς «ἀδελφιδοῦν ἀνακτος»· δὲν νομίζομεν δὲ νοοῦμενον ἀνακτα τὸν Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγον, κατὰ τὴν τελευταίαν τοῦ ὁποίου ὁ ποιητὴς ἦτο μόλις ἐπταετής, καὶ τοῦ ὁποίου ἀνε-

ψιός ἦτο ὁ Ἀνδρόνικος, ὡς ὑπεσημείωσε καὶ ὁ Martini εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 11 ποίημα ὑπὸ τίτλον αὐτῷ ἀνεψιῷ τοῦ αὐτοκράτορος τῷ Παλαιολόγῳ κυρῷ Ἀνδρονίκῳ. Εἰς τὸν σεβαστοκράτορα Κωνσταντῖνον ἔχει ὁ Φιλῆς ἐπιτάφιος στίχους καὶ ποίημα αἰς εἰκόνα τοῦ σεβαστοκράτορος ἐκείνου καὶ τῶν αὐτοῦ, καθ' ἃ οὗτος καὶ ἡ σύζυγος προαπέθανον τοῦ υἱοῦ Μιχαήλ, καὶ οὗτος τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ ἐπ' ἀδελφῇ, τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου (παρὰ Miller τ. II, σ. 162-164, CXXVII-CXXIX), τοῦ κατὰ τὸ Τυπικὸν τῆς μονῆς τῆς Ἐλπίδος κτίτορος αὐτῆς Ἰωάννου Κομνηνοῦ Δούκα Συναδηνοῦ. Ὁ δὲ δεσπότης, ὁ πανευτυχίστατος δεσπότης Κωνσταντῖνος, εἰς ὃν διάφορα ὑπάρχουσι ποιήματα τοῦ Φιλῆ (παρὰ Miller, τ. I σ. 301, LXIII-LXVI, 123, CCXXIV, ἐνθα λέγεται αὐτῷ ἀδελφός τοῦ αὐτοκράτορος, 124, CCXXXVI, τ. II, 138, LXXV· παρὰ Martini ἀριθ. 29), εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Β' Παλαιολόγου, ὁ αὐτῷ ἀδελφός τοῦ αὐτοῦ Μιχαήλ Θ', θεῖος Ἀνδρονίκου τοῦ Νέου, οὐχὶ δ' ἀνεψιός (Καντακουζ. β. I. κ. 31), μοναχὸς γενόμενος τῷ 1322. Μόνον τέκνον αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Μιχαήλ Καθαρός, ἐκ παλλακίδος Καθαρᾶς λεγομένης (Γρηγορᾶς, VII, 3.—Καντακουζ. β. I. κ. 1). Καθὼς δὲ ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαήλ Η' Παλαιολόγος προσεπωνυμεῖτο Κομνηνὸς Ἀγγελος Δούκας [ἐπιγραφὴ τῆς μονῆς Περιβλέπτου· Ducang. Fam. Byz. σ. 254], καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀνδρόνικος Β' (Φιλῆς, παρὰ Martini ἀριθ. 7, στ. 24/26):

... ὁ κρατάρχης Αὐσόνων
Κομνηνὸς Ἀνδρόνικος Ἀγγελος Δούκας
Παλαιολόγος.

οὕτω καὶ ὁ τοῦ σεβαστοκράτορος υἱὸς Ἀνδρόνικος γράψας τὸν κατὰ Ἰουδαίων Διάλογον τὰς αὐτὰς ἐπωνυμίας προσελάμβανεν, ὁ κατὰ τὸ Τυπικὸν τῆς μονῆς τῆς Ἐλπίδος μονάσας ὑπὸ τὴν μετωνυμίαν Ἀρσένιος. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ γαμβρός τοῦ Γλαβᾶ δὲν ἦτο ὁ τοῦ Σεβαστοκράτορος υἱός, πῶς ἦτο;

ζ. Ἐν πρώτοις σημειώσωμεν ὅτι ὁ Μ. Φιλῆς ἤκμασεν ἐπὶ πέντε αὐτοκρατόρων (1275-1345)· ἐπταετής ἦτο κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιχαήλ Η' Παλαιολόγου (1282), ὅθεν ἔδρασεν ἐπὶ τοῦ Ἀνδρονίκου Β' τοῦ καὶ Γέροντος (1282-1328), τοῦ συμβασιλεύσαντος υἱοῦ τούτου Μιχαήλ Θ' (1295-1320),

τοῦ Ἀνδρονίκου Γ' Παλαιολόγου, τοῦ καὶ Νέου, υἱοῦ τοῦ Μιχαήλ Θ' (1328-1341), καὶ τέσσαρα ἔτη ἐπὶ τοῦ Ἰωάννου Ε' τοῦ Καντακουζηνοῦ (1341-1376)· ἐπειδὴ δὲ ἀδιακρίτως, πλὴν σπανιωτάτων ἐξαιρέσεων, ἀναφέρει ὁ ποιητὴς αὐτοκράτορας, καὶ διαφορῶν βαθμῶν συγγενεῖς αὐτῶν, δυσκολωτάτη ἢ σκοτεινὴ ἀποβαίνει ἡ διάκρισις τῶν προσώπων, ὁμωνυμούντων μάλιστα τὸ πλεῖστον, ὡς εἵπομεν. Ὁ Martini τρεῖς εὕρισκει συγχρόνους ὑπὸ τῶν συγχρόνων συγγραφέων μνημονευομένους ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου. 1) τὸν πρωτοβεστιάριον, υἱὸν τοῦ Δεσπότη Μιχαήλ (πρώην Δημητρίου) Ἀγγέλου Κομνηνοῦ Δούκα, τοῦ καὶ Κουτρούλη, καὶ Ἀννης Παλαιολογίνης, ἀδελφῆς Ἀνδρονίκου Β', ἐπομένως ἀδελφιδοῦν αὐτοῦ. Ἀλλ' οὗτος σύζυγον μὲν εἶχε θυγατέρα τοῦ μεγάλου λογαριαστοῦ Κωκᾶλη, ἀπεβίωσε δὲ πρὸ τῆς συζύγου τῷ 1326 ἢ 1328 (Παχυμ. Ἀνδρ. β. 10, κ. 13.—Γρηγορᾶς β. IX, κ. I, ζ'. κ. IV, γ'—V, γ'.—Καντακουζηνός I, κ. 43, 48, 52, 56.—Ducangius F. B. σ. 209/10.—Φιλῆς παρὰ Miller, 11. σ. 17, IX, στ. 47 κ. ε. καὶ ἐκδότου σημ. 2 εἰς σελ. 19.—Martini, σημ. εἰς ἀριθ. 11 καὶ 92 στ. 32/3, 39, 65 86/7· τούτου τίτλος α' Ἐπιτάφιοι τῷ πρωτοβεστιάριῳ ἐκ προσώπου τῆς γυναικὸς αὐτοῦ· εἰς δ' ἀριθ. 12 τῷ αὐτῷ ἀποδοτέον φρονεῖ καὶ τὸ παρὰ Miller 1, σ. 104-114 CCXIII ποίημα τοῦ Φιλῆ αὐτῷ ἀνεψιῷ τοῦ αὐτοκράτορος, ἐν ᾧ λέγεται ὁ πατήρ αὐτοῦ ἀσυναφθεῖς Αὐτονάρχου συγγόνῳ στ. 40/1, καὶ 45, 235/6). Δὲν εἶναι λοιπὸν οὗτος ὁ τοῦ Γλαβᾶ γαμβρός, οὐ ἡ σύζυγος εἶχε προαποθάνει. 2) τὸν μέγαν στρατοπεδάρχην καὶ εἴτα πρωτοστράτορα, υἱὸν τοῦ ἐν ἔτει 1342 ἄρχοντος Φερῶν Κωνσταντίνου Παλαιολόγου καὶ ἐγγονον τοῦ δεσπότη Μιχαήλ Δούκα, τὸν ἐν τῷ Ἑβρῷ ποταμῷ ἀποπνιγέντα ἐν ἔτει 1344, σύζυγον δὲ λαβόντα τὴν θυγατέρα τοῦ Μεγάλου Ἀποκαύκου (Καντακουζηνός β. III, κ. 32, 36, 51, 54, 55, 71.—Γρηγορᾶς β. XIV, κ. V, ζ'.—Ducangius F. B. σ. 209/10.—Martini εἰς ἀριθμὸν 11). Οὗτος δὲν εἶναι ἀδελφιδοῦς αὐτοκράτορος ἀλλ' υἱὸς ἀνεψιοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου Β', τοῦ Κωνσταντίνου δηλαδή, τοῦ υἱοῦ τοῦ Μιχαήλ δεσπότη καὶ τῆς Ἀννης Παλαιολογίνης, ἀδελφοῦ δὲ τοῦ προηγουμένου πρωτοβεστιάριου Ἀνδρονίκου. Οὐδ' αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ὁ τοῦ Γλαβᾶ

γαμβρός. 3) ἕτερον μέγαν στρατοπεδάρχην ἐν ἔτει 1321, ἐπίτροπον τῆς ἐπαρχίας Ροδόπης, γνωστὸν διὰ τὴν κατὰ τοῦ Συρμπάνου ὁμότητα, « βασιλεῖ προσήκοντα κατὰ γένος » [Καντακ. β. I, κ. 30], περὶ οὗ ἐρωτᾷ ὁ Martini (εἰς ἀριθ. 11) μήτοι αὐτὸς εἶναι ὁ γαμβρὸς τοῦ Γλαβᾶ; Τούτου οὕτε τὸ γένος, οὕτε ἡ σύζυγος, οὕτε ὁ θάνατος ἀναφέρονται· ἐν ἔτει 1324 ἀπεστάλη εἰς Μυσούς, λέγει ὁ Καντακουζηνὸς β. I, κ. 39, ὁ Παλαιολόγος Ἀνδρόνικος ὁ μέγας στρατοπεδάρχης σὺν Ἰωάννῃ Ἀπλησφάρῃ.

Πλὴν τούτων ὅμως ὑπάρχει καὶ ἕτερος Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος, ἀνεψιὸς αὐτοκράτορος, Ἀσάν πατρόςθεν, υἱὸς δεύτερος τοῦ φυγάδος ἡγεμόνος τῆς Βουλγαρίας Ἰωάννου Ἀσάν, καὶ Εἰρήνης θυγατρὸς τοῦ αὐτ. Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου· αὐτὸν νομίζομεν ὅτι αἰνίσσεται ὁ Φιλῆς ἐν τοῖς στιχουργήμασι, 1) παρὰ Miller, I, σ. 307, CXIV στ. 29/30 :

ἀδελφιδοῦς ἄνακτος Αὐσόνων γένους
Κομνηνὸς Ἀνδρόνικος Ἀσάν πατρόςθεν

2) αὐτ., I, σ. 308 CXV, στ. 18/19 :

ἀδελφιδοῦς ἄνακτος Ἀσάν τοὺς λόγους
Κομνηνὸς Ἀνδρόνικος ὑπὲρ τῆς κόρης·

3) αὐτ. I, σ. 447 CCL, κώδ. Φλωρ., οὗ τίτλος ἐνταῦθα μὲν ἀπρὸς τὸν τοῦ αὐτοκράτορος ἀνεψιὸν κυρὸν Ἀνδρόνικον Ἀσάν τὸν Παλαιολόγον», ἐν δὲ τῷ τῆς Συνόδου τῆς Μόσχας (ἀριθ. 458, φ. 178) αὐτῷ ἀνεψιῷ τοῦ αὐτοκράτορος τῷ Παλαιολόγῳ κυρὸν Ἀνδρονίκῳ», στ. 21/3 :

ἀδελφιδοῦς ἄνακτος Αὐσόνων γένους
Κομνηνὸς Ἀνδρόνικος Ἀσάν πατρόςθεν

περὶ χορηγίας οἴνου (πρβλ. τὴν κβ' ἐπιστολὴν Μαξίμου Πλανούδη αὐτῷ Παλαιολόγῳ κυρῷ Ἀνδρονίκῳ ἐπίσης αἰτουμένου οἴνου χορηγίαν, ἐκδ. M. Treu Vratislaviae 1890).

4) αὐτ. II, σ. 74/6, XXXIII, στ. 21/3 :

Κομνηνὸς Ἀνδρόνικος Ἀσάν πατρόςθεν
ἀδελφιδοῦς ἄνακτος Αὐσόνων γένους.
Παλαιολόγος . . .

5) παρὰ Martini, ἀριθ. 67, στ. 52/3 :

Κομνηνὸς Ἀνδρόνικος Ἀσάν πατρόςθεν
ἀδελφιδοῦς ἄνακτος Αὐσόνων γένους.

Ὁ Martini ὑπέδειξεν ἤδη ὅτι ἀνακριβῶς ἐξέλαβεν ὁ Miller ὡς σύζυγον τοῦ Ἀνδρονίκου τὴν ἐν τισι στιχουργήμασι μνημονευθεῖσαν Ἑλένην, θυγατέρα αὐτοῦ οὕσαν (στιχ. 20/1, 29, 33, 36 τοῦ 67, καὶ στ. 19 τοῦ παρὰ Miller, I, σ. 308 CXV

αὐτῷ τῆς κόρης»). Ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Ἀνδρονίκου ἐκαλεῖτο Μιχαὴλ· μνημονεύεται παρὰ τε Γρηγορᾷ IX, κ. 1, ζ', καὶ Καντακουζηνῷ β 1, κ. 52 κέ. ὡς ἀνεψιὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Γέροντος Μιχαὴλ Ἀσάνης, καὶ παρὰ Φιλῆ ἐν ἐπιγράμματι εἰς εἰκόνα τῆς θεομήτορος τοῦ Ἀσάν κυροῦ Ἀνδρονίκου», ὅπερ ὄνομα κατὰ λάθος τοῦ ἀντιγραφέως εὑρηται ἀντὶ Μιχαὴλ (Martini ἀριθ. 35), καθὼς δεικνύουσιν οἱ στίχοι 22/24 :

Ἀσάν Μιχαὴλ Παλαιολόγος τάδε
ἀδελφιδοῦς ἄνακτος Αὐσόνων γένους
Κομνηνοφυῆς τῇ πανάγῃ παρθένῳ.

Ἀμφότεροι λοιπὸν ἦσαν ἀνεψιοὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Β' Παλαιολόγου, ἐκ τῆς ἀδελφῆς Εἰρήνης, συζύγου γενομένης τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Ἰωάννου Ἀσάν. Τοῦ Ἀνδρονίκου Ἀσάν, ἐκ παραδρομῆς λεγομένου παρὰ μὲν τῷ Δουκαγγίῳ (Fam. Byz., σ. 260, 325) καὶ Miller (index: Asan) πρωτοβυστιαρίου, παρὰ δὲ τῷ ἐκδότῃ τῶν ἱστοριῶν τοῦ Καντακουζηνοῦ Ποντάνῳ (ἐν βίῳ Καντ.) μεγάλου δουκός, καὶ παρὰ τῷ Σκ. Βυζαντίῳ (ΚΠ., τ. Β', σ. 308) πρωτοβυστιαρίου, πρῶτον ἡγεμόνος Βουλγαρίας, οὗ τὴν θυγατέρα, ὁμώνυμον τῇ ἐκ πατρὸς μάμμη, Εἰρήνην ἔλαβε σύζυγον ὁ αὐτοκράτωρ Ἰω. Καντακουζηνός, δομέστικος ὢν. Εἰς τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ ὀνομάζει τὸν πενθερὸν αὐτοῦ Ἀνδρόνικον Ἀσάν, ἄνευ ἄλλου ἐπωνύμου καὶ ἄνευ τινὸς ἀξιώματος. Γνωστὸν ὅτι ἡ ἱστορία τοῦ Καντακουζηνοῦ, γραφεῖτα μετὰ φιλαυτίας καὶ μεροληψίας, συμπληροῦται καὶ νοεῖται ἀκριβέστερον διὰ τῆς τοῦ Γρηγορᾶ συγγραφῆς· οὕτως ἐπιτρέπεται συμπλήρωσις τῶν εἰδήσεων περὶ τοῦ ἐν ἔτει 1321 μεγάλου στρατοπεδάρχου, καὶ ἐξάγει τὸ ἐνιαῖον αὐτοῦ καὶ τοῦ πενθεροῦ τοῦ Ἰωάν. Καντακουζηνοῦ. Τὰ κατ' αὐτὸν ἔχουσιν ὧδε ἐν καιρῷ τῆς διαστάσεως Ἀνδρονίκου Β' καὶ Γ', πάππου καὶ ἐγγόνου, ὁ μέγας στρατοπεδάρχης Ἀνδρόνικος, Ἀσάν μὲν κατὰ Γρηγορᾶν, Παλαιολόγος δὲ κατὰ Καντακουζηνὸν τὸ ἐπώνυμον, ἔχων τὴν ἐπίτροπὴν τῶν Πελοποννησίων Ρωμαίων καὶ ἀτίμως ἐξωρθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου Γ' ἤλθε πρὸς τὸν Γέροντα, δεστικὸς οὐδόλως ἱκανοποιῶν αὐτὸν ἀφῆεν ἐν λύπῃ (Γρηγορᾶς VIII, 12, 8'), ἴσως διότι ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ ἦτο συνταγμένος τῷ Νέῳ· ἀφοῦ δὲ λέγεται διορισθεὶς ὑπὸ τούτου ἐπίτροπος τῆς ἐπαρχίας Ροδόπης τῷ 1322, φαίνεται ὅτι προσῆλθεν εἰς

Ἀνδρόνικον τὸν Γ', συμπαθὼν ὁμῶς τῷ Γέροντι, ὑπὲρ οὗ μετέστησε τοὺς κατοίκους τῶν μερῶν τούτων, σκληρῶς φερόμενος πρὸς τοὺς ὑπὲρ τοῦ Νέου διακειμένους· δι' ὃ ἐπιτεθέντες οὗτοι συνέλαβον αὐτὸν (Κωνσταντῖνον λεγόμενον ἰσφαλμένως ὑπὸ τοῦ Muralt, chr. byz., ἔτος 1322, 17) καὶ ἤγαγον παρὰ τῷ Νέῳ· οὗτος, εὐγενεῖ μετιτεύσει τοῦ κακοποιηθέντος ὑπ' ἐκείνου Συρμπάνου, ἀπένειμεν αὐτῷ χάριν καὶ ἀπέστειλε πρὸς τὸν Γέροντα. Ἐκ τῶν γραφομένων περὶ αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Γρηγορά (ἐνθ. ἀν. καὶ IX, 8, ε') καὶ τοῦ Καντακουζηνοῦ (I, 27, 30, 35, II, 4) ἐξάγεται ὅτι γαμβρὸς τοῦ πρωτοστράτορος Μιχαὴλ Γλαβᾶ δὲν δύναται νὰ ᾔῃαι ὁ τοῦ σεβαστοκράτορος Κωνσταντίνου υἱὸς Ἀνδρόνικος, ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Μιχαὴλ Η', διότι ἦτο γυναικᾶδελφος αὐτοῦ· οὔτε ὁ πρωτοβεστιάριος Ἀνδρόνικος, διότι αὐτὸς μὲν ἀπέθανε πρὸ τῆς συζύγου, ὁ δὲ τοῦ Γλαβᾶ γαμβρὸς ἐθρήνηει τὴν ἀποβιώσασαν σύζυγον· οὔτε ὁ ὁμώνυμος μέγας στρατοπεδάρχης κατὰ τὸ 1342—4, διότι ἦτο γαμβρὸς τοῦ μεγάλου δούκδς Ἀποκαύκου· ὑπολείπεται ὁ ἐν ἔτει 1321—1322 μέγας στρατοπεδάρχης Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος, τὸν ὁποῖον ἐταυτίσαμεν μετὰ τοῦ πενθεροῦ τοῦ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ, τοῦ Ἀνδρονίκου Ἀσάν· εἶναι δὲ οὗτος ὅχι μόνον ἀδελφιδοῦς αὐτοκράτορος, Ἀνδρονίκου Β', ἀλλὰ καὶ ἀρηγικῆς παῖς ὁσφύος», τοῦ Ἰωάννου Ἀσάν, ρηγὸς τῶν Βουλγάρων, = ἡγεμόνος τουτέστι, οἷον λέγει ὄντα τὸν γαμβρὸν τοῦ Γλαβᾶ ὁ Φιλῆς. Ἐπομένως δὲν πλανώμεθα ἴσως ἐὰν δεχθῶμεν τῆς θυγατρὸς τοῦ Γλαβᾶ σύζυγον τὸν Ἀνδρόνικον Ἀσάν (τοῦλάχιστον μέχρις οὗ ὁ χρόνος φέρει εἰς φῶς ἀνακρίτικὰς ἀποδείξεις), τὸν ὁποῖον ὁ Καντακουζηνὸς λέγει πού θείον τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου Β' (III, 14), magni amitae Imperatoris filius κατὰ τὸν λατινιστὴ μεταφράσαντα τὸ κείμενον Ποντᾶνον.

η. Μετὰ τὴν παρέκβασιν ταύτην εἰς ἐπανόρθωσιν τῶν ἀνακριβῶς σημειωθέντων παρὰ Martini περὶ τοῦ γαμβροῦ τῶν κτιτόρων τῆς μονῆς τῆς Παμμακαρίστου ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ ἡμέτερον θέμα. Περὶ τῆς μονῆς καὶ τῶν κτιτόρων τῆς Παμμακαρίστου ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ γ' τεῦχος τοῦ «Νέου Ἑλληνομνήμονος», διανεμηθὲν κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1904, ὁ κ. Σ. Λάμπρος (σελ. 280—295) πραγματεῖαν, μετὰ τὴν στοιχειοθεσίαν τῆς ὁποίας ἐγνώρισε τὴν ἡμετέραν. Τὸ λάθος τῆς ταυτό-

τητος τῶν δύο Μιχαὴλ Ταρχανειωτῶν καὶ εἰς αὐτὸν εὐρίσκεται, ἐξήγησις δὲ τοῦ ἐπωνύμου «Βλάκενα» ἀγνοουμένη ὁμολογεῖται· ἡ ἐν τῇ μονῇ ὑπαρξίς τοῦ τάφου τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ ἀπορρίπτεται, γίνεται δὲ δεκτὴ ὑπόθεσις περὶ ὑπάρξεως τάφου συγγενοῦς τινος μᾶλλον, ἰδίᾳ δὲ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ Φιλανθρωποῦ, τὸν ὁποῖον ἐκλαμβάνει καὶ αὐτὸς υἱὸν τοῦ κτίτορος, ἔνεκα τῆς ταυτότητος τῶν δύο Μιχαὴλ Ταρχανειωτῶν· ἀλλ' ἡμεῖς ἐμμένομεν οὐ μόνον διὰ τὴν ἐπιγραφὴν τῆς λάρνακος, ἣν ἐδημοσιεύσαμεν εἰς τὴν πρώτην πραγματείαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐν τῷ, μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς Μονῆς τῆς Παμμακαρίστου, πατριαρχικῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Γεωργίου ὑπαρξίν τῆς λάρνακος, ἡ τοῦ τάφου, καθὰ μαρτυρεῖ ὁ ἐν ἔτει 1667 ἐπισκεφθεὶς τὸ πατριαρχεῖον Th. Smith. (Τῆς μαρτυρίας αὐτοῦ μνείαν ἐποιήσαμεθα ἐν σελ. 132 τοῦ ΚΗ' τόμου τοῦ περιοδικοῦ τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου). Δεχόμεθα ἀνενδοιάστως ὅτι ἡ ἀρχικὴ λάρναξ ἡ περικλείσασα τὰ λείψανα τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ ἦτο ἄλλη, πολυτελεστάτη, ἥτις διὰ τὸ δυσμετακόμιστον ἐγκατελείφθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Φιλανθρώπου, ἐνθα εἶχε τεθῆ, μετεκόμισαν δὲ μόνον τὰ ὀστά αἱ ἀπερχόμενοι ἐκεῖθεν μοναχοὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν (κεφ. ιε' περὶ τῆς ἐν Κ/πόλει μονῆς τοῦ Φιλανθρώπου κτλ., πραγματείας ἡμῶν ἐν Ἑκκλ. Ἀληθείας τόμῳ ΙΖ' καὶ ΙΗ' 1897/8), ὡς καὶ τὸ λείψανον τῆς ὁσίας Θεοφανοῦς, εἰς τὴν Παμμακαρίστον, ἐν ᾗ κατεσκεύασαν νέαν λάρνακα δι' αὐτά, τὴν ὑπὸ τοῦ Σχβάιγγερ εἰκονιθεῖσαν.

θ. Εἰς τὸ τοῦ ιε' αἰῶνος συνταγμάτιον περὶ τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ τῶν χειρογράφων τῆς Κων/πόλεως, τὸ ἐν ἔτει 1877 δημοσιευθὲν ὑπὸ Φοῖρστερ, μνημονευθὲν ὑπὸ τε ἡμῶν καὶ τοῦ κ. Λάμπρου, λέγεται ὁ τῆς μονῆς κτίτωρ Γλαβᾶς, ζῶν ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰωάννου Κομνηνοῦ τοῦ Πορφυρογεννήτου· καὶ περὶ μὲν τοῦ ὅλως ἀνυποστάτου τῆς ἐποχῆς τοῦ Γλαβᾶ περιττὸς πᾶς λόγος· ἐπὶ τῆς μνείας ὁμῶς ἐν τῷ περὶ τῆς Παμμακαρίστου λόγῳ ἔχομέν τι νὰ εἰπώμεν. Ἡ ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴ σχολὴ εἶχε χειρόγραφον, ἀπολεσθὲν κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἐν ἔτει 1894 σεισμοῦ κατεδάφισιν τοῦ κτιρίου τῆς βιβλιοθήκης αὐτῆς· ὁ μακαρίτης Χειμώνιος περιγράφει αὐτὸ εἰς τὸν ἀνέκδοτον Κατάλογον τῶν χειρογράφων τῆς Σχολῆς ταύτης ὑπὸ στοιχείᾳ ΠΕ' ὡς ἔπεται: «ΠΕ'. Τυπικὰ καὶ κτητορικὰ καὶ ἄλλα τινὰ

παρεκβληθέντα ἀπό τε πρωτοτύπων καὶ ἐξ εἰέρων παλαιῶν ἀντιγράφων, ὡς ἐν τῷ Πίνακι φαίνονται· [χάρτης ὑπόχρους, ἔτους 1761] . . . Γ'. Σημειώσεις τινὲς περὶ τῆς Μονῆς τῆς Παμμακαρίστου· ἦτοι, 1) «Ἐκ τοῦ χρονικοῦ Μανουὴλ τοῦ Μαλαξοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἕως τοῦ Σουλτάν Μουράτου». Περὶ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ· Ἰωάννης Κομνηνὸς υἱὸς αὐτοῦ (Ἀλεξίου) χρόνους κδ', μῆνας ζ' (ἐβασίλευσεν)· αὐτὸς ἔκτισε τὸν ναὸν τῆς Παμμακαρίστου, τὸ νῦν πατριαρχεῖον. — 2) Ἐκ τῆς γεωγραφίας τοῦ Μελετίου. Τῆς Παμμακαρίστου μοναστήριον γυναικεῖον οὐ μακρὰν τῶν Βλαχερνῶν, (κτισθὲν ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ αὐτοκράτορος). — 3) Ταῦτα ἦσαν γεγραμμένα ἐν τῇ ἀντυγι τοῦ βήματος τῆς Παμμακαρίστου, ὃ ἐστὶ πατριαρχεῖον :

Ἰωάννου φρόντισμα Κομνηνοῦ τόδε

Ἄννης τε ρίζης Δουκικῆς τῆς συζύγου

οἷς ἀντιδοῦσα πλουσίαν, ἀγνή, χάριν

τάξαις ἐν οἴκῳ τοῦ Θεοῦ μονοτρόπους : —

4) Ταῦτα τὰ γράμματα εἰσι γεγλυμμένα ἐν τῇ σορῷ τοῦ αἰοδίδμου βασιλέως κῦρ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ :

Τῶν Θετταλῶν (γρ. τὸν Θετταλὸν) μὲν τύμβον,
ὃ ξένη, βλέπεις :

Πατὴρ μὲν οἰκεῖ παγκλεῆς αὐτοκράτωρ

Κομνηνιάδης εὐγενῆς Ἰωάννης,

Κομνηνέων βλάστημα τῆς ριζουχίας

καὶ πορφύρας νέεσμα τῆς τριζολβίας·

Ἐκεῖνος οὗτος ὁ σπαράξας Περαῖδα

ὁ Δαλμάτας (γρ. -αῖς) πῦρ ἐμπροσθὼν καὶ φλὸς (γρ. φλόξ)

Θράκην (γρ. Θράκη)·

ὃν Ἰταλοὶ τρέμουνσι καὶ τεθνηκότα,

ὃν Βαβυλῶν ἤκουσε καὶ συνεστάλη

ὃν Ἰνδικὴ πέφρικεν ἐκ θρήνης μόνης

ἔληξεν ἀργοῦ τοῦ λόγου τοῦ φασ-
φόρου : — »

Ὁ ἀντιγραφεὺς τὰ ἐπιγράμματα ταῦτα ἤρρανίσθη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐκ τοῦ χρονικοῦ τοῦ Μαλαξοῦ, καθὼς μὴ ὑπάρχοντα εἰς τὴν Γεωγραφίαν τοῦ Μελετίου· μεμαρτυρημένον ὑπάρχει ὅτι ὁ Μαλαξὸς περὶ τὸ 1575—1580 διέτριβεν ἐν τῷ πατριαρχείῳ· ἐπομένως ὠφείλομεν ἵνα δεχθῶμεν ὡς πράγματι γεγραμμένα καὶ σωζόμενα ἐν οἷς ὀρίζονται μέρεσι τα δύο ἐπιγράμματα, εἰμὴ θετικὰς εἶχομεν μαρτυρίας ὅτι

τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ σύζυγος μὲν ἐγένετο Εἰρήνη, βραχιλόπαις Οὐγγαρίας, ὃ δὲ τάφος ἦν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Παντοκράτορος Χριστοῦ, κτισθεῖσα ὑπὸ τῆς εἰρημένης συζύγου αὐτοῦ, τῆς Εἰρήνης [Ducangius Const. Chr. β. III σ. 80-82 E. R.]. Τὸ δεύτερον ἐνδεκάστιχον ἐπιγράμμα εὐρίσκομεν καὶ ἀκατάληπτον καὶ ἑλλειπές· καὶ μᾶλλον εἰς τὰς πράξεις τοῦ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ ἀναφερόμενον· ἐλπίζομεν δ' ὅτι ὁ χρόνος διαλευκανεῖ τὰ περὶ αὐτοῦ· περὶ δὲ τοῦ πρώτου τοῦ ἐπὶ τῆς ἀντυγῆς τῆς μονῆς ὑπάρχοντος τετραστίχου, παρατηροῦμεν ὅτι τοῦτο πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸν πατέρα τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ, τὸν μέγαν δομέστικον Ἰωάννην Κομνηνόν, οὗ ἡ σύζυγος ἦτο Ἄννα ἡ Δαλασσηνή, κτιστοῖσα τῆς μονῆς τοῦ Παντιπόπτου, Δούκαινα ἐπιλεγομένη ὑπὸ τοῦ Δουκαγγίου [ἐνθ' ἀν.]. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οὗτοι μὲν εἶναι πρώτοι δομήτορες, ἢ ἐπισκευασταὶ (διότι «φρόντισμα» αὐτῶν γενόμενον λέγει τὸ ἐπιγράμμα), ὃ δὲ πρωτοστράτωρ Μιχαὴλ Δούκας Γλαβᾶς δεύτερος κτίτωρ τῆς Μονῆς τῆς Παμμακαρίστου, παραμεληθείσης πιθανῶς ἐπὶ τῆς Λατινοκρατίας.

1. Εἰς τὴν προηγουμένην πραγματείαν εἵπομεν ὅτι ἐν τῇ μονῇ ὑπῆρχεν ἡ εἰκὼν βασιλικοῦ ζεύγους, κατὰ μὲν τὸν Γέρλαχ ἄνευ ὀνομάτων, κατὰ δὲ τὸν Ζυγομαλᾶν, ἐπιστείλαντα εἰς τὸν Κρούσιον ἀντίγραφον αὐτῆς, τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Ἄννης· ὁ Joan Jacob Breüning, διατρίψας ἐν Κ/πόλει ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου 1579 ἕως τοῦ Ἰουλίου 1580 ἐδημοσίευσεν πανομοιότηπως τὰς ἐπιγραφὰς αὐτῆς οὕτω :

✠ ἈΝΑ ΡΟΝΙΚΟΕ ΕΝΧΩ
ΤΩ ΘΩΠΙΣ ΟΕ ΒΑΣΙΔΕΥΕ.
ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩ ΡΡΩ
ΜΕΩΝΟ ΠΑΔΑΙΟΛΟΓΟΕ.

✠ Ἀννα ἐνχῶ τω θῶ
ΠΙΣΗ ΑΥΓΟΥΣΑ ΗΠΑΔΑΙ
ΟΔΟΤΙΜΑ.

ἦτοι † Ἀνδρόνικος ἐν Χ[ριστ]ῇ ἐφ' ὅ[ς] πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ρωμ[αίων] ὁ Παλαιολόγος.
† Ἄννα ἐν Χ[ριστ]ῇ ἐφ' ὅ[ς] πιστὴ Ἀυγούστα ἡ Παλαιολογίνα.

Ὡς ὁ Κρούσιος οὕτω καὶ ὁ Breüning παρατηρεῖ ὅτι ἄγνωστον ἔαν εἰς Ἀνδρόνικον τὸν Β' ἢ τὸν Γ' ἀναφέρεται ἡ εἰκὼν, διότι ἀμφοτέρων αἱ σύζυγοι ἐκαλοῦντο Ἄνναι. Ἄλλως τε ἀμφοτέροι συνήκμαζον. Ἄγνωστος προσέτι ὁ λόγος τῆς ἐν τῇ μονῇ ἐξεικονίσεως αὐτῶν ἦσαν ἀνακαινισταί; ἦσαν ἀφιερωταί προσόδων; ἦ ἐνεκα τιμῆς; πιθανώτερον νομίζομεν τὸν τελευταῖον λόγον, καὶ εἰς αὐτὸν τοῦτον ἀποδοτέαν καὶ τὴν ἐν τῇ Μονῇ τῆς Περιβλήπτου ἐξεικόνισιν τοῦ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου, τῆς συζύγου αὐτοῦ Θεοδώρας καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῶν Κωνσταντίνου (Leunclavius; Hist. Pand. Turc. κεφ. LI—Ducangius; Fam. Byz. σ. 433-434 E. R. ἐβθ καὶ αἱ εἰκόνες.—Αὐτ. CP. Chr., βιβλ. III, σελ. 94 E R), σωζομένην μέχρι τοῦ 1780 [Κωνσταντινιάς]. Ὁ Breüning περὶ τῆς μονῆς λέγει ὅτι ἦτο τετράγωνος, κακῶς ὠκοδομημένη μετ' εὐρείας ἀστρώτου αὐλῆς, ἐχούσης κυπαρίσσους καὶ συκᾶς, δύο φρέατα, καὶ ἀνεπιγράφους λίθους τάφων· ἐνεφανίσθη πρὸ τοῦ πατριάρχου, ἀνελθὼν κλίμακα εἰς τὰ δεξιὰ, καὶ εἰσαχθεὶς ἐν δωματίῳ εὗρεν αὐτὸν ἐπὶ ἑδρας, ἔχοντα παρ' αὐτῷ τράπεζαν ἐφ' ἧς ἦτο σφαῖρα (γεωγραφικὴ; τὸ κείμενον ἔχει *eine sphaeram auf dem Tisch stehen*). Πέριξ τῆς αὐλῆς ἦσαν τὰ ἐνδικοιτήματα τῶν μοναχῶν καὶ τῶν ἄλλων ὀφφικιαλίων. Τὴν ἐκκλησίαν λέγει ὠραιότατην, δαψιλῶς κεκοσμημένην καὶ κεχρυσωμένην διὰ μουσαϊκῶν ἔργων καὶ εἰκόνων ἀπλῶν παραστάσεων· ἐν τῷ δεξιῷ μέρει, ὡς λέγει, ἀντελήφθη, ἦσαν αἱ εἰκόνες τῶν κτιτόρων (fundatores) ἐκ μουσαϊκοῦ ἐνεπιγράφοι, ἦτοι βασιλέως καὶ βασιλίσσης ἐν αὐτοκρατορικῇ περιβολῇ (ἐνταῦθα παρενεῖρει τὰς ἀνωτέρω ἐπιγραφάς)· ὑπάρχει, λέγει, κινστέρνη ὑφ' ἧς ἀπασαν ἐκτεινομένη τὴν μονήν, ἔχουσα εἰς τὸ στόμιον, ὡς καὶ τὰ φρέατα, κᾶδον ἐν ἀλύσσῳ. Πλησίον τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ἦτο τὸ ἡμισυ τοῦ κίονος, ἐφ' οὗ ἐφραγγελώθη ὁ Χριστός· ἦσαν δὲ καὶ εἰκόνες ἐξωγραφημέναι, οὐχὶ γεγλυμμέναι, τοῦ Ἀθνασίου, τοῦ Βασίλειου, τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ τῆς Ἑλένης, ἐτι δὲ κίονες ἐκ λευκοτάτου ἢ πορφυροῦ μαρμάρου. Οὐ μα-

κρὰν τῆς κινστέρνης, πρὸς τὸν δεξιὸν τοῖχον, ἐξώθεν τοῦ χοροῦ, διὰ παραπετάσματος κεχωρισμένον, ὑπῆρχε φέρετρον ἐγκλειῖον τὰ λείψανα τῆς ἁγίας Σαλώμης, ὡς ἐν ζωῇ· ἐν τῇ μονῇ ἦτο καὶ ὁ τάφος (das grab) τῆς ἁγίας Εὐφημίας· ἀνωτέρω δεξιόθεν παρα τὸν τοῖχον ἦτο τὸ μνημεῖον τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ (imp. Alexii Comneni monumentum) ἐξ ἀπλουστάτου καὶ εὐτελοῦς λίθου (Orientalische Reyss des Elden und Besten hanss Jacob Breüning von und zu Buochenbach κτλ. Strassburg, MDCVII, σελ. 66—68. Τὸ ἔργον ἐγνώρισεν ἡμῖν προφρόνως πάνυ ὁ βαθὺς γνώστης τῆς Βυζαντινῆς τοπιγραφίας καὶ πρόεδρος τῆς ἀρχαιολογικῆς τοῦ Συλλόγου ἐπιτροπῆς Ιατρός κ. Mordtmann, ἐφ' ᾧ χάριτας ὁμολογοῦμεν αὐτῷ).

ix. Ὁ κ. Σπ. Λάμπρος ταυτίζει πρὸς τούτοις τὴν μονὴν τῆς Πάμμακαρίστου καὶ τὴν μονὴν τῆς Μάρθας, τὴν κτισθεῖσαν ὑπὸ τῆς συζύγου τοῦ Νικηφόρου Ταρχανειώτου Μαρίας Παλαιολογίνης, ἀδελφῆς τοῦ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου, τῆς μετονομασθείσης Μάρθας, μοναχῆς γενομένης, φρονῶν ὅτι εἰς ταύτην ἀναφέρεται τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Φιλῆ. Ἡ ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ζωστήρος τῆς μονῆς τῆς Πάμμακαρίστου ἐτι καὶ νῦν σωζομένη καὶ πανομοιότυπως ὑφ' ἡμῶν δημοσιευθεῖσα ἐπιγραφή πείθει ἡμᾶς ἄνευ τοῦ ἐλαχίστου ἐνδοιασμοῦ περὶ τοῦ ἐναντίου· οὐχ ἦττον καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Φαιρστέρου δημοσιευθὲν σημείωμα τοῦ 15' αἰῶνος, φθίνοντος, καταδείκνυσιν τὸ διάφορον τῶν δύο μονῶν, διότι τοποθετεῖ τὰ ἕως τότε «ὀσπίτια τῆς Μάρθας» καλούμενα εἰς τὴν συνοικίαν *κιρικκισιμέ*, ἧτις εἶναι ἡ συνοικία Κίρκ τσεσιμέ—τῶν τεσσαράκοντα κρηνῶν· γνωστὸν δ' ὅτι αὐτόθι ἐπὶ κρήνης σφάζεται ἐπὶ μαρμάρου ἀνάγλυφον βυζαντινόν, ἀπεικονισθὲν ὑπὸ τοῦ κ. A. Mordtmann (Esquisse topograph. de C/Ple, Lille, 1892, § 125), ἐναντι δ' αὐτῆς τὸ ἀπ' ἐκκλησίας μετατραπὲν μεστζίτιον *Σεγμπὰν μπασῆ*, ἀπεικονισθὲν καὶ περιγραφὲν ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Ἀ. Πασπάτη (Βυζ. μελέται, Κ/Πολεὶ 1877 σ. 375). Εἰς τὰ περὶ τούτου γραφέντα προστίθεμεν ὅτι ὁ μετατρέψας αὐτὸ ἐκαλεῖτο Ἰβραχὴμ καὶ ἀπέθανε μάρτυς (σεχίτ) τῷ 902^ω ἔτει ἑγίρας (1499—1500), καὶ ὅτι τὸ μεστζίτιον ἔχει φερώνυμον συνοικίαν (μαχαλὲ) (*Ἀλῆ Σατῆ*, χατίκατ ἐλ τζεβαμί, τ. Α', σελ. 126).

 SISMANOGGIO
MEGARO